



Република Северна Македонија
Министерство за земјоделство,
шумарство и водостопанство

ГОДИШЕН ЗЕМЈОДЕЛСКИ ИЗВЕШТАЈ 2018 ГОДИНА



МИНИСТЕРСТВО ЗА
ЗЕМЈОДЕЛСТВО, ШУМАРСТВО И ВОДОСТОПАНСТВО
НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА



ГОДИШЕН ЗЕМЈОДЕЛСКИ ИЗВЕШТАЈ
2018 ГОДИНА

2019 година

ПРЕДГОВОР

Почитувани,

Пред Вас е Годишниот земјоделски извештај на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, публикација која содржи анализа на состојбите во земјоделството и руралниот развој во 2018 година, преземените активности за спроведување на политиките во претходната година, како и тековните политики за развој на земјоделството и рурален развој.

Извештајот се состои од дваесет и седум поглавја во кои се претставени политиките на развој на земјоделството и руралните средини, прилагодувањето кон Европската унија и меѓународната соработка, како и хоризонталните и административно-контролните прашања. Воедно, даден е осврт на макро економската состојба во Република Северна Македонија со фокус на земјоделско-прехранбениот сектор, вредноста на земјоделското производство, остварените производствени резултати по потсектори, вклучувајќи го и органското производство, трговијата со земјоделско-прехранбени производи, рибарството и ловството, одржливо управување со природни ресурси, како и образование, наука и трансфер на знаење.

При изготвувањето на извештајот користени се повеќе извори на податоци, пред сè извештаи изработени од секторите и управите во состав на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, релевантни податоци од базите и регистрите кои се водат во Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, Управата за хидрометеоролошки работи, Државен инспекторат за земјоделство, шумарство и ловство, Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој, Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството и Агенцијата за храна и ветеринарство, како и статистички податоци од Државниот завод за статистика на Република Северна Македонија за период од 2013-2018 година.

Се надевам дека Годишниот земјоделски извештај за 2018 година ќе продолжи да биде корисна референца и ќе најде на широка употреба како во државата така и надвор од државата.

Со почит,

Министер за земјоделство,
шумарство и водостопанство

Трајан Димковски

Содржина

1. Политики на развој на земјоделството и руралните средини.....	5
2. Пристап до финансии во земјоделството и руралниот развој.....	9
3. ИПАРД Програма 2014-2020.....	10
4. ЕУ Интегративен процес и меѓународна соработка.....	13
5. Земјоделски пазарен информативен систем - ЗПИС.....	14
6. Мрежа за сметководствени податоци од земјоделски стопанства (ФАДН).....	14
7. ЗУП - Заедничко Уредување на Пазарите.....	14
8. Земјоделски пазари и трговија со земјоделско-прехранбени производи.....	16
9. Меѓународна соработка.....	25
10. Општи карактеристики на Република Северна Македонија со осврт на земјоделско-прехранбениот сектор.....	28
11. Вредност на производството на земјоделскиот сектор.....	35
12. Земјоделско производство, преработка и трговија.....	38
13. Лозарство и винарска индустрија.....	48
14. Сточарско производство.....	51
15. Агенција за храна и ветеринарство.....	60
16. Фитосанитарна политика.....	71
17. Управа за семе и саден материјал.....	73
18. Државен Инспекторат за Земјоделство.....	74
19. Одржливо управување со природни ресурси – земјоделско земјиште, шуми и води.....	76
20. Шумарство – Сектор за шумарство и ловство.....	77
21. Ловство и ловен туризам.....	79
22. Управа за водостопанство.....	80
23. Управа за хидрометеоролошки работи.....	85
24. Образование, наука и трансфер на знаење.....	89
25. Агенција за поттикнување на развојот на земјоделството (АПРЗ).....	91
26. Тековни политики за развој на земјоделството во 2018 година споредено со 2017 година.....	93
27. Корисни адреси и интернет страници.....	97

1. Политики на развој на земјоделството и руралните средини

Земјоделството (заедно со шумарството и рибарството) е третиот најголем економски сектор по секторот на услуги и индустријата во Република Северна Македонија.

Во следниот среднорочен период, македонскиот земјоделско-прехранбен сектор и релевантните институции, по своите перформанси, организација и развој треба значително да се приближат кон нивото определено со стандардите дефинирани во регулативите од Заедничката земјоделска политика (ЗЗП) на Европската Унија (ЕУ) кои во процесот на пристапување кон ЕУ претставуваат најтешко и најсложено поглавје од преговарачкиот процес. Следејќи ги националните интереси, реалните состојби и потребите во секторот, реформите кои ќе се имплементираат преку три главни области: реформи на политиката, институционални реформи и реформи на правната регулатива, ќе ја имаат предвид и потребата за ублажување на негативните ефекти со кои ќе се соочи дел од земјоделското и рурално население во текот на интензивниот процес на прилагодување кон сложените европски стандарди.

1.1. Цели и мерки на политиките на развој на земјоделството и руралните средини

Во рамките на Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2014-2020, истакнати се следните цели и мерки на политиките на развој на земјоделството и руралните средини:

1. Зајакнување на конкурентноста на македонското земјоделство во интегрираните регионални пазари на Европската унија и Југоисточна Европа преку мерки за зголемување на ефикасноста на земјоделското производство, преработувачката и продажбата.
2. Подобрување на приходите на земјоделските стопанства.
3. Овозможување на потрошувачите да имаат пристап до безбедна, здрава храна.
4. Оптимизирање на искористеноста на ограничените земјишни, шумски и водни ресурси на начин кој нема негативно да влијае врз животната средина.
5. Изградба на одржливи рурални заедници преку интегриран развој на рурални средини.
6. Изградба на соодветни, ефикасни јавни и приватни институции за спроведување на земјоделската политика и рурален развој.

Остварувањето на визијата и наведените стратешки цели за развојот на секторот ќе се реализира преку мерките и инструментите на следните политики во делот на земјоделството: политика за земјоделство и рурален развој, политики за поддршка на земјоделството и политика за поддршка на руралниот развој.

1.2. Политика за земјоделство и рурален развој

Земјоделството и руралниот развој се клучните претпристапни елементи на Република Северна Македонија за Европската унија.

После поставувањето на финансиската поддршка, бенефицирани социјални, даночни и кредитни политики за земјоделците, целосното искористување на развојниот потенцијал на секторот, зголемување на неговата конкурентност и во голема мерка самиот развој на руралните средини во периодот кој предстои, зависи од промената и подобрувањето на неповолната структура на земјоделското производство.

Стратешка цел и во тековниот период останува „Понатамошното подобрување на конкурентноста на земјоделскиот сектор на отворениот и променлив пазар и одржување на развојот на руралните средини со оптимално користење на ангажираните природни ресурси“.

Остварувањето на стратешката цел ќе се постигне преку остварување на специфичните цели на земјоделската политика за периодот 2014-2020 година во следниве области на интервенција:

1. Реструктурирање и модернизација на земјоделско-прехранбениот сектор
2. Уредување на пазарите, организација на прехранбениот синџир и подобрување на квалитетот на земјоделските производи
3. Подобрување на условите за живот и за одвивање на економските активности во руралните средини
4. Континуиран пристап до знаењето и инвестирање во човечкиот капитал во земјоделството
5. Комплетирање на функционалноста на системот за безбедност на храната и
6. Одржливо управување со природни ресурси и ублажување на влијанието на климатските промени на земјоделството.

Поважни задачи во областа на земјоделството се: насочување на земјоделските субвенции кон профитабилни и пазарно ориентирани земјоделски стопанства; транспарентност на буџетските средства од националната програма за земјоделство и рурален развој; консолидација и окрупнување на земјоделското земјиште по стопанство и хоризонтална интеграција на субјектите во земјоделско-прехранбениот сектор и формирање на задруги.

Политиките предвидуваат и интервенции и во делот на управување со земјоделското земјиште во државна сопственост, намалување на стапката на ДДВ за ветеринарните лекови и понатамошно унапредување на даночната и социјална политика за земјоделците.

1.3. Политика за поддршка на руралниот развој

Политиката за рурален развој ги содржи сите елементи за поттикнување на развој преку модернизација и структурно прилагодување на земјоделско-прехранбениот

сектор како и поттикнување на економски активности за зачувување на природните, културните и развојните вредности на руралните подрачја, а кои се дефинираат во согласност со потребите, можностите и целите на ефикасна и ефективна политика.

Преку политиката за рурален развој се остваруваат следниве приоритетни области за поддршка:

Приоритетна област 1: Зголемување на конкурентската способност на земјоделскиот и на шумарскиот сектор насочена кон промовирање на знаење и унапредување на човечкиот потенцијал во руралните средини, реструктурирање и развој на физичкиот потенцијал и промовирање на иновативни практики и подобрување на квалитетот на земјоделски производи преку поддршка на економско здружување на земјоделски стопанства за заедничко вршење на земјоделска дејност.

Приоритетна област 2: Заштита и унапредување на животната средина и руралните предели е насочена кон промоција на земјоделски производни практики за одржлива употреба на земјоделско земјиште, заштита и унапредување на животната средина и руралните предели со цел за зачувување на растителната и животинската разновидност и унапредување на почвата, водата и воздухот.

Приоритетна област 3: Подобрување на квалитетот на живот во руралните средини и поттикнување на диверзификација на економски активности во руралните средини вклучува поддршка на капитални инвестиции за воспоставување и јакнење на микро и мали претпријатија во рурални средини, капитални инвестиции во рурална инфраструктура за подобрување на квалитетот на живот во рурални средини и обезбедување на поддршка за обука и информирање на физички и правни лица кои вршат дејност во руралните подрачја.

Приоритетна област 4: Поттикнување на локален развој на рурални средини се спроведува преку мерките наменети за поддршка на реализација на стратегии за локален развој на рурални средини кои предвидуваат спроведување на мерки согласно со овој закон, реализација на стратегии за рурален развој на единиците на локална самоуправа со седиште во рурална средина и работата на локалната акциона група за развој на руралните средини и за вклучување на жителите на територијата на ЛАГ за развој на руралните средини.

Мерките за рурален развој ги придружуваат и се комплементарни на мерките на директна поддршка (пазарни политики и поддршка на приходот од земјоделска активност) и се надоврзуваат на досегашната поддршка за рурален развој обезбедена преку годишните програми за рурален развој.

Земајќи ја предвид анализата на состојбите во земјоделството и секторските развојни потенцијали, како и специфичните потреби за развој на руралните средини, мерките за спроведување на политиката за рурален развој приоритетно се насочени кон зголемување на конкурентската способност на земјоделско-прехранбениот сектор и јакнење на економската и социјалната позиција на руралните подрачја преку зголемување на приходите на земјоделските

стопанства, зголемување на можноста за вработување на руралната популација надвор од земјоделската дејност. Посебен осврт се дава и на воведување на мерките за одржливо стопанисување и искористување на природните ресурси, заштита на биодиверзитот и животната средина.

1.4. Мерки кои се применуваат во ИПАРД Програмата:

Приоритетна област 1: Зголемување на конкурентската способност на земјоделскиот и на шумарскиот сектор:

- Инвестиции во земјоделски стопанства (наменски инвестиции за модернизација на под-секторите лозарство, овоштарство и сточарскиот сектор),

- Инвестиции во преработка и маркетинг на земјоделски производи (наменски инвестиции за модернизација на под-секторите винарство, преработка на овошје и зеленчук, преработка на млеко, преработка на месо и кланични капацитети, и зајакнување на пазарни синџири преку воспоставување на откупно-дистрибутивни центри за овошје, зеленчук и млеко).

Приоритетна област 2: Подобрување на квалитетот на живот во руралните средини и поттикнување на диверзификација на економски активности во руралните средини

- Диверзификација на економски активности во рурални средини вклучува поддршка на капитални инвестиции за воспоставување и јакнење на микро и мали претпријатија во рурални средини, занаетчиски дејности од областа на традиционално занаетчиство

- Промоција на рурален туризам преку инвестиции во создавање на капацитети со квалитетни услуги за рурално сместување, угостителство, кампирање со придружни рекреативни капацитети за зголемена туристичка понуда.

1.5. Програма за финансиска поддршка на руралниот развој за 2018 година

Агенцијата за финансиска поддршка на земјоделството и руралниот развој (АФПЗРР) и Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство (МЗШВ) објавуваат јавни повици во јавните гласила во Република Северна Македонија на која аплицираат заинтересираните физички лица и правни субјекти, а интензитетот на поддршката е во согласност со Законот за земјоделство и рурален развој и подзаконските акти. Интензитетот на финансиската поддршка се движи од 50-100% од прифатливите трошоци по корисник.

Во 2018 година преку АФПЗРР објавени се 10 јавни повици, а преку Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство објавени се 3 јавни повици и 1 јавен конкурс

Вкупната реализација на Програмата за финансиска поддршка во руралниот развој за 2018 година е во износ од 1.127.899.576,00 денари или 71,24%.

2. Пристап до финансии во земјоделството и руралниот развој

Пристапот до финансии во земјоделството и руралниот развој е претставен преку помош за кредити за инвестиции кои се финансирани од инструментот за претпристапна помош во земјоделството и руралниот развој од Европската унија и кредити од банките и штедилниците наменети за земјоделство.

Олеснувањето на пристапот до финансии во земјоделството и руралниот развој се обезбедува преку субвенционирање на каматна стапка која обезбедува финансирање, финансиски придонес и поделба на кредитниот ризик во смисла на намалувањето на каматната стапка на кредити наменети за земјоделство и рурален развој како примарно земјоделско производство, преработка на земјоделски производи и трговија на земјоделски производи.

Кредитирањето во земјоделството и руралниот развој во Република Северна Македонија се врши преку банки и штедилници. Во 2018 година функционираа вкупно 20 финансиски институции од кои 15 се банки, 4 штедилници и 1 финансиско друштво. Работењето на банките и штедилниците во 2018 година поврзано со кредитирање на земјоделството и руралниот развој е врзано со користење на финансиски средства од државни и од сопствени извори на финансирање. Вкупните кредитни пласмани (државни и сопствени средства) за 2018 година изнесува 10.339.221.128 денари. По области земјоделските кредити се пласирани и тоа за примарно производство во земјоделството 1.164.361.154 денари, преработувачки капацитети во земјоделството 4.651.207.159 денари и трговија на земјоделски производи 4.523.652.815 денари.

2.1. Формирање и поддршка на земјоделски задруги

Согласно Националната стратегија за земјоделство и рурален развој за периодот 2014-2020 година, за подобрување на структурата во земјоделскиот сектор, односно за подобрување на позицијата на пазарот на земјоделците и зголемување на нивната преговарачка моќ во однос на откупувачите, како и постигнување пониска цена за набавка на репроматеријали и механизација, и средства за инвестиции, од 2013 година започнаа да се реализираат активности за формирање и поддршка на земјоделски задруги, со кој се даваат поддршка на здружување на земјоделците во земјоделски задруги, т.е. формирање и функционирање на земјоделските задруги и развој на земјоделските задруги.

Потребата за формирање на земјоделски задруги претставува можност за развој на земјоделските стопанства, кои преку поттикнување на економско здружување во земјоделски задруги, со заеднички настап во производството, продажбата и пласманот на своите производи, се постигне зајакнување на нивната пазарна улога, зголемување на конкурентноста и ефикасноста во работењето и зголемување на индивидуалниот приход на земјоделецот, а воедно ќе се овозможи поквалитетно производство, сигурен пласман и поголем профит.

Вкупните производствени капацитети на земјоделските задруги се околу 1.150 хектари обработлива површина, 1.250 пчелни семејства, 800 грла говеда, 400 кози и 2.050 овци.

Активностите за поддршка на здружувањето на земјоделците во земјоделски задруги се содржани во мерката „Економско здружување на земјоделски стопанства за заедничко вршење земјоделска дејност“ од Програмата за финансиска поддршка на руралниот развој за 2014, која во континуитет беше програмирана во наредните години. За 2018 година за мерката беа предвидени финансиски средства во висина од 80.294.000 денари.

Поддршката од државниот буџет е поделена на два дела, 100% поврат на средства за управување и кофинансирање во висина од 90% од сумата за набавка на механизација. Во 2018 година се објавија два јавни огласи каде 18 задруги поднесоа барања.

Поддршка на здружувањето на земјоделците во земјоделски задруги се содржи и во тековното спроведување на проектот „Поддршка за развој на земјоделските задруги во Република Северна Македонија“, финансиран од Европската унија, а спроведуван од CARE Германија/Луксембург и Македонската развојна фондација за претпријатија.

3. ИПАРД Програма 2014-2020

ИПАРД Програмата 2014-2020 е донесена со Одлука на Комисијата бр. С(2015) 760 на 13.02.2015 година.

Индикативните максимални износи на придонесот на Европската унија за спроведување на ИПАРД Програмата во рамките на ИПА II се утврдени како што следува:

Година	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Вкупно	5.000.000	5.000.000	5.000.000	6.000.000	10.000.000	14.000.000	15.000.000

ИПАРД Програмата 2014-2020 обезбедува поддршка преку пет мерки (четири од нив се акредитирани во претходниот програмски период):

1. Инвестиции во основни средства на земјоделски стопанства - Мерка 1,
2. Инвестиции во основни средства за преработка и маркетинг на земјоделски и рибни производи - Мерка 3,
3. Инвестиции во рурална јавна инфраструктура - Мерка 5 (доверување на правото за користење на мерката сè уште не е остварено)
4. Диверзификација на фарми и развој на бизниси - Мерка 7,
5. Техничка помош - Мерка 9.

Преглед на спроведување на ИПАРД Програмата 2014-2020 по јавни повици во € (заклучно со 31.12.2018 година)

Мерка	Поднесени барања од прв јавен повик 01/17 + мерка 9		Поднесени барања од јавен повик 01/18 и 02/18 ¹		Склучени договори од прв јавен повик + мерка 9		Исплатени договори од прв јавен повик + мерка 9	
	Број од прв јавен повик	ЕУ учество (€)	Број	ЕУ учество (€)	Број	ЕУ учество (€)	Број	ЕУ учество (€)
1	1.404	17.959.245	1.099	18.335.969	902	8.127.123	116	452.875
3	57	13.027.752	65	15.306.611	30	4.942.889	8	546.072
7	187	41.342.988						
9 ²	6	128.858			3	3.837	3	3.837
Вкупно	1.654	72.458.843	1.164	33.642.580	935	13.073.849	127	1.002.784

Извор: Тело за управување со ИПАРД

Во следната табела е даден показателот за квалитетот на спроведувањето на ИПАРД програмата со детален преглед за постапката и реализацијата заклучно со 31.12.2018 година.

Показатели за квалитетот на спроведување

Вкупно поднесени барања	2.818
Број на склучени договори	935
Број на исплатени договори	127
Број на раскинати договори	6
% на одобрени барања (одобрени/поднесени)	33
% на раскинување на договори (раскинати/одобрени)	0,6
% на исплатени договори (исплатени/(одобрени - раскинати))	13,6

Извор: Тело за управување со ИПАРД

Мерка 1 – Инвестиции во основни средства на земјоделски стопанства

На првиот јавен повик (01/2017) се доставени вкупно 1.404 барања (побарано ЕУ учество од 17.959.245 €), а на вториот јавен повик (02/2018) се доставени вкупно 1.099 барања (побарано ЕУ учество од 18.335.969 €). Во однос на различните сектори на поддршка кои ги нуди Мерка 1 од ИПАРД Програмата 2014-2020 степенот на искористување на средствата наменети за полјоделство и овоштарство е повисок од останатите сектори во мерката, поради високиот интерес за набавка на земјоделска механизација (трактори) во овие сектори.

Преглед на барања по приоритетни сектори во Мерка 1

	Поднесени (А)	Одобрени (Б)	ЕУ дел одобрен	Исплатени	ЕУ дел исплатени	% на одобрување (Б/А)
Говеда	10	2	57.430	0	0	20%
Живина	4	2	446.268	0	0	50%

¹ Барањата доставени за јавниот повик 01/18 и 02/18 се сметани само во вкупниот број на барања. Податоците за секторите на производство и типови на инвестиции за овие јавни повици системот за следење ќе ги генерира во средината на 2019 година.

² Мерката 9 Техничка помош се реализира по ПРАГ процедурите и не подлежи на јавни повици. Корисник на мерката е Телото за Управување со ИПАРД.

Овци	12	3	17.271	0	0	25%
Свињи	7	3	917.611	0	0	43%
Овошни насади	444	308	2.528.272	53	186.897	69%
Лозарство	155	123	834.980	21	40.637	79%
Градинарство	101	61	381.672	5	53.922	60%
Полјоделство	665	397	2.927.769	36	168.270	60%
Преработка	4	1	12.790	0	0	25%
Обновлива енергија	2	2	3.150	1	3.150	100%
Извор: Тело за управување со ИПАРД						

Пченицата, овоштарниците, грозјето и градинарство на отворено се најчестите видови на производство што ги користеле барателите.

Во однос на интересот за видовите инвестиции, инвестициите во трактори и земјоделска механизација, како и во минатото, беа најбарани од земјоделците. Вкупно се поднесени 1.034 барања за трактори, има 688 склучени договори (5.413.581 ЕУ придонес) и 42 платени (181.010 ЕУ придонес). Според ИПАРД Програмата 2014-2020 (Мерка 1, Индикативен буџет), распределбата на јавните средства за земјоделска механизација – трактори, вклучувајќи и опрема (без приклучна механизација) не смее да надмине 20% од вкупниот расположив финансиски буџет за оваа мерка (5.893.333,4) за целиот период на спроведување на Програмата. Во овој поглед, јавниот повик 02/2018 не ги вклучуваше тракторите како прифатлив трошок.

Мерка 3 – Инвестиции во основни средства за преработка и маркетинг на земјоделски и рибни производи

Бројот на барања поднесени на јавниот повик 01/2017 во Мерката 3 достигна 57 (13.027.752 ЕУ придонес), а на јавниот повик 01/2018 поднесени се 65 барања (15.306.651 ЕУ придонес). До крајот на 2018 година потпишани се договори со 30 баратели (4.942.889 ЕУ-придонес). Плаќањето на договорите во оваа мерка достигна 8 проекти (546.072 ЕУ придонес).

Преглед на барања по приоритетни сектори во Мерка 3

	Поднесени (А)	Одобрени (Б)	ЕУ дел одобрен	Исплатени	ЕУ дел исплатени	% на одобрување (Б/А)
Собирни центри за млеко	9	5	303.880	2	66.425	56%
Месни производи	12	8	2.328.524	3	95.783	67%
Собирни центри за овошје и зеленчук	21	10	1.727.013	3	383.864	48%
Мелничко производство	5	2	75.879	0	0	40%
Производство на масти масла	2	1	9.619	0	0	50%
Винарство	8	4	497.974	0	0	50%

Извор: Тело за управување

Интересот за користење на средствата од ИПАРД Програмата кои ги нуди Мерка 3 е најголем во секторот за преработка на овошје и зеленчук и производство на месо и месни производи. Преработката на овошје и зеленчук и винскиот сектор се ориентирани кон извоз, со висок степен на ликвидност на компаниите и инвестициски потреби во опрема за модернизација на технолошкиот процес или воведување на нови производни линии.

Мерка 7 – Диверзификација на фарми и развој на бизниси

Склучувањето на договорите во оваа мерка беше одложено поради големиот број и вредноста на доставените барања. Првиот повик (01/2017) имаше 187 барања (41.342.988 € ЕУ придонес) поднесени за оваа мерка. Првите 20 договори под Мерка 7 се склучени на почетокот од 2019 година (2.271.506 ЕУ придонес).

Преглед на барања по приоритетен сектор во Мерка 7

	Поднесени (А)	Одобрени (Б)	ЕУ дел одобрени	% на одобрување (Б/А)
Алтернативно земјоделско производство	39	10	268.650	26%
Производство на прехранбени производи и пијалаци	21	1	20.549	5%
Производство на непрехранбени производи	33	4	502.247	12%
Развој на занаетчиски активности	5	0	0	0%
Обезбедување на услуги за земјоделство	4	1	9.055	25%
Развој на услуги за руралното население	8	1	487.158	13%
Промоција на руралниот туризам	32	3	983.847	9%
Производство и продажба на обновлива енергија	45	0	0	0%

Извор: Тело за управување

4. ЕУ Интегративен процес и меѓународна соработка

4.1. ЕУ интеграција

Инструментот за претпристапна помош ИПА 2, за периодот 2014-2020 година го поддржува секторот за земјоделство и рурален развој. ИПА II помош во областа на политиката за земјоделството и руралниот развој е обезбедена врз основа на релевантни приоритети утврдени во стратешките документи на земјата, во основа Националната стратегија за земјоделство и рурален развој за периодот 2014-2020 година, како главен стратешки документ на долг рок во областа на земјоделството и руралниот развој.

Стратешките цели во согласност со процесот на приближување кон ЕУ доведе до подготовка на националниот документ за стратегија на земјата која ги поставува приоритетите за финансиска помош на ЕУ за периодот 2014-2020 година да ја

поддржува Република Северна Македонија на нејзиниот пат кон членство. За да се зголеми влијанието на финансиската помош од ЕУ во секторот за земјоделство и рурален развој, помошта ќе бидат концентрирани во областите каде реформите или инвестиции се најмногу потребни за исполнување на пристапување и развој критериуми, и прилагодени да се земе предвид капацитетот на земјата да ги исполни овие потреби.

Во програмскиот период 2015-2017 за ИПА II на секторот за земјоделство и рурален развој се реализираат веќе испланираните активности согласно „Секторскиот планскиот документ за 2015-2017 за секторот за земјоделство и рурален развој“ и се испорачуваат резултатите содржани во „Планскиот/акцискиот документ за 2015 година“.

5. Земјоделски пазарен информативен систем - ЗПИС

Во периодот од декември 2018 година до февруари 2019 година изработен е и објавен Годишниот извештај за ЗПИС за 2018 година и е изработен поддомејн на www.zpis.gov.mk „понуда-побарувачка“ <http://ponudapobaruvalacka.zpis.gov.mk/> со кој заинтересираните страни (производители на земјоделски производи и откупувачи на земјоделски производи) можат да нудат и/или побаруваат податоци за расположливите количини, квалитет и цени на земјоделски производи и добиток.

6. Мрежа за сметководствени податоци од земјоделски стопанства (ФАДН)

Како едно од хоризонталните прашања во процесот на приближување кон ЕУ, во 2009 година воспоставена е национална Мрежа за сметководствени податоци од земјоделски стопанства. Системот се базира на Законот за ФАДН и подзаконските акти донесени во 2007 и 2011 година соодветно (Службен весник бр.110/07 и бр.53/11). Во 2018 година сметководствени податоци ќе се прибираат 700 земјоделски стопанства.

7. ЗУП - Заедничко Уредување на Пазарите

ЗУП – Заедничкото уредување на пазарите во Република Северна Македонија не е регулирано со единствена регулатива како што е случај во ЕУ и регулативата (ЕУ) бр. 1308/2013 на Европскиот парламент и на Советот од 17 декември 2013 година за основање на заедничка организација на пазарите на земјоделските производи, туку постојат повеќе законски и подзаконски акти со кои се регулира оваа област. Имено, основен закон за уредување и поддршка на земјоделските пазари е Законот за земјоделство и руралниот развој со кој се утврдуваат со интервенциски мерки, мерки за поттикнување на потрошувачка и мерки за заштита на пазарот.

Согласно член 22 од Законот, министерот за земјоделство, шумарство и водостопанство формира потсекторски постојани групи за уредување на

земјоделски пазари на одделни земјоделски производи или групи на производи. Во министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство формирани се 12 потсекторски постојани групи за одделни земјоделски производи или групи производи.

Што се однесува до хоризонталните аспекти на ЗЗП, повеќето од нив релевантни за пазарите на земјоделски производи се регулирани со Законот за земјоделство и рурален развој. Имено, во насока на подобрување на вертикалните пазарни односи со поголемо еднакво распределување на приходите во рамките на синџирот на исхрана и ублажување на значителни тензии во недостаток на договорни односи, законот ги пропишува основните услови за трговија со земјоделски производи, како што се: услови што треба да ги исполнат откупувачите, организирање на откупните места за земјоделски производи, доставување на извештаи за откупените или планирани количини, како и воспоставување на регистри на откупувачи и увозници на земјоделски производи, нивно одржување и функционирање.

Врз основа на членовите 31, 32, 33, 34 и 35 од Законот за земјоделство и рурален развој правните лица кои откупуваат земјоделски производи (жита, маслодајни семиња, жив добиток, сурово млеко, овошје, зеленчук, култивирани печурки, трпезно, винско грозје и мед) се регистрираат во Регистарот на откупувачи на земјоделски производи. Вкупно 864 правни субјекти се регистрирани за вршење на откуп на земјоделски производи.

Државниот инспекторат за земјоделство проверува дали регистрираните правни субјекти ги исполнуваат општите и специфичните законски барања за откуп на земјоделски производи.

Покрај тоа, согласно член 36 од Законот за земјоделство и рурален развој, правните лица кои увезуваат одредени земјоделски производи се исто така регистрирани во Регистарот на увозници на одделни земјоделски производи што го води Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство. До 15 март 2019 година, во овој регистар има регистрирано 159 увозници, од кои 123 правни лица кои увезуваат пченица и пченично брашно и 36 правни лица кои увезуваат меркантилна пченица.

Делот од ЗУП – Заедничкото уредување на пазарите што се однесува на утврдување на пазарни стандарди за квалитет на земјоделските производи, се регулира со друг закон односно со Законот за квалитетот на земјоделските производи (Службен весник на РМ бр. 140/2010, 53/2011, 55/2012, 106/2013, 116/2015, 149/2015, 193/2015 и 39/2016). Со овој закон се утврдуваат стандардите за квалитет, класификацијата, означувањето на квалитетот и информативниот систем за житарици и ориз, брашно, храна за животни, свежо овошје и зеленчук, јајца и месо од живина, говедско месо, свинско месо, овчо и козјо месо, млеко и млечни производи, производи од пчели, заштитата и регистрацијата на географскиот или традиционалниот назив на земјоделските и прехранбените производи со ознака за

потекло, географска ознака и ознака за гарантиран традиционален специјалитет, како и контролата и надзорот над спроведувањето на одредбите од овој закон.

7.1. Домашна заштита на географски ознаки

Заштитата на традиционалниот или географскиот назив на производите во Република Северна Македонија е регулирана со глава III од Законот за квалитетот на земјоделските производи и оваа област е усогласена со Политиката на квалитет на ЕУ односно со ЕУ регулативата 1151/2012.

Од страна на Секторот за маркетинг и квалитет беа изработени сите законски и подзаконски акти и во моментов националната законска рамка е целосно функционална и усогласена со европската. Изработени се мерки за поддршка преку годишните Пограми за финансиска поддршка на руралниот развој, со кои се покриваат 80% од трошоците потребни за воведување и регистрација на заштитена ознака за квалитет.

Во периодот од јуни до декември 2018 година, невладиниот сектор со поддршка од Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, изврши мапирање на производите со географски и традиционален карактер на територијата на Република Северна Македонија. Како резултат на мапирањето, изготвена е листа на производи чиј назив има потенцијал да бидат заштитен.

Сепак, може да се заклучи дека интересот и свесноста кај македонските производители и преработувачи за бенефитот од заштитата на производите е сеуште на ниско и неразвиено ниво, а причините за тоа воглавно се должат на фактот што воведувањето на заштитата ќе значи и поголема инспекциска контрола, потрошувачите во Република Северна Македонија се со ниска куповна моќ и не се спремни да платат повисока цена за производите со заштитена ознака, самиот процес на заштита е долг и пропратен со изработка на елаборати, анализи, регистрации итн. самата заштита се базира на доброволно ниво односно не е задолжителна.

8. Земјоделски пазари и трговија со земјоделско-прехранбени производи

8.1. Трговска размена на примарни земјоделски производи, преработени земјоделски производи и за рибни производи

Процесот на трговска интеграција на Република Северна Македонија започна по нејзиното осамостојување. Процесот на трговска интеграција на Република Северна Македонија може да се подели на регионална, глобална и Европска интеграција. Процесот на регионална интеграција е означен со низата Договори за слободна трговија (ДСТ) со земјите од регионот.

Еден од принципите на системот на СТО е земјите да ги намалат трговските бариери и да дозволат трговијата да се одвива послободно. Република Северна

Македонија при преговорите во СТО се согласи на значителна либерализација кај најголем дел од производите, додека за земјоделските производи царинската заштита е задржана на задоволително ниво, поради значењето на земјоделскиот сектор.

Договорот за Слободна трговија со Европската Унија е најзначаен преференцијален договор, поради обемот на трговската размена меѓу Република Северна Македонија и ЕУ. Врз основа на трговскиот договор повеќето бариери за влез на македонските земјоделски производи беа отстранети, освен за вино, „baby beef“- говедско месо, шеќерот и риби и рибни производи, за кои се договорени царински квоти или постепена либерализација. Од друга страна Република Северна Македонија, за влез на земјоделско-прехранбените производи со потекло од ЕУ:

- ги укина царинските стапки за производите кои се дефинирани како нечувствителни,
- за високо чувствителните производи договорена е примена на максимална царинска заштита, а за дел од нив се договорени бесцарински квоти.

Како дел од трговските интеграции поврзани со процесот на пристапување на Република Северна Македонија кон ЕУ, е и членството во Централно европскиот договор за слободна трговија – ЦЕФТА, како средство за регионална соработка и доказ за политичката и организациона зрелост на земјите претенденти за влез во ЕУ.

Во 2018 година на иницијатива на двете страни, Република Северна Македонија отпочна преговори со Украина за измена на Договорот за слободна трговија меѓу двете земји. Целта на овие преговори е понатамошна либерализација на трговијата со земјоделско-прехранбени производи и поедноставување на административните процедури при трговската размена.

Покрај ова Република Северна Македонија има слкучено Договор за слободна трговија со Турција и со земјите членки на ЕФТА (Швајцарија, Норвешка, Исланд и Лихтенштајн).

8.2. Вкупна трговија и трговија со земјоделско-прехранбени и рибни производи

Во 2018 година, вкупната трговска размена (индустриски + земјоделско-прехранбени производи) (извоз + увоз) во споредба со 2017 година е зголемена за 14,4%. Вкупниот извоз (индустриски + земјоделско-прехранбени производи) во 2018 година во споредба со 2017 година, беше зголемен за 17%, вкупниот увоз (индустриски + земјоделско-прехранбени производи) во 2018 година во споредба со 2017 бележи зголемување од 12,4%. Извозот на земјоделско-прехранбените производи во 2018 година во споредба со 2017 е зголемен за 1,7% (од €536,2 милиони во 2017 на €545,5 милиони во 2018), а увозот на земјоделско-прехранбени производи во 2018 година во споредба со 2017, е зголемен за 4,2% (од €759,8 милиони на €792,2 милиони).

Учеството на извозот на земјоделско-прехранбени и рибни производи во вкупниот извоз на Република Северна Македонија во 2018 година е намалено во споредба со учеството во 2017 година и изнесува 9,31%, додека учеството на увозот на земјоделско-прехранбени и рибни производи е исто така намален во 2018 година, во споредба со учеството во вкупниот увоз во 2017 година и изнесува 10,32%.

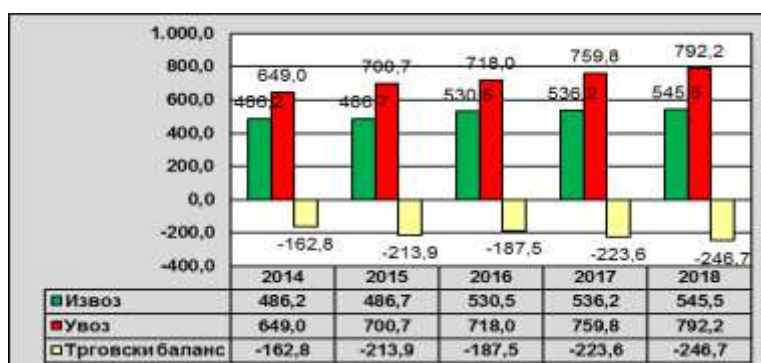
Трговскиот дефицит во 2017 година бележи пораст од 19,2% и изнесуваше €223,6 милиони, додека во 2018 година трговскиот дефицит бележи пораст од 10,3% и изнесува €246,65 милиони.

Табела 1: Вкупна трговска размена и трговска размена со земјоделско-прехранбени и рибни производи за периодот 2014-2018 (во милиони €)

		Вкупна трговија (индустриски + земјоделски производи)	Трговија со земјоделско- прехранбени и рибни производи	Учество на земјоделско- прехранбени и рибни производи во вкупната трговија
2014	Извоз	3,722.95	486.24	13.06%
	Увоз	5,484.96	649.02	11.83%
	Баланс	-1,762.01	-162.78	9.24%
2015	Извоз	4,051.23	486.7	12.01%
	Увоз	5,776.93	700.6	12.13%
	Баланс	-1,725.70	-213.9	12.39%
2016	Извоз	4,329.27	530.52	12.25%
	Увоз	6,106.73	718.01	11.76%
	Баланс	-1,777.46	-187.49	10.55%
2017	Извоз	5,007.19	536.23	10.71%
	Увоз	6,824.92	759.84	11.13%
	Баланс	-1,817.73	-223.61	12.30%
2018	Извоз	5,860.83	545.50	9.31%
	Увоз	7,671.95	792.15	10.32%
	Баланс	-1,811.12	-246.65	13.61%

Извор на податоци: Државен завод за статистика

Графикон 1: Развој на Македонската трговска размена со земјоделско-прехранбени и рибни производи за периодот 2014-2018 (во милиони €)



Извор: Државен завод за статистика

8.3. Најзначајни партнери на Република Северна Македонија во трговијата со земјоделско-прехранбени и рибни производи во 2018 година

Европската унија - 28 е дефинитивно најзначајниот партнер на Република Северна Македонија во трговијата со земјоделско-прехранбени и рибни производи и во 2018 година.

Вкупна вредност на трговската размена со ЕУ-28 со земјоделско-прехранбени производи во 2018 година (извоз+увоз) изнесува €670,2 милиони. Учеството на извозот на земјоделско-прехранбени и рибни производи во ЕУ-28 во вкупниот извоз на овие производи во 2018 година изнесува 50,5%, додека учеството на увозот од ЕУ-28 во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи во 2018 година изнесува 49,8%.

Втор најзначаен партнер на Република Северна Македонија во трговијата со земјоделско-прехранбени и рибни производи, во 2018 година, се земјите членки на ЦЕФТА 2006, со вкупна вредност на трговската размена (извоз+увоз) од €414,7 милиони. Учеството на извозот на земјоделско-прехранбени и рибни производи во земјите членки на ЦЕФТА 2006 во вкупниот извоз на овие производи во 2018 година изнесува 33,9%, додека учеството на увозот од земјите членки на ЦЕФТА 2006 во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи во 2018 година изнесува 28,99%. Најзначаен трговски партнер од земјите членки на ЦЕФТА 2006 е Србија со учество од 12,7% во вкупниот извоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи и учество од 23,6% во вкупниот увоз на овие производи. Следи Босна и Херцеговина (со учество од 5,6% во вкупниот извоз и учество од 3,2% од вкупниот увоз), а во однос на извозот Косово треба да се смета за значаен партнер со учество од 8,9% од вкупниот извоз, додека останатите земји членки на ЦЕФТА 2006 (Црна Гора, Молдова и Албанија) се со помало учество во трговската размена.

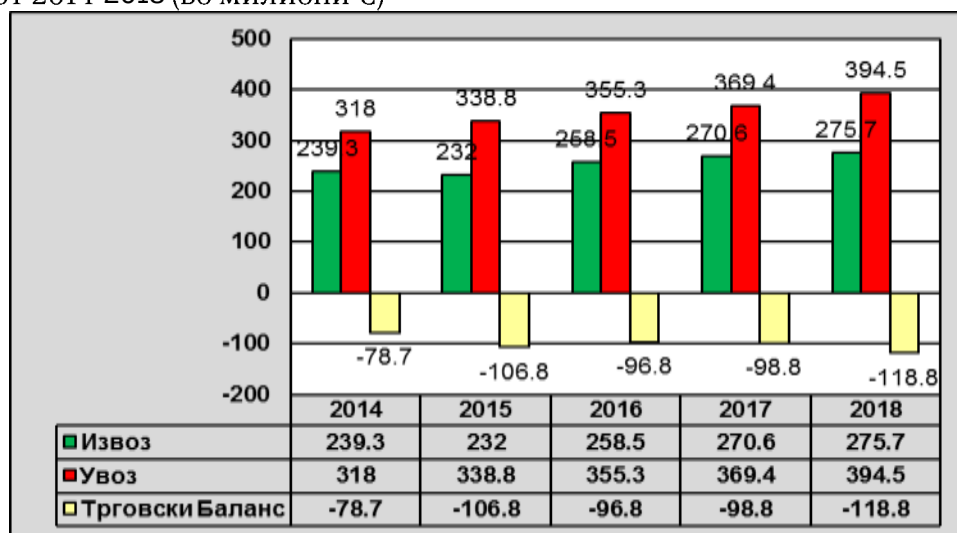
Исто така треба да се спомене и Турција која е земја кандидат за влез во ЕУ, со која Република Северна Македонија има склучено Договор за слободна трговија и

значаен трговски партнер на Република Северна Македонија со учество од 0,79% во вкупниот извоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи и учество од 3,4% во вкупниот увоз на овие производи. Најзначаен не Европски партнер во однос на извозот на земјоделско-прехранбени производи е САД, со учество од 4,9% од вкупниот извоз (заради големиот извоз на тутун). Во однос на увозот како најзначаен не европски партнер е Бразил со учество од 4,5% од вкупниот увоз, ова од причина што во 2018 година од Бразил се увезени големи количини на живинско месо, говедско месо замрзнато и кафе.

8.4. Трговија со земјоделско-прехранбени и рибни производи меѓу Република Северна Македонија и ЕУ-28 во 2018 година

Трговската размена на Република Северна Македонија со ЕУ-28 има просечно учество од околу 49% во вкупната трговска размена со земјоделско-прехранбени и рибни производи за периодот од 2014 до 2018 година. Во 2018 година учеството на извозот на земјоделско-прехранбени производи во ЕУ-28 во вкупниот извоз изнесуваше 50,5%, додека учеството на ЕУ-28 во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени производи изнесуваше 49,8%.

Графикон 2: Преглед на податоците за извоз, увоз и трговски баланс со ЕУ-28 за периодот 2014-2018 (во милиони €)



Извор: Државен завод за статистика

Во периодот од 2014 до 2017 година, трговската размена со земјоделско-прехранбени производи меѓу Република Северна Македонија и ЕУ-28 варираше, како во однос на извозот, така и во однос на увозот. Во 2018 година Македонскиот извоз на земјоделско-прехранбени производи во ЕУ-28 бележи зголемување за 1,9% (од €270,6 милиони во 2016, на €275,7 милиони во 2018), а увозот на овие производи бележи зголемување од 6,8% (од €369,4 милиони во 2017, на €394,5 милиони во 2018). Како резултат на ова, во 2018 година во споредба со 2017 година, бележиме зголемување на трговскиот дефицит од 20,2% (од €98,8 милиони во 2017 на €118,8 милиони во 2018).

Најзначајна ЕУ дестинација за извоз на Македонските земјоделско-прехранбени и рибни производи во 2018 година беше Грција (со учество од 14,6% од вкупниот извоз во ЕУ-28) со тутунот; и различни видови на конзервиран и свеж зеленчук; јагнешко месо; пченка и пченица како најзначајни извезени производи. Следна е Германија со учество од 14,4% од вкупниот извоз во ЕУ-28, со следните производи: вино; тутун; разни живи растенија со нивните калемии, гранчиња и др.; зеленчук полуприготвен; конзервиран зеленчук, и некои други производи. Следи е соседна Бугарија (со учество од 13,2% од вкупниот извоз во ЕУ-28) со тутунот, бисквити и вафли, јаболка, свежи пиперки, како најзначајни извезени производи. Следна е Хрватска (со учество од 12% од вкупниот извоз во ЕУ-28) со виното, бисквити и вафли, конзервиран зеленчук, разни видови на зеленчук свежи или разладен, како најзначајни извезени производи. Потоа следи Белгија (со учество од 7,7% од вкупниот извоз во ЕУ-28), со тутунот како најзначаен извозен производ. Следна е Италија со учество од 6,8% од вкупниот извоз во ЕУ-28 и најзначајни извезени производи се: јагнешко месо, зеленчук замрзнат, печурки свежи полуприготвени или конзервирани, зеленчук полуприготвен и конзервиран зеленчук и некои други производи. Потоа е Романија (со учество од 5,8% од вкупниот извоз во ЕУ-28) со бисквити и вафли, зелка и грозје. Потоа е Полска со учество од 5,7%, со тутун, зелка и надворешни растенија. Словенија со учество од 3,7% од вкупниот извоз во ЕУ-28, и тн.

Во однос на увозот во 2018 година, Германија, Полска, Хрватска и Бугарија се јавуваат како најзначајни трговски партнери од ЕУ-28, со учество од 14,6%, 10,8%, 10,7% и 9,7% од вкупниот увоз од ЕУ-28. Најзначајни производи увезени од Германија се: разни видови на сирење, чоколади, прехранбени производи на дуго место неспомнати или опфатени, свинско месо свежо, разладено или замрзнато и друго. Од Полска најзначајни увезени производи се: месо од живина, говедско месо, свежо или разладено, прехранбени производи на дуго место неспомнати или опфатени, чоколади, преработки од месо и некои други производи. Од Хрватска најмногу се увезуваат: шеќер, чоколади, месо од живина, сирење, конзервирана риба, супи и чорби хомогенизирани, алкохолни пијалоци и други производи. Од Бугарија се: масло од сончоглед, бисквити и вафли, тутун, пченка, месо од живина и некои други производи; Следи Италија со учество од 8,9%, а најзначајни увезени производи се: кафе, месо говедско свежо разладено или замрзнато, тестенини, производи на дуго место неспомнати или опфатени, месо од живина. Следна е Грција, со учество од 8,4%, а најмногу се увезува: свежо јужно овошје (портокали, мандарини, грејпфрут, лимони), месо од живина, конзервиран зеленчук (маслинки), прехранбени производи на дуго место неспомнати или опфатени, храна за исхрана на животни, риба свежа или разладена и некои други производи. Од Австрија со учество од 6,9% од вкупниот увоз од ЕУ-28 се увезени: месо говедско, свежо или разладено, прехранбени производи на дуго место неспомнати или опфатени, чоколади, месо свинско, минерална вода со додаток на шеќер, и други производи. Следи Шпанија со учество од 6%, Словенија е со учество од 4,8%, Холандија со учество од 4%, Унгарија со учество од 3,2% и тн.

8.5. Анализа на трговијата со ЕУ-28 по производи

Трговската размена со групата на риби и рибни производи ја отсликува зависноста на Република Северна Македонија од морска риба и рибни производи имајќи во предвид дека земјата нема излез на море. Учеството на увозот на овие производи во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи од ЕУ-28 во 2018 година беше 1,9%, додека нивниот извоз во вкупниот извоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи во ЕУ-28 учествува со 0,1%.

Слично на ова, групата на други земјоделски производи, чиј тарифни линии се после Глава 24 од Царинската тарифа, имаат незначително учество во вкупната трговска размена со земјоделско-прехранбени и рибни производи со ЕУ-28, со учество од околу 0,4% од вкупниот увоз и учество од 0,3% од вкупниот извоз во 2018 година.

Согласно на ова, најголемиот дел од трговската размена во 2018 година меѓу Република Северна Македонија и ЕУ-28, односно учество од 97,8% во вкупниот увоз и учество од 99,5% од вкупниот извоз, отпаѓаат на земјоделско-прехранбените производи со тарифни линии меѓу Глава 1 и 24 од Царинската тарифа. Најголемиот дел од ова отпаѓа на трговијата со примарни земјоделски производи (со учество од 78,3% од вкупниот извоз и учество од 61% од вкупниот увоз) и на преработените земјоделски производи кои учествуваат со 21,3% во вкупниот извоз и со 36,8% во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи.

8.6. Анализа на извозот од Република Северна Македонија во ЕУ-28 по производи

Назначајни извезени Македонски земјоделско-прехранбени производи во ЕУ-28 во 2018 година се: непреработен тутун (со учество од 30% од вкупниот извоз), бисквити и вафли (со учество од 11,4%); виното (со учество од 9,9%), конзервиран зеленчук (со учество од 8%), живи растенија (со учество од 5,2%), разни видови на зеленчук свеж или разладен (со учество од 4,1%), јагнешко месо (со учество од 3,2%) и зелка (со учество од 3,8%).

Зголемениот извоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи од Република Северна Македонија во ЕУ-28 во 2018 година споредено со 2017 од 1,8% (од €270,6 милиони во 2017, на €275,7 милиони во 2018), е резултат на промената на извозт на следните производи:

1. **зголемен извоз на:** пред се на виното за 12,3% (од €24,4 милиони на €27,4 милиони); цигари за (од €0,7 милиони на €4 милиони); зелка за 23% (од €8,4 милиони на €10,4 милиони); пченка (од €0,4 милиони на €2 милиони); бисквити и вафли за 4,5% (од €30,2 милиони на €31,4 милиони) и некои други производи.
2. од друга страна се забележува **намален извоз** пред се на тутунот за 8% (од €90,3 милиони на €82,7 милиони); замрзнат зеленчук за 17,2% (од €8,1 милиони на €6,7 милиони); јаболка за 37% (од €2,7 милиони на €1,7 милиони); и некои други производи.

8.7. Анализа на увозот во Република Северна Македонија од ЕУ-28 по производи

Зголемениот увоз во 2018 година во споредба со 2017 за 6,8% (од €369,4 милиони во 2017, на €394,5 милиони во 2018), беше како резултат на **зголемениот увоз на**: шеќер (од €2,1 милиони на €12,2 милиони); прехранбени производи на друго место неспомнати ниту опфатени за 10,9% (од €33,8 милиони на €37,5 милиони); бисквити и вафли за 15,5% (од €14,2 милиони на €16,4 милиони); чоколади за 9,7% (од €20,6 милиони на €22,6 милиони); масло од сончоглед (од €7,4 милиони на €11,9 милиони); месо говедско свежо или разладено (од €18,9 милиони на €22,2 милиони); месо свинско (од €18 милиони на €21,7 милиони); сирење за 7,4% (од €14,7 милиони на €15,8 милиони).

Во однос на увозот во 2018 се забележува **намалениот увоз** на следните производи: месо говедско замрзнато (од €7,4 милиони на €3,5 милиони); месо од живина за 7,6% (од €27,4 милиони на €25,3 милиони); пченица (од €4,4 милиони на €1,8 милиони); пченка (од €3,5 милиони на €2,5 милиони); цигари (од €6,4 милиони на €4,6 милиони) и некои други производи.

Најголемо учество во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи од ЕУ-28 во 2017 година имаа следните производи: прехранбени производи на друго место неспомнати ниту опфатени (со учество од 9,5%), месо од живина (со учество 6,4%), чоколади и други прехранбени производи што содржат како (со учество од 5,7%), месо говедско свежи или разладено (со учество од 5,6%), месо свинско свежо, разладено или замрзнато (со учество од 5,5%), бисквити и вафли (со учество од 4,2%), тутун (со учество од 3,5%) и тн.

8.8. Земјоделски пазари и трговија со земјоделско-прехранбени производи

Табела 2: Преглед на трговијата со земјоделско-прхранбени и рибни производи по земји во 2017 и 2018 година (во милиони €)

Земја	Извоз				Увоз				Трговски баланс	
	2017		2018		2017		2018		2017	2018
	Вредност	Учество %	Вредност	Учество %	Вредност	Учество %	Вредност	Учество %		
Албанија	16.7	3.11%	20.9	3.83%	5.9	0.78%	6.9	0.87%	10.8	14
Бисна и Херцеговина	27.5	5.13%	30.6	5.61%	32.2	4.24%	25.4	3.21%	-4.7	5.2
Србија	64.1	11.95%	69.2	12.69%	169.4	22.30%	186.9	23.60%	-105.3	-117.7
Косово	44.5	8.30%	48.4	8.87%	7.1	0.93%	8.05	1.02%	37.4	40.35
Црна Гора	14.5	2.70%	14.9	2.73%	1.4	0.18%	1.5	0.19%	13.1	13.4
Молдова	0.6	0.11%	1.04	0.19%	1.2	0.16%	0.9	0.11%	-0.6	0.14
ЦЕФТА-Вкупно	167.9	31.31%	185.04	33.92%	217.2	28.59%	229.65	28.99%	-49.3	-44.61
ЕУ-28-Тотал	270.6	50.47%	275.7	50.54%	369.4	48.62%	394.5	49.80%	-98.8	-118.8
Турција	4.1	0.76%	4.3	0.79%	24.9	3.28%	27	3.41%	-20.8	-22.7
Бразил	0.3	0.06%	0.4	0.07%	37.3	4.91%	35.3	4.46%	-37	-34.9
САД	26.8	5.00%	26.6	4.88%	7.7	1.01%	8.4	1.06%	19.1	18.2
Останати	66.5	12.40%	53.5	9.80%	103.3	13.60%	97.25	12.28%	-36.8	-43.79

ВКУПНО, цел свет	536.2	100%	545.5	100%	759.8	100%	792.1	100%	-223.6	-246.6
------------------	-------	------	-------	------	-------	------	-------	------	--------	--------

Извор на податоци: Државен завод за статистика

Табела 3: Вкупно извоз, увоз и трговски биланс на земјоделско-прехранбени производи според групи на производи од Царинската тарифа за 2018 година

Тарифна ознака	Наименување	ИЗВОЗ			УВОЗ			Трговск и биланс
		Количина во тони	Вредност во 1.000 ЕУР	учество %	Количина во тони	Вредност во 1.000 ЕУР	учество %	2018
								1.000 ЕУР
01	Живи животни	1,097	1,891	0.3%	859	2,625	0.3%	-733
02	Месо и други кланични производи за јадење	2,574	10,699	2.0%	67,403	112,220	14.2%	-101,521
03	Риби, черупкари, мекотелци и други водни безрбетници	1,807	4,265	0.8%	6,870	15,513	2.0%	-11,248
04	Млеко и производи од млеко, живински птичји јајца, природен мед	14,088	10,265	1.9%	47,019	53,915	6.8%	-43,650
05	Производи од животинско потекло на друго место неспоменати	207	266	0.0%	1,559	2,541	0.3%	-2,275
06	Живи дрвја и други растенија, луковици, корења, сечено цвеќе	7,312	15,833	2.9%	10,228	8,360	1.1%	7,473
07	Зеленчук, корења и грукти за јадење	133,756	55,721	10.2%	32,506	17,330	2.2%	38,391
08	Овошје и јатчесто овошје, кори од агруми или од дињи и лубеници	116,347	40,634	7.4%	70,116	43,589	5.5%	-2,955
09	Кафе, чај, мате-чај и мирудии	1,923	4,531	0.8%	9,547	25,608	3.2%	-21,077
10	Жита	47,581	9,442	1.7%	139,938	27,613	3.5%	-18,171
11	Производи на мелничката индустрија, слад, скроб, инулин, глутен од пченица	3,152	1,239	0.2%	72,435	21,815	2.8%	-20,576
12	Маслодајни семиња и плодови, индустриски или медицински растенија	4,233	2,902	0.5%	17,225	17,940	2.3%	-15,038
13	Шелак, гуми, смоли и други растителни сокови и екстракти	37	287	0.1%	180	2,111	0.3%	-1,824
14	Растителни материјали за плетарство	0	0	0.0%	154	35	0.0%	-35
15	Маснотии и масла од животинско или растително потекло и производи од нивно разлагање	11,407	8,597	1.6%	63,933	50,986	6.4%	-42,389
16	Преработки од месо, риби, черупкари или мекотелци	5,869	14,591	2.7%	11,830	34,869	4.4%	-20,278
17	Шеќер и производи од шеќер	3,791	8,072	1.5%	96,981	37,142	4.7%	-29,071
18	Какао и производи од какао	4,735	11,397	2.1%	13,349	44,788	5.7%	-33,391
19	Производи врз база на жита, брашно, скроб или млеко, слатки производи	38,984	69,457	12.7%	28,479	51,562	6.5%	17,894
20	Производи од зеленчук, од овошје, од јатчесто овошје	37,839	49,624	9.1%	24,851	32,934	4.2%	16,690
21	Разни производи за исхрана	12,938	26,156	4.8%	23,860	74,624	9.4%	-48,468
22	Пијалаци, алкохоли и оцет	109,835	66,348	12.2%	75,096	42,042	5.3%	24,306

23	Приготвена храна за животни	5,311	697	0.1%	68,303	26,110	3.3%	-25,413
24	Тутун и производи за замена за тутун	24,787	128,360	23.5%	7,160	40,847	5.2%	87,513
	Други земјоделски производи над Глава од Царинска тарифа	2,857	4,227	0.8%	3,044	5,034	0.6%	-807
Вкупно земјоделско-прехранбени производи со ЦЕЛ СВЕТ		592,466	545,501	100.0%	892,924	792,154	100.0%	-246,653

Извор на податоци: Државен завод за статистика

9. Меѓународна соработка

Основна задача на Секторот за меѓународна соработка е да ја организира, насочува и координира работата во областа на меѓународната и трговската политика односно:

- координација на странската помош обезбедена преку меѓународни (мултилатерални и билатерални) донатори во функција на развој на секторите во надлежност на МЗШВ и
- следење на трговската политика и трговската размена на земјоделско-прехранбените производи и реализирање на обврските согласно договорите кои ги регулираат трговските односи на РМ во земјоделско-прехранбениот сектор.

Во рамки на своите надлежности, Секторот за меѓународна соработка континуирано подготвува информации за билатералната соработка со други земји, кои вклучуваат анализа на трговската соработка врз основа на статистички податоци за размената на земјоделско-прехранбени производи со земјите во светот.

Билатералната и развојната соработка во рамки на следните активности:

- Усогласен текст на Меморандум за разбирање помеѓу Владата на Република Турција и Владата на Република Северна Македонија за соработка во областа на водите во февруари 2018 година. Се планира потпишување во 2019 година.
- Усогласен текст на Меморандум за разбирање за соработка во областа на шумарството помеѓу Министерството за земјоделство и шумарство на Република Турција и Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство на Република Северна Македонија во март 2018 година. Се планира потпишување во 2019 година.
- Усогласен текст на Меморандум за соработка помеѓу Министерството за земјоделство, шумарство и рурален развој на Република Косово и Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство на Република Северна Македонија во април 2018 година. Се планира потпишување во 2019 година.
- Усвоена Програмската рамка на организација за храна и земјоделство на Обединетите нации (ФАО) за Република Северна Македонија 2018 – 2020 и потпишана во јули 2018 година.

- Потпишан Акционен план за соработка помеѓу Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство на Република Северна Македонија и Министерството за земјоделство, шумарство и храна на Словенија за период 2019-2020 на 22.11.2018 година

Реализирани и тековни проекти со поддршка на меѓународни донатори

- (1) Проекти финансирани од Организацијата за храна и земјоделство на Обединетите нации (ФАО) - Food and Agriculture Organization of the United Nations

Областите се фокусирани на следните три приоритети:

- 1) Зголемување на конкурентноста на земјоделскиот сектор,
- 2) Подобрување на условите за живот во руралните средини преку одржлив рурален развој и
- 3) Подобрување на капацитетите за одржливо управување со природните ресурси и ублажување на и адаптација кон климатските промени во земјоделството.

Во овие области, ФАО има компаративна предност и техничка експертиза која може да се обезбеди преку проекти за техничка соработка во рамки на два инструмента и тоа, до 500.000 УСД (Technical Cooperation Project) и проекти во износ до 200.000 УСД (Technical Cooperation Project Facility), како и преку спроведување на проекти ко-финансирани од други донатори.

Во рамки на утврдените области во овој документ, се започнати или се во план на отпочнување конкретни проекти со одредена временската динамика на спроведување, за кои ФАО има обврска да обезбеди средства.

Покрај националните проекти, во овој документ се утврдени и одредени области за поддршка преку регионални проекти, наменети за земјите од Западен Балкан и земјите во регионот.

Програмска рамка на ФАО за Република Северна Македонија (2018-2020)

Тековни проекти:

Проект за консолидација на земјоделско земјиште (МАИНЛАНД): Вредноста на проектот изнесува 2,56 милиони евра (финансиран од Инструментот за претпристапна помош на ЕУ (2,5 милиони евра), а се спроведува од страна на ФАО, во времетраење од 3,5 години, до август 2020 година.

Проект за развој на конкурентен, зелен и инклузивен потсектор на бројлери (подготвена унифицирана стратегија за потсекторот на бројлери, со препораки за релевантни реформи на политиките и законодавството, зајакнати институционални капацитети на земјоделските задруги и малите субјекти од потсекторот за живина во однос на стратешки агробизнис менаџмент,

пристапот до инвестиции, со фокус на еколошката и социјалната одржливост) висина на проектот УСД 300 000

Проект за агро-еколошко зонирање (реонизација) на земјоделското производство и развој на сценарија за подобро информирање за политиката на национално ниво и намалување на климатските ризици и адаптација на локално ниво: USD 355 000

Процена на методологијата за спроведување на националниот инвентар на шумите: USD 64 000

Регионални проекти

1. Проект за малите стопанственици и семејни фарми (TCP/RER/3601)

Вкупниот износ на проектот е УСД 485.000 за сите вклучени земји а опфаќа седум земји во Југоисточна Европа и централна Азија, вклучително и Северна Македонија, а има за цел преку студијата која ќе се подготви за секоја земја одделно, да се препорачаат најсоодветните мерки за поддршка на малите семејни фарми, кои треба да претставуваат главна нишка во идните проекти на ФАО.

2. Проект за подобрување на контролата на штетници на растенија и системот за фито-санитарна сертификација ќе го помогне процесот на унапредување на фитосанитарниот систем на кој во последните неколку години, посветено работиме на воспоставување и детерминација на статусот на присуство односно отсуство на штетни организми на територијата на Република Северна Македонија, активност која во континуитет ја развиваме.

3. Развивање Стратегија за намалување на загуби и отпад од храна, доаѓа во вистинско време и се поклопува со еден од стратешките приоритети на Владата на Република Северна Македонија за решавање на ова горливо прашање, кое претставува еден од најголемите економски и социјални проблеми во нашата држава. Бројките се многу загрижувачки и покажуваат дека 460.000 жители во нашата држава немаат постојан пристап до храна.

4. Проект за управување на капацитетите во областа на рибарството и аквакултурата. Со оглед на тоа, дека една од основните цели во областа на рибарството во Република Северна Македонија е овозможување на трајно користење на рибите преку одржлив развој, целта на овој проект е своевидна помош во креирањето на политиките во рибарството преку согледување на моменталните состојбите, проценка на постоечките практики, нивна усогласеност со добрите меѓународни практики, и нивен понатамошен развој.

Нови проекти

- Поддршка во спроведување на минимален квалитет, стандарди за маркетинг и географски ознаки во потсекторите за месо и млечни производи во согласност со EU СМО регулативите УСД 60.000
- Национална стратегија за намалување на отпадот од храна во процесот на производството и исхранатата УСД 30.000 (дел од регионален проект на ФАО “Strategies for Food Loss and Waste Reduction)
- Поддршка за зајакнување на советодавен систем и услугите за земјоделските стопанства (планирање на советодавните услуги, процедури за сертификација и обука на советници) УСД 45.000
- Проект за Интегриран развој на локалните рурални заедници, вклучувајќи диверзификација на приходите во руралните средини УСД 275.000
- Јакнење на релевантните капацитети на МЗШВ за анализа на политиките за земјоделство и рурален развој, имплементација на Националната Стратегија за Земјоделство и Рурален Развој 2014-2020 и подобра координација на донаторската помош за усогласување на земјоделските и руралните сектори во земјата со стандардите на Европската унија, истовремено придонесувајќи кон Инструментот за претпристапна помош за рурален развој (ИПАРД) УСД 90.000
- Зголемена отпорност на земјоделскиот сектор кон климатските промени преку унапредување на примена на Паметни земјоделски практики, одржливо управување со водите и подобрени информациски системи УСД 260.000
- Подобрено собирање на податоци и управување со рибните ресурси и аквакултура УСД 325.000
- Проект од Програмата за национална подготвеност на Зелениот климатски фонд – имплементатор ФАО, прв проект УСД 300.000

10. Општи карактеристики на Република Северна Македонија со осврт на земјоделско-прехранбениот сектор

10.1. Географски карактеристики, клима и население

Република Северна Македонија е централна балканска држава во Југоисточна Европа, со површина од 25.713 km² и се граничи со четири држави: на исток со Бугарија, на север со Србија, на запад со Албанија и на југ со Грција. Должината на границите изнесува вкупно 850 km. Иако е копнена земја, Северна Македонија е на крстопат помеѓу два големи пан-европски транспортни коридори (број 8 и 10) кои ја поврзуваат централна Европа со Јадранското, Егејското и Црното море.



Карта на Република Северна Македонија

Релјефот на Република Северна Македонија е претежно ридско-планински со хетерогени природни услови и структура на земјиштето. Ридско-планинските делови опфаќаат 79% од вкупната територија, рамнинскиот дел 19%, а останатото се водни површини.

Република Северна Македонија е главно под влијание на три климатски типови: континентална, планинска и медитеранска клима. Климатските фактори допринесуваат земјата да се карактеризира со топли и суви лета и студени и влажни зими. Инсолацијата и температурите во земјата се покачуваат од север кон југ.

Средната годишна количина на врнежи во планините е околу 1.000-1.500 mm, а во котлините 600-700 mm. Климатските индикатори, меѓу кои - сушата, раните есенски и доцните пролетни мразеви се ограничувачки фактори на интензивното земјоделско производство.

Во однос на административната поделба, општините претставуваат административни единици од прв ред. Во 2018 година, Република Северна Македонија се реорганизира во 80 општини, од кои 10 припаѓаат на град Скопје. Република Северна Македонија има 34 градови. За статистички цели Република Северна Македонија е поделена на 8 региони: Скопски, Пелагониски, Полошки, Источен, Југоисточен, Североисточен, Југозападен и Вардарски.

Според проценката на населението, во Република Северна Македонија во 2018 година има 2.077.132 илјади лица, што е за 1.831 лица повеќе во однос на 2017 година.

10.2. Макроекономска рамка

Земјоделството заедно со ловот, шумарството и рибарството претставува значаен економски сектор по учество во БДП (во 2018 година учествува со 8,5% во вкупниот БДП), веднаш по секторите:

- Е, Ж и З Трговија на големо и трговија на мало, поправка на моторни возила и мотоцикли, транспорт и складирање, објекти за сместување и сервисни дејности со храна со учество од 19,6%,

- Б, В, Г и Д -Рударство и вадење на камен, преработувачка индустрија, снабдување со електрична енергија, гас, пареа и климатизација, снабдување со вода, отстранување на отпадни води, управување со отпад и дејности за санација на околината со 18,5%;

- Љ, М и Н Јавна управа и одбрана, задолжително социјално осигурување, образование, дејности на здравствена и социјална заштита со 11,9% .

Бруто домашниот производ за земјоделство, шумарство и рибарство во 2018 година изнесува 56.186 милиони денари и учествува со 8.5% во вкупниот БДП, според производниот метод по тековни цени.

Учеството на извозот на стоки и на услуги во структурата на БДП во 2018 година изнесува 60,6 %.

Табела 4: Макроекономски показатели (2007-2018 година)

Показател	Единица	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017 2	2018 1
Население	'000	2 059	2 062	2 066	2 069	2 071	2 073	2 075	2 077
БДП1	мл. евра	7 544	7 585	8 150	8 562	9 072	9 657	10038	10 698
БДП по глава на жител	евра	3 665	3 680	3 948	4 141	4 382	4 659	4 839	5 153
Учество на земјоделскиот сектор во БДП	%	9,4	9,1	10	10,1	9,7	9,1	7,9	8,5
Економски развој (Стапки на реален раст на БДП)	%	2,3	-0,5	2,9	3,6	3,9	2,8	1,1	2,7
Стапка на невработеност	%	32	31,4	31	29	28	26,1	22,4	20,7
Инфлација (крај на период, на годишна основа, во %)	%	3	2,8	3,3	2,8	-0,3	-0,3	1,4	1,5
Просечен девизен курс	MKD/EUR	61,5	61,5	61,5	61,6	61,6	61,6	61,6	61,5
Учество на храна, пијалаци и тутун во вкупната потрошувачка по домаќинства	%	42,7	42,6	44,9	39,4	40,9	43,4	40,9	42,7

2Бруто-домашен производ на Република Северна Македонија во 2018 година - претходни податоци

1Бруто-домашен производ на Република Северна Македонија во 2017 година - дефинитивни податоци

Извор: ДЗС 2019 , НБРМ

Во текот на 2018 година, инфлацијата беше на нивото од 1,5%, за разлика од 2017 година кога беше 1,4%. Движењата на девизниот пазар во 2017 година ги потврдија стабилните очекувања за девизниот курс, а во тој контекст и стабилните инфлациски очекувања.

Според податоци на Државниот завод за статистика, стапката на невработеност, како учество на бројот на невработените во вкупната работна сила за 2018 година изнесува 20,7%, а во 2017 година 22,4%.

10.3. Општи состојби во агрокомплексот

Според податоците од ДЗС, земјоделското земјиште (обработливи површини и пасишта) во 2018 година зафаќа околу 1.264.139 хектари. Скоро една половина од земјоделското земјиште е обработливо, а другата половина се пасишта. Најголем удел во површината под ораници и бавчи имаат житата засеани на вкупна површина од 166.664 хектари и во споредба со површините во 2017 година се

зголемени за 3,3% или се застапени на околу 32,1% од обработливите површини во 2018 година, додека пасиштата се на површина од 744.677 ха и споредбено со 2017 година површините под пасиштата се намалени за 0,5% и зафаќаат околу 59% од вкупна земјоделска површина.

Табела 5: Земјоделски површини (во илјади хектари)

Показател	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Земјоделско земјиште	1.12	1.268	1.261	1.263	1.264	1.267	1.266	1.264
Обработлива површина	511	510	509	511	513	516	517	519
Ораници и бавчи	415	414	413	413	415	417	417	418
Овоштарници	14	15	15	15	16	16	16	17
Лозја	21	21	22	23	23	24	24	24
Ливади	61	60	59	60	60	59	60	60
Пасишта	608	757	751	751	750	750	748	745
Бари, трски и рибници	1	1	1	1	1	/	1	1

Извор: ДЗС, 2018

Вкупната површина на земјоделско земјиште во 2018 година изнесува 1.264 илјади хектари од која обработливата површина опфаќа 518.740 илјади хектари, што претставува 41% од вкупното земјоделско земјиште. Пасиштата завземаат околу 59% или 745 илјади хектари од вкупното земјоделско земјиште. Најголем удел во обработливата површина имаат ораниците и бавчите со учество од 80,6%.

Табела 6: Структура на површината на Република Северна Македонија (во илјади хектари)

Показател	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Вкупна површина	2,571	2,571	2,571	2,571	2,571	2,571	2,571
Водена површина	49	49	49	49	49	49	49
Останата површина	266	273	276	264	273	255	251
Шумски фонд	988	988	983	994	983	1,001	1,007
Земјоделско земјиште	1,268	1,261	1,263	1,264	1,266	1,266	1,264

Извор: ДЗС,

10.4. Типологија на земјоделските стопанства

Согласно член 8 од Законот за воспоставување мрежа на сметководствени податоци од земјоделски стопанства, Одделението за сметководствени податоци од земјоделски стопанства кое има улога на Канцеларијата за врски при МЗШВ и Државниот завод за статистика се надлежни за воспоставување на типологија на земјоделски стопанства.

Типологијата на земјоделските стопанства е единствена класификација на земјоделските стопанства според нивниот тип на земјоделско производство и економската големина како и значењето на другите профитабилни активности кои се директно поврзани со земјоделското производство.

За прв пат, типологијата на земјоделските стопанства во Република Северна Македонија е воспоставена во 2011 година врз основа на податоците од

Земјоделскиот попис 2007 и пресметаните Стандард Аутпут коефициенти за најзначајните видови растително и сточарско производство.

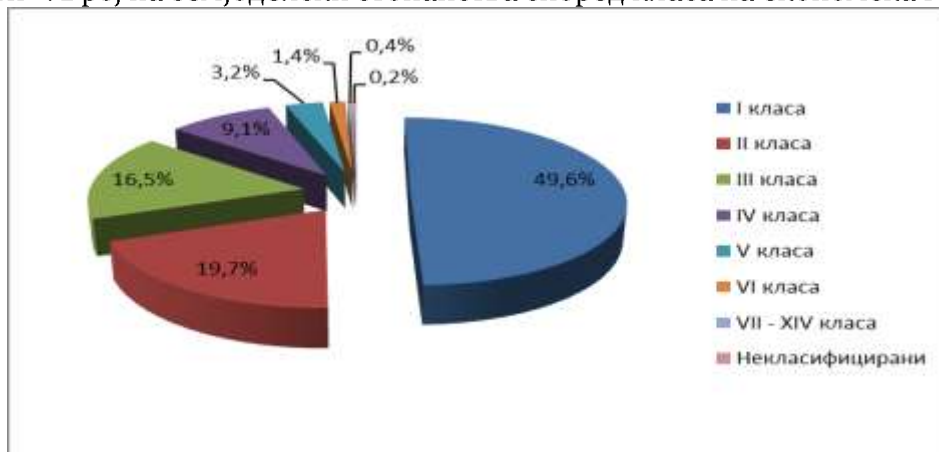
Пресметката на Стандард Аутпут коефициентите претставува стандардна вредност на бруто производството, а ги извршува Одделението за сметководствени податоци од земјоделски стопанства при МЗШВ и претставува клучен сегмент во делот на организација и имплементација на системот на ФАДН во Република Северна Македонија согласно законските прописи за ФАДН.

Табела 7: Број на земјоделски стопанства според типот на земјоделско производство

Тип на земјоделско производство	Вкупно стопанства	Индивидуални земјоделски стопанства	Деловни субјекти
Специјализирано за поделелски култури	58 814	58 747	67
Специјализирано за градинарство	3 660	3 642	18
Специјализирано за повеќегодишни култури	29 574	29 513	61
Специјализирано за тревопасен добиток	16 405	16 342	43
Специјализирано за домашни животни што се хранат со семе и зрнеста храна	5 640	5 601	39
Мешано растително производство	17 678	17 663	15
Мешано добиточно производство	7 569	7 565	4
Мешано растително - добиточно производство	31 179	31 143	36
Некласификувани стопанства	366	365	1
Вкупно	170 885	170 581	304

Извор: ДЗС

Графикон 3: Број на земјоделски стопанства според класа на економска големина



Извор: ДЗС, 2017

Од графиконот број 3 може да се види дека најголем број на земјоделски стопанства се класифицирани во првите три класи на земјоделски стопанства, кои имаат вкупна вредност на производството до 15.000 евра. Имено, од вкупниот број класификувани земјоделски стопанства, 49,6% се класификувани во првата класа - до 2000 евра, 19,7% се класифицирани во втората класа од 2.000 до 4.000 евра, 16,5%

во третата класа – од 4.000 до 8.000 евра и 9,1% во четврта класа – од 8.000 до 15.000 евра.

Најголемо учество во формирањето на вкупната стандардна вредност на производството имаат земјоделските стопанства специјализирани за поделски култури со 24,2%, додека најмало учество имаат земјоделските стопанства со мешан добиток со 4,2%.

10.5. Карактеризација на руралните средини

Економското, социјалното и демографското значење, како и значењето на животната средина во руралните средини во Република Северна Македонија за севкупниот развоен процес е многу големо.

Вообичаен метод, кој се користи за спроведување на политиката за рурален развој, претставува дефинирањето на рурални средини, лоцирани во урбаните места и карактеризирани со трите главни карактеристики:

- населби лоцирани во општини основани во рурални центри (рурални општини),
- населби ситуирани во општини основани во градски центри со предоминантни системи за користење на земјоделски и шумски земјишта (урбано наспроти земјоделско земјиште, вклучувајќи шуми, пасишта, мочуришта, бари) и
- градови со популација помалку од 30.000 жители со предоминантни системи за користење на земјоделски и шумски земјишта (урбано наспроти земјоделско земјиште, вклучувајќи шуми, пасишта, мочуришта, бари) и имаат рурален идентитет на заедницата.

Табела 8: Развој на населението во региони

Регион	Вкупно население			
	1994	2002	2017	2018
Национално ниво	1,945,932	2,022,547	2,075,301	2,077,132
Пелагониски	242,614	238,136	228,977	227,919
Вардарски	131,035	133,180	152,249	152,022
Североисточен	163,841	172,787	176,260	176,196
Југозападен	211,226	219,741	219,663	219,580
Скопски	545,228	578,144	627,558	630,873
Југоисточен	168,481	171,416	173,405	173,327
Полошки	281,982	305,930	321,573	322,338
Источен	201,525	203,213	175,616	174,877

Извор: ДЗС, Макстат база на податоци 2019 година

Голем дел од селските населени места или се депопулирани или имаат изразито мал број на жители и поради неповолната старосна структура постои ризик да останат без ниеден жител.

Согласно критериумите кои се дефинирани во Список на рурални средини и рурални заедници вкупната рурална област покрива 88,7% од територијата на Република Северна Македонија (вклучувајќи 62 општини), каде што живеат 985.000 граѓани или 47,5 % од вкупното население.

10.6. Образование во руралните средини

Образовниот систем секако игра важна улога во способноста на младите луѓе за вреднување на локалните производи и локалната традиција. Квалитетот на образованието и доживотното учење може да ги намали нееднаквостите меѓу урбаните и руралните средини кои се големи во Република Северна Македонија. Ситните земјоделци (особено во областите кои заостануваат) имаат најниско образовно и професионално ниво меѓу земјоделските производители. Во државата, покрај формалното средно и универзитетско образование, постои недостаток од дополнително (неформално) образование и обука за земјоделците.

10.7. Вработување во земјоделството и руралните средини

Работната сила во земјоделството во Република Северна Македонија главно се состои од труд на ниво на индивидуално земјоделско стопанство. Статистички, вработувањето во земјоделството се следи преку официјалните податоци за вработеност во земјоделските претпријатија и прехранбените капацитети и преку испитување на примерок на домаќинства-истражување на работна сила односно согласно методолошките препораки на Меѓународната организација на трудот (ИЛО) и препораките на Еуростат - Европско статистичко биро.

Вработувањата во земјоделството, исто така, во голема мерка се сезонски и помагаат да се ублажи сиромаштијата и невработеноста. Споредбата на исклучително земјоделски домаќинства, мешани домаќинства (ангажирани во земјоделството на приватните имоти и каде што најмалку еден член од семејството е вработен во земјоделството) и домаќинства без земјоделски имоти, покажува дека мешаните домаќинства имаат највисоки приходи, а потоа доаѓаат земјоделските домаќинства. Неземјоделските рурални домаќинства се најсиромашни. Студиите покажаа тренд кон диверзификација на неземјоделско вработување како резултат на економската потреба и потврдуваат позитивна корелација меѓу приходот и бројот на неземјоделски дејности во кои се ангажираат домаќинствата.

Табела 9: Просечна исплатена нето-плата по вработен

Година	Исплатена нето-плата по вработен во денари
2012	15,632
2013	15,641
2014	15,836
2015	15,816
2016	16,870
2017	17,542
2018	19,015

Извор: ДЗС, Макстат

11. Вредност на производството на земјоделскиот сектор

11.1. Економски сметки во земјоделството

Според податоците од Државниот завод за статистика, бруто додадената вредност во земјоделството во 2017 година изнесува 44.907 милиони денари и во однос на 2016 година бележи пад од 12,8% (51.524 милиони денари).

Растителното производство во 2017 година, кое учествува со 72,9% во вкупното производство, бележи опаѓање од 13.6 % во однос на 2016 година. Вредноста на добиточното производство, кое учествува со 27,1% во вкупното производство, опадна за 4.6 % во однос на 2016 година.. Меѓуфазната потрошувачка, во 2017 година, бележи опаѓање од 4.8 % во однос на 2016 година.

Разгледувано по тековни цени, вредноста на земјоделското производство во 2017 година изнесува 71.162 милиони денари, додека вредноста на земјоделското производство во 2016 година изнесува 79.881 милиони денари, одтука кај вредноста на земјоделското производство во 2017 бележиме намалување од 10.9 % во споредба со 2016 година.

Намалување од 11,8% забележан е кај услугите во земјоделството во 2017 година во однос на претходната 2016 година.

Земјоделското производство учествува со 89,6% (71.162 милиони денари) во вкупната вредност на производството на земјоделската „деловна гранка“ (79.429 милиони денари), неземјоделските секундарни дејности со 2,5% (1.975 милиони денари) и субвенциите со 7,9% (6.292 милиони денари) во вкупната вредност на производството на земјоделската „деловна гранка“ во 2017 година.

Растителното производство вообичаено зазема најголем дел од вредноста на земјоделското производство и во 2017 година изнесува 51.605 милиони денари, добиточното производство со 19.192 милиони денари, а само мал дел од 365 милиони денари отпаѓа на услугите во земјоделството.

Табела број 10: Вредност на земјоделско производство, по тековни цени

Опис	2016		2017	
	во милиони денари	% во вкупно земјоделско производство	во милиони денари	% во вкупно земјоделско производство
Жита	6,355	7.96%	4,536	6.37%
Индустриски растенија	4,615	5.78%	4,753	6.68%
Фуражни растенија	6,564	8.22%	5,758	8.09%
Градинарски производи	27,445	34.36%	26,191	36.80%
Компири	2,541	3.18%	2,359	3.31%
Овошје	9,119	11.42%	5,816	8.17%
Вино	3,110	3.89%	2,192	3.08%
Растително производство	59,722	74.76%	51,605	72.52%
Говеда	3,367	4.22%	3,296	4.63%
Свињи	3,043	3.81%	3,101	4.36%
Коњи	5	0.01%	4	0.01%
Овци и кози	1,368	1.71%	1,361	1.91%
Живина	653	0.82%	644	0.90%
Млеко	10,203	12.77%	9,617	13.51%
Јајца	821	1.03%	1,000	1.41%
Други добиточни производи	284	0.36%	168	0.24%
Добиточно производство	19,745	24.72%	19,192	26.97%
Производство на земјоделски производи	79,467	99.48%	70,797	99.49%
Земјоделско производство	79,881	100.00%	71,162	100.00%

Извор: ДЗС, (ЕАА), 2018

Градинарските производи имаат најзначајно учество во вредноста на земјоделското производство. Вкупната вредност на градинарските култури во 2017 година изнесува 26.191 милиони денари и учествува со 36,8% во вкупната вредност на земјоделското производство.

Во 2017 година вредноста на производството на фуражни растенија изнесува 5.578 милиони денари и истото учествува со 8,1% во вкупната вредност на земјоделското производство во 2017 година. Кај житни култури вредност на производство е 4.536 милиони денари и учествува со 6,4%, вкупна вредност на земјоделско производство. Кај индустриски растенија вредноста изнесува (4.753 милиони денари или 6,7% од вредноста на вкупното производство во 2017 година. Вредноста на добиточното производство во 2017 година од 19.192 милиони денари во вкупното производство учествува со 27,1%.

Вредноста на млекото во 2017 изнесува 9.617 милиони денари и учествува со 13,5% во вкупната вредност на земјоделското производство во 2017 година, додека услугите во земјоделството учествуваат со 0,5% во вкупната вредност на земјоделското производство.

Вкупна меѓуфазната потрошувачка, во 2017 година, изнесува 34.522 милиони денари и бележи намалување од 4,8% во однос на 2016 година (36.227 милиони денари).

Кога од бруто додадената вредност по основни цени која за 2017 година изнесува 44.907 милиони денари ќе се одземе амортизацијата на основните средства која изнесува 4.092 милиони денари во 2017 ќе се добие нето-додадената вредност по основни цени која изнесува 40.817 милиони денари во 2017 година.

Во однос на вкупната меѓуфазна потрошувачка, во 2017 година најзначајно место заземаат трошоците за добиточна храна (28,4%) и трошоците за енергија и мазива (26,1%). Значајно место во структурата на трошоците заземаат и трошоците за заштита на растенијата и пестициди (12,5%), одржување на материјали (7,8%), семе и посадочен материјал (3,7%), ѓубрива и средства за подобрување на земјиштето (3,6%). Ветеринарните трошоци (0,7%), услугите во земјоделството (1,1%).

Во 2017 година нето-деловниот вишок/доходот на индивидуалните производители изнесува 37.217 милиони денари и е за 15% намален во однос на 2016 година (43.754 милиони денари). Доколку при пресметката на создавањето на доходот не се земаат во обзир средствата на вработените се добива доходот од производните фактори кој изнесува 40.791 милиони денари во 2017 и 47.045 милиони денари во 2016 година.

Табела 11: Сметка на создавање на доходот, по тековни цени, во милиони денари

Опис	2015	2016	2017
Средства на вработените	3,056	3,291	3,575
Други даноци на производството	78	73	81
Други субвенции на производството	148	86	55
Доход од производните фактори	47,691	47,045	40,791
Нето-деловен вишок / доход на индивидуалните производители	44,635	43,754	37,217

Извор: ДЗС (ЕАА), 2019

Според податоците од Државниот завод за статистика, претприемачкиот доход во 2017 година изнесува 36.568 милиони денари што е за 15% помалку во однос на 2016 година (43.114 милиони денари).

Табела 12: Сметка на претприемачкиот доход, по тековни цени, во милиони денари

Опис	2015	2016	2017
Платени наемнини	311	231	296
Платени камати	376	411	354
Примени камати	4	2	1
Претприемачки доход	43,951	43,114	36,568

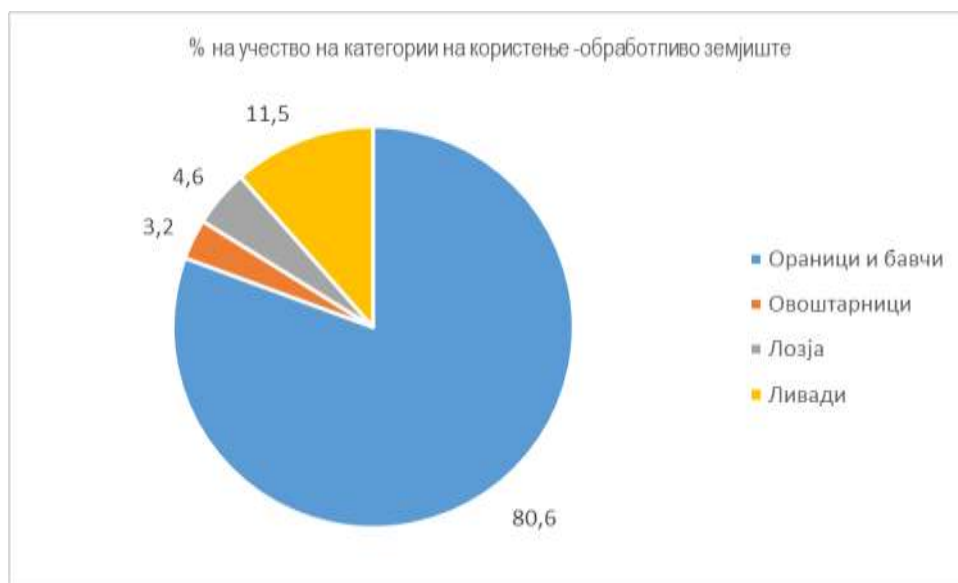
Извор: ДЗС (ЕАА), 2019

12. Земјоделско производство, преработка и трговија

12.1. Растително производство

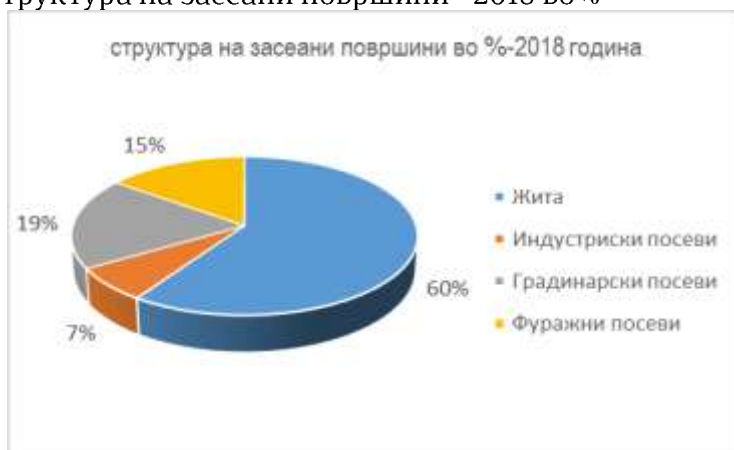
Од вкупните обработливи површини во 2018 год. ораниците и бавчите зафаќаат 418.140 ха или 80,6%, ливадите 59.685 ха или 11,5%, лозјата на 24.088 ха или 4,6% и овоштарници на 16.827 ха или 3,2%. Во 2018 година засеани се вкупно 278.908 ха, што претставува зголемување за 1.838 ха или 0,7% во споредба со 2017 година.

Графикони 4: Структура на обработливи површини во 2018 година во %



Извор: ДЗС, 2018

Графикони 5: Структура на засеани површини - 2018 во %



Извор: ДЗС, 2018

Во структурата на засеаната површина под ораници и бавчи од околу 278.908 ха во 2018 година, 60% отпаѓа на житни култури, 19% на градинарските култури, 15% на фуражните култури и 7% на индустриските култури што кажува дека во споредба со 2017 година намалување на засеани површини има кај индустриски култури за 16% или за 3.886 ха и кај градинарски посеви за 1,5% или 769 ха. Зголемувањето на

засеани површини е кај житата за 3,3% или 5.375 ха и кај фуражни посеви за 2,8% или 1.118 ха во споредба со 2017 година.

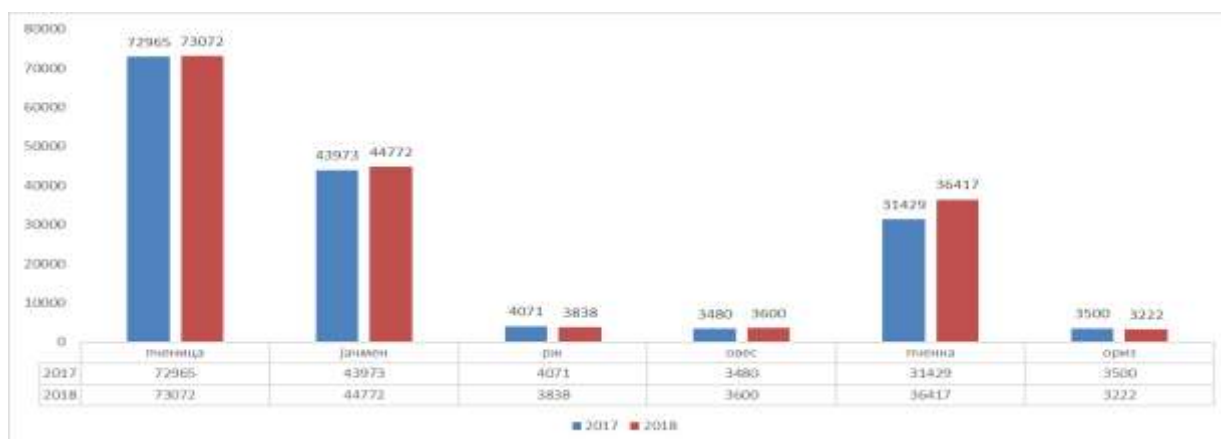
Согласно податоците на ДЗС површините под лозови насади во 2018 година изнесуваат 24.088 ха или зголемување на 1,6% или 385 ха.

Овоштарниците се протегаат на површина од 16.827 ха што претставува зголемување за околу 281 ха или 1,7% во споредба со 2017 година.

12.2. Житни култури

Житните култури во 2018 година се застапени на 166.664 ха, што претставува 32% од обработливите површини.. Површините под житни култури во 2018 година се зголемени за 5.375 ха или за околу 3,5% во споредба со 2017 година.

Графикон 6: Засеани површини со житни култури во 2017 и 2018 година



Извор: ДЗС, 2019

Пченицата е најзастапена култура, односно со пченица е засеана површина од 73.072 ха, или околу 44% од засеаните површини под житни култури. Производството на пченично зрно во 2018 година изнесувало околу 241.106 тони, што претставува зголемување од околу 20,5% во споредба со 2017 година (200.112 тони), што е пред сè како резултат на зголемен просечен принос по хектар за околу 23,7%, како и зголемени површини под пченица во споредба со 2017 година.

Втора по значење житна култура е јачменот кој е застапен на околу 44.772 ха, што претставува 26,8% од површините под житни култури. Површините под јачмен покажуваат зголемување од околу 799 ха, со истовремено зголемено производство-130.028 тони во 2018 год.или за околу 38,3% во споредба со 2017 година кога производството било 93.666 тони.

Пченката како житна култура е застапена на 36.417 ха или 22% од површините под житни култури, со тренд на зголемување на површините за 4.988 ха или за 15,9% во споредба со 2017 година. Производството од 187.676 тони, претставува зголемување за 67.520 тони или 56% во споредба со 2017 година.

Оризот како житна култура традиционално се одгледува во одредени производни региони во Република Северна Македонија и во 2018 е застапен на 3.222 ха со намалување од 8% или за 278 ха во споредба со 2017 година. Производството на ориз во 2018 год. изнесуваше 19.732 тони, што претставува зголемување од 2.652 тони или 16% во споредба со 2017 година. Производството на хектар е зголемено и просечно производство во 2018 година е зголемено за 907 кг/ха или околу 17,4% во споредба со 2017 година.

Табела 13: Површини и производство на житни култури во Република Северна Македонија, 2013-2018 година

култура	2013	2014	2015	2016	2017	2018
засеани површини во ха						
житни култури	166.436	160.988	159.434	165.459	161.289	166.664
пченица	81.756	76.861	73.979	79.898	72.965	73.072
јачмен	42.234	41.202	41.763	41.339	43.973	44.772
рж	3.760	4.380	3.760	4.490	4.071	3.838
овес	2.789	2.878	3.107	3.609	3.480	3.600
пченка	31.302	30.493	31.807	31.083	31.429	36.417
ориз	4.865	5.174	5.018	5.040	3.500	3.222
производство (тони)						
пченица	258.960	287.594	201.218	306.433	200.112	241.106
јачмен	125.565	153.055	101.677	144.832	93.666	130.028
рж	8.898	11.402	7.747	10.210	8.416	9.379
овес	5.215	6.033	5.652	7.612	5.421	7.338
пченка	131.043	136.930	133.731	143.823	120.156	187.676
ориз	27.921	30.500	30.527	24.792	17.080	19.732
вкупно	557.602	625.514	480.552	637.702	444.851	595.259
приноси (т/ха)						
пченица	3,2	3,7	2,8	3,8	2,7	3,4
јачмен	2,9	3,7	2,8	3,5	2,1	3,1
рж	2,4	2,7	2,1	2,3	2,1	2,4
овес	1,9	2,1	1,8	2,1	1,6	2,0
пченка	4,2	4,5	4,2	4,6	3,8	5,2
ориз	5,9	5,9	6,1	4,9	5,2	6,1

Извор: ДЗС, 2019

Генерално житните култури во 2018 година се застапени на зголемени производни површини за 5.375 ха или за околу 3,3%, пропратени со зголемено производство околу 33,8% или за околу 150.408 тони на житно зрно.



Извор: Државен завод за статистика

12.3. Индустриски култури

Индустриските култури во сеидбената структура во 2018 година се застапени на околу 19.878 ха, што претставува намалување за 3.886 ха или за околу 16,4% во споредба со 2017 година.

Тутунот претставува главна индустриска култура која е застапена на 16.582 ха или на 83% од површините под индустриски култури во 2018 година. Површините под тутун бележат благо зголемување за 621 ха или 3,9% во споредба со 2017 година. Производството на тутун изнесува 25.547 тони, што претставува зголемување од 2.692 тони или за околу 11,8% во споредба со 2017 година во услови на зголемено просечно производство на тутун во кг/ха, односно во 2018 година зголемено е производство на тутун за 107 кг/ха или за 7,5% во споредба со 2017 година.

Сончогледот е застапен на 2.386 ха или 12% од површините под индустриски култури, со намалување на површините за 1.687 ха во споредба со 2017 година (4.073 ха). Производството на сончогледово зрно во 2018 година изнесувало 3.379 тони што претставува намалување од 2.799 тони или за околу 45% во споредба со 2017 година.

Шеќерната репка во последните 5 години не е застапена во сеидбената структура во Република Северна Македонија пред се како резултат на неконкурентното домашно производство и ниската цена на увезениот нерафиниран шеќер како сировина за преработувачката индустрија.

Табела 14: Засеани површини во ха, производство во тони и принос кг/ха за тутун и сончоглед за период 2011 - 2018 година

Култура	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Засеана површина (хектари)								
Тутун	15.677	14.610	19.178	17.757	16.128	16.379	15.961	16.582
Сончоглед	5.688	3.752	2.458	5.122	5.562	3.974	4.073	2.386
Вкупно	21.635	18.362	21.636	22.879	21.690	20.353	20.034	18.968
Производство (тони)								
Тутун	21.024	27.993	27.859	27.578	24.237	25.443	22.855	25.547
Сончоглед	8.497	4.765	3.832	9.268	8.499	6.266	6.178	3.379
Вкупно	29.521	32.758	31.691	36.846	32.736	31.709	29.033	28.926
Принос (кг/хектар)								
Тутун	1.341	1.916	1.453	1.553	1.503	1.554	1.434	1.541
Сончоглед	1.494	1.270	1.559	1.813	1.530	1.608	1.536	1.440

Извор: ДЗС, 2019 година



Реализиран откуп на тутун од реколта 2017 година

Согласно Информативниот систем за евиденција на тутунското производство кој се води во МЗШВ во производната 2017 година тутунот беше засаден на површина од 14.415 ха. За ова производство склучени беа вкупно 29.354 договори со тутунопроизводители и издадени вкупно 23.373 евидентни листови за производство и откуп на тутун. Од страна на откупните претпријатија од реколта 2017 година откупени се вкупно 23.544 тони суров тутун во лист со просечна откупна цена од 217,60 ден/кг.

Афионот (*Papaver somniferum* L.) е ценета индустриска култура како маслодајно и лековито растение од која се добиваат два производа семе и чушки. Семето се користи за добивање масло, а чушките за добивање морфиум и други лековити алкалоиди. Афионовото семе е богато со масло и содржи 50-60%. Две третини од

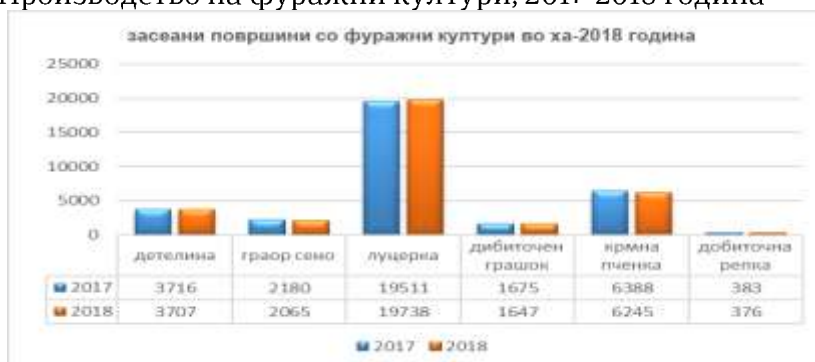
ова масло се користи како првокласно масло за јадење, а една третина служи како полусушливо масло за изработка на бои, лекови, сапуни и др. Афионовото кусте служи како одлична храна за млечниот и гоениот добиток. Афионовото семе со темносива боја се користи во слаткарството. Сувите чушки служат како суровина од која се екстрахираат алкалоидите морфиум, кодеин, нарцеин, тебаин, папаверин и други кои се употребуваат во фармацевтската индустрија. Морфиумот и другите алкалоиди се добиваат по пат на екстракција од млечниот сок на растенијата, со засекување на афионовите чушки од опиумскиот афион. Стеблото на афионот се користи за горење.

Согласно Законот за контрола на опојни дроги и психотропни супстанции во МЗШВ се води евиденција на површините и производството и склучените договори со регистриран откупувач на афион. АД Алкалоид-Скопје е единствениот регистриран преработувачки капацитет за производство на опојни дроги и психотропни супстанции, кој самостојно или преку овластени фирми организира производство, откуп и транспорт на афионовите чушки (шишарки) и обезбедуваат бесплатен квалитетен семенски материјал на производителите.

Фуражните култури се засеани на површини од 40.749 ха или 7,8% од површините под ораници и бавчи, а најзастапени се во сточарско-развиените подрачја. Недостатокот од фуражни култури и добиточна храна е еден од главните ограничувачки фактори за развој на сточарството што негативно се одразува на трошковната структура на производството на месо и млеко.

Најголем удел во засеаната површина под фуражни култури бележи луцерката на засеана површина од 19.738 ха или со 48%, детелината на површина од 3.707 ха или со 9% и крмна пченка засеана на површина од 6.245 со 15 % учество.

Графикон 7: Производство на фуражни култури, 2017-2018 година



Извор: ДЗС, 2019

12.4. Градинарски култури

Градинарството е еден од најзначајните подсектори на земјоделското производство, со голем извозен потенцијал и претставува основа за работа на преработувачката индустрија на зеленчук, која во голем дел е извозно ориентирана. Градинарското производство во 2018 година е застапено на околу 51.617 ха или 18,5% од засеаните површини под ораници и бавчи (278.908 ха).

Обемот на производство на градинарските култури во 2018 година изнесува 957.474 тони и во споредба со 2017 година зголемен е обемот на градинарско производство за околу 17.239 тони или за околу 1,8%. Компаративните предности во одредени производни региони предонесуваат за негова регионална застапеност во Југоисточниот, Источниот, Вардарскиот и Скопскиот регион. Градинарското производство е организирано како производство на отворено и производство под контролирани услови во заштитен простор (пластеници и стакленици).

Компирот е најзастапена градинарска култура која е засеана на 12.403 ха, како чист посев со производство од 180.424 тони, што претставува зголемување од околу 1,5% во споредба со 2017 год, следи производство на пиперки со вкупно производство од 182.172 тони, зелка со производство од 172.141 тони и домати со обемот на производство од 161.621 тони, што претставува зголемување од 1,2% во споредба со 2017 година, како резултат на зголемено производство за околу 484 кг/ха во услови на намалени површини за околу 38 ха..

Благо зголемување на градинарските култури-ожнеана површина во споредба со 2017 година е забележано кај следните култури: пиперките за 2,8%, компир меѓупосев за 16%, грав меѓупосев за 0,9%, додека зголемено производство во тони е забележано кај компир за 1,7%, кај домати за 1,2%, кромид за 4,9%, бостан за 9%, пиперки за 4,4%, грашок за 9,2%, леќа за 11,5 и краставица за 5,4%. додека зголемен принос изразен во кг/ха е забележан кај бостанот за 11,2%, кај леќата за 18,4% и 41,3% кај грав меѓупосев.

12.5. Градинарско производство заштитени простори без загревање – пластеници

Согласно податоците на МЗШВ во 2018 година раноградинарското производство во заштитени простори (пластеници) беше застапено на површина од околу 3.949 ха со остварено производство од околу 212.004 тони на градинарски култури. Најзастапена култура во производството во пластеници е зелката која е засасена на 2.056 ха од кои е остварено производство од околу 71.468 тони. Следува доматиот кој е засаден на 1.179 ха со остварено производство од 76.458 тони. Трета најзначајна култура во овој вид на производство е благ пипер која е засадена на 456 ха со остварено производство од околу 55.314 тони.

Табела 15: Градинарско производство во заштитени простори без загревање – пластеници, 2018 година

култура	расадена површина во ха	остварено производство во тони
Домат	1.179	78.458
Компир	127	2.601
Благ пипер	456	55.314
Лут пипер	25	1,017
Млад лук	13	194
Млад кромид	21	332
Зелка	2.056	71.468
Останати култури	72	2.620
Вкупно	3.949	212.004

Извор: ПЕ на МЗШВ, 2018

12.6. Градинарско производство во оранжери

Градинарското производство во оранжери во производната 2018 година беше застапено на 229 ха со остварено вкупно производство од 20.892 тони на раноградинарски производи. Најзначаен раноградинарски производ е домотот кој е застапен на површина од 137 ха со остварено производство од околу 11.739 тони. Втора по значење култура е краставица која е засадена на површина од 40 ха со остварено производство од околу 6.643 тони.

Табела 16: Површина и производство на градинарски култури во оранжери, 2018 година

култура	расадена површина во ха	очекувано производство во тони	обрана површина во ха	остварено производство во тони
домат	137	13.062	125	11.739
краставица	40	6.766	40	6.643
благ пипер	1	20	1	20
зелка	5	150	5	150
кратка краставица	13	900	5	570
останати култури	33	2.610	18	1.770
ВКУПНО:	229	23.508	194	20.892

Извор: ПЕ на МЗШВ, 2018

12.7. Овоштарство

Одгледувањето на овошни култури е најзастапено во западните делови на земјата, кои се карактеризираат со поволни агроклиматски услови за одгледување на

овошни култури. Површината под овоштарници изнесува околу 16.827 ха и зафаќа околу 3,2% од вкупната обработлива површина. Во споредба со 2017 година површините под овоштарниците се зголемени за околу 1,7%.

Производството на јаболки е главна гранка од овоштарскиот сектор во Република Северна Македонија и зафаќа 63% од вкупното производство на овошје. Јаболковите насади се застапени на околу 5.900 ха, што претставува речиси една третина од површините под овошни култури. Во последните години забележлив е тренд на зголемување на бројот на родни дрвца на јаболка, кои во 2018 година изнесувале околу 4,7 милиони. Најзначајни реони за производство на јаболка се езерските (Ресенско-Охридски-104.793 тони), каде се произведува околу 75 % од вкупните количества на јаболка. Производството на јаболки во 2018 година изнесува околу 140.296 тони, што претставува зголемување од околу 323,5% во споредба со минатата година кога производството на јаболка било 43.366, што се должи на зголеменото производство по родно дрвце од околу 30 кг. Околу 25% од вкупното производство на јаболки се пласира на домашен пазар додека останатите 75% се преработува или извезува.

Производството на сливи е второ по значење во овој подсектор и се карактеризира со производство во 2018 година од околу 37.714 тони, односно зголемено производство во споредба со 2017 година за 19.919 тони, пред се како резултат на зголемениот род од 23 кг по стебло, додека во 2017 година беше 9 кг/стебло. Следува производството на вишна од 10.538 тони и истото е зголемено за кое е зголемено за 239% во споредба со 2017 година, кога вкупното производство изнесувало 4.408 тони..

Табела 17: Вкупен број на стебла, родни стебла и производство на овошје во тони, 2014-2018 година

Година			2014	2015	2016	2017	2018
Број на стебла	Вкупно	Крушки	425,776	414,633	446,603	456,053	493,346
	Родни		393,785	395,727	408,930	415,451	453,775
Производство	Вкупно (тони)		6,195	9,016	7,206	5,052	8,055
	kg/стебло		16	23	18	12	18
Број на стебла	Вкупно	Цреша	198,364	214,768	244,054	236,663	256,710
	Родни		186,686	193,794	200,636	216,022	231,943
Производство	Вкупно (тони)		6,324	6,248	5,574	4,061	5,824
	kg/стебло		34	32	28	19	25

Број на стебла	Вкупно	Кајсии	181,530	201,720	210,050	208,705	218,646
	Родни		162,399	179,263	194,812	198,468	201,508
Производство	Вкупно (тони)	Кајсии	4,619	3,255	3,470	3,992	9,904
	kg/стебло		28	18	18	20	19
Број на стебла	Вкупно	Јаболки	4,038,051	4,082,328	4,165,561	4,498,383	4,875,902
	Родни		3,775,980	3,811,548	3,855,682	4,345,129	4,724,399
Производство	Вкупно (тони)	Јаболки	98,684	136,931	101,087	43,366	140,296
	kg/стебло		25	36	26	10	30
Број на стебла	Вкупно	Сливи	1,689,416	1,734,692	1,772,493	1,733,364	1,732,823
	Родни		1,548,721	1,625,030	1,656,808	1,659,261	1,670,820
Производство	Вкупно (тони)	Сливи	33,101	41,477	33,684	17,880	37,719
	kg/стебло		21	26	20	11	23
Број на стебла	Вкупно	Вишни	815,592	1,049,136	1,092,387	1,153,260	1,206,349
	Родни		696,457	908,354	892,172	952,974	1,017,412
Производство	Вкупно (тони)	Вишни	8,042	8,483	8,071	4,408	10,538
	kg/стебло		12	9	9	4	10
Број на стебла	Вкупно	Праски	559,884	585,686	618,100	657,288	588,724
	Родни		544,246	558,656	574,825	617,050	553,450
Производство	Вкупно (тони)	Праски	11,558	12,006	12,108	11,509	13,128
	kg/стебло		21	21	21	19	24
Број на стебла	Вкупно	Ореви	193,186	204,584	203,868	201,116	206,766
	Родни		169,023	172,822	172,473	167,761	171,808
Производство	Вкупно (тони)	Ореви	4,649	5,790	5,146	2,341	4,826

	kg/стебло		28	34	30	14	28
Број на стебла	Вкупно	Дуњи	54,413	54,508	58,311	60,061	67,252
	Родни		52,044	52,716	54,716	57,721	63,868
Производство	Вкупно (тони)		1,130	1,369	1,279	1,068	1,573
	kg/стебло		22	26	23	19	25
Број на стебла	Вкупно	Бадеми	37,979	38,075	55,160	49,675	43,227
	Родни		31,984	33,170	50,375	47,320	39,394
Производство	Вкупно (тони)		520	906	672	533	574
	kg/стебло		16	27	13	11	15

Извор: ДЗС, 2019

13. Лозарство и винарска индустрија

13.1. Лозарство и винарска индустрија

Лозарството заедно со производството на вино допринесува со околу 17%-20% од земјоделскиот БДП. Виното, после тутунот, е вториот најважен производ во однос на извозната вредност на земјоделските производи.

Лозовите насади во Република Северна Македонија се со неповолна старосна структура. Причини за оваа состојба има повеќе, како што се:

- фрагментирани парцели кои се резултат на долгогодишното „ситнење“ на обработливите површини,
- обичаите за наследство,
- традицијата за неформалните релации на пазарот на земјиште и
- долгиот временски период на слабо инвестирање.

Повеќе од 60% од лозовите насади се постари од 15 години кои треба да бидат цел на инвестиција за нивно обновување (копачење/пресадување) за да се одржи производствениот (квантитативен и квалитативен) потенцијал.

Вардарскиот и Југоисточниот регион имаат најголем удел во родните лозови површини. По своите климатски карактеристики, Република Северна Македонија е класифицирана како една географска област – реон за производство на регионално вино (трпезно вино со географска ознака), па поради тоа, сите трпезни вина со географска ознака произведени во земјата носат иста географска ознака „реон Македонија“. Географските области на потекло погодни за производство на вина со контролирано потекло (ВКП) се виногорјата кои ги има вкупно 16, и тоа:

Скопско, Велешко, Тиквешко, Гевгелиско-Валандовско, Струмичко-Радовишко, Овчеполско, Кочанско-Виничко, Кумановско, Кратовско, Пијанечко, Прилепско, Битолско, Преспанско, Охридско, Кичевско и Тетовско виногорје.

Географските области на потекло погодни за производство на вино со контролирано и гарантирано потекло (ВКГП) се локалитети, месности и/или ограничени лозарски единици.

Графикон 8. Преглед на површини под лозови насади по години



Извор: ДЗС, 2012-2018

Лозовите насади учествуваат со околу 4% од вкупното обработливо земјиште, вклучувајќи околу 30 ha матичњааци за производство на лозови калемии. Во последните седум години се забележува благ пораст на површините под лозови насади, односно површините под лозови насади во 2018 година се зголемени за 11,5% во споредба со површините во 2012 година.

Графикон 9. Преглед на производство на грозје по години



Извор: ДЗС, 2012-2018

Производството на грозје во последните неколку години е релативно стабилно, со просечно производство од околу 250 илјади тони на годишно ниво.

Табела 18: Преглед на површини под лозја и производство на грозје, 2012-2018 година (вклуч. винско и трпезно грозје)

Година	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Површина (хектари)	20.948	21.109	22.726	22.918	23.192	23.398	24.088
Производство на грозје (тони)	240.461	292.075	195.888	324.769	333.319	180.349	294.497

Извор: ДЗС, 2018

Во површините под лозови насади, винските сорти грозје учествуваат со 70%, од што бели сорти се 40%, а обоени 60%. Најзастапени обоени вински сорти се: Вранец, Кратошија, Каберне совинјон и Мерло, а од белите сорти: Смедеревка, Ризлинг, Шардоне, Совинјон бел и др. Од трпезните сорти на грозје доминираат: Афус-Али, Кардинал, Мускат Италија, Мускат Хамбург, Бело Зимско, Викторија, Мишел Палиери, Рибьер и др. Во лозарството вклучени се околу 25.000 фарми, од кои околу 70% се индивидуални стопанства, а 30% се земјоделски фирми. Просечните приноси на грозје изнесуваат 11,5 тони/ха.

Трпезното грозје најмногу се произведува во Вардарскиот регион. По него следат Југоисточниот и Североисточниот регион. Асортиманот на сортите на трпезно грозје вклучува неколку класи од многу рани, до многу доцни сорти на трпезно грозје.

Поради поволната клима македонското трпезно грозје има висок квалитет и значителен извозен потенцијал. Извозот е остварен во повеќе земји во коишто традиционално се извезува грозјето од Република Северна Македонија. Во 2018 година остварен е вкупен извоз на грозје во количина од 31.334.253 тони.

Табела 19: Преглед на вкупно извезено грозје (во килограми), 2012-2018 година

Година	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Трпезно грозје	20.476.248	23.209.822	18.914.707	25.069.548	27.415.801	18.625.507	20.477.573
Винско грозје	16.195.709	13.208.854	8.506.266	13.141.776	11.179.816	9.678.676	10.856.680
Вкупно	36.671.957	36.418.676	27.420.973	38.211.324	38.595.617	28.304.183	31.334.253

Извор: МЗШВ, 2018

Откупот на грозјето во 2018 година се движеше во рамки на просечни годишни откупени количини. Согласно податоците за исплатени финансиски обврски за откупено грозје, од страна на винарските визби **откупени** се вкупно **111.689 тони грозје**.

Табела 20: Откуп на винско грозје од домашни визби, 2012-2018 година

Година	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Откуп (во тони)	126.857	163.125	82.481	150.831	125.268	55.258	111.689

Извор: МЗШВ, 2018

13.2. Регистар на лозови насади при МЗШВ

Кон крајот на 2009 и почетокот на 2010 година, МЗШВ го прошири пилот винскиот регистар, воспоставен во периодот 2004-2006 на целата територија на земјата, при што беа реализирани фотоинтерпретација и векторизација на податоците, односно беа идентификувани и дигитализирани приближно 22.000 ha под лозови насади.

Покрај ова, Регистарот на лозови насади, како дел од регистрите на постојани насади (лозов, овошен и регистер на насади под маслинки) беше интегриран и во рамките на СИЗП (LPIS), вклучително и специфичните податоци кои се однесуваат на секој поединечен регистар – површини, сорти, година на подигнување, растојание помеѓу редовите, систем за наводнување и сл.

Согласно анализата на овие веќе дигитализирани податоци во рамките на СИЗП, Секторот за лозарство, винарство и овоштарство во периодот април-јуни 2012 година изврши анализа на вкупните површините под лозови насади во Република Северна Македонија. Согласно анализата, вкупните површини под лозови насади достигнуваат околу 33.400 ha. Доколку се има во предвид дека од вкупните лозови насади 30% отпаѓаат на трпезно грозје, вкупните површини под лозови насади со винско грозје, односно за производство на вино, во Република Северна Македонија се над 23.500 хектари.

13.3. Производство на вино

Во моментот постојат над 75 регистрирани винарски визби со вкупен капацитет за преработка на грозје во вино од над два милиони хектолитри т.е. приближно два пати поголем од годишното производство на вино. Зголемувањето на бројот на винарски визби од 28 во 2003 на 75 во 2018 (главно визби со мала и средна големина), се должи на концентрирање на производство на висококвалитетни вина во шишиња, со контрола на сортите, лозовите насади и бербата, софистицирана преработка и маркетинг технологии кои се конкурентни како на домашните така и на странските пазари.

Табела 21: Производство на вино, 2012-2018 година

Година	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Вкупно производство на вино (илј. литри)	110.706	146.259	93,469	136.024	127.713	80.179	102.633

Извор: ДЗС, 2019

14. Сточарско производство

Основна цел на сточарското производство е обезбедување на населението со високо квалитетни сточарски производи, млеко и месо. Во Република Северна Македонија сточарството во најголема мерка е застапено во ридско-планинските предели во периметар на северната, западната и источната граница со широчина

на појасот од 10-80 км. Овие региони се граничат со регионите за производство на поделелски култури со што се зголемува интеракцијата од аспект на искористувањето на нус производите од поделелството во исхраната на добитокот. Нашата земја во голема мерка зависи од увезената добиточна храна како: пченка, протеини и растителни масти (соја и сончоглед, пченкарен глутен), како и комплетни мешавини или додатоци (комбинација од протеини или протеини, минерали и витамини). Северна Македонија е нето увозник на сурово месо, колбаси и слични производи од месо и млечни производи, додека е нето извозник само на јагнешко месо, а во одредени години и на јајца.

Според податоците на Државниот завод за статистика, во 2018 година, во споредба со 2017, вкупниот број на говеда е зголемен за 0,4% или за вкупно 1.145 грла. Бројот на говедата кај индивидуалните земјоделски стопанства е зголемен за 0,9 %, додека бројот на говедата кај деловните субјекти (земјоделските претпријатија и земјоделските задруги) е намален за 14,8 %. Бројот на свињите кај деловните субјекти во 2018 година, во споредба со 2017 година, е зголемен за 17,9 %, додека кај индивидуалните земјоделски стопанства е намален за 12,0 %. Зголемување на бројот на овците е забележано кај индивидуалните земјоделски стопанства за 0,9 %, а кај деловните субјекти нивниот број е намален за 17,2 %. Во истиот период, бројот на козите кај индивидуалните земјоделски стопанства е зголемен за 27,8 %, а кај деловните субјекти за 9,0 %. Бројот на живината во 2018 година, во споредба со претходната година, е намален за 0,6 %.

Табела 22: Бројна состојба на добиток 2014-2018 година

Вид на добиток	2014	2015	2016	2017	2018
Говеда	241.607	253.442	254.768	255.036	256.181
Овци	740.457	733.510	723.295	724.555	726.990
Кози	81.345	88.064	101.669	107.466	117.447
Свињи	165.054	195.443	202.758	202.197	195.538
Живина	1.939.879	1.761.145	1.865.769	1.840.173	1.828.287
пчелни семејства	73.869	73.960	81.476	75.406	81.197

Извор: ДЗС, 2019

Пчеларството како гранка бележи зголемување на бројната состојба за 5.791 пчелни семејства или за 7,7% во споредба со 2017 година.

14.1. Говедарство

Говедарството е основна гранка на сточарството и е најзастапено во ридско-планинските региони по должината на северната, западната и источната граница на земјата. Националната расна структура вклучува претежно млечни раси на говеда, но застапени се и комбинирани раси за месо и млеко.

Општата структура на одгледувачите на говеда проценета е на следниов начин.

Традиционални фармери, кои одгледуваат нископродуктивни 1-3 крави со ниско годишно производство на млеко од 2-3 илјади литри/крава. Ниската продуктивност се јавува поради несоодветните услови на одгледување, како и слабиот квалитет на добиточна храна. Овој тип на производители не претставува солидна основа за идното пазарно производство. Семејни фарми, кои имаат 5-20 крави со годишно производство на млеко од 4-5 илјади литри/крава просечен принос. Најчесто тие се мешани фарми кои треба да претставуваат идна основа за развој на говедарството. Специјализирани фарми, со повеќе од 20 крави со висока продуктивност и годишно производство на млеко од над 5 илјади литри/крава. Бројот на ваквите типови на фарми е мал (само 3% од фармите). Фарми со повеќе од 50 грла се само 1% од вкупниот број. Тие треба да бидат носители на производство на квалитетен генетски материјал за преостанатите фарми (репродуктивни центри).

Говедарството како гранка во 2018 година се карактеризира со благо зголемување на бројната состојба во споредба со 2017 година со мали промени по одредени категории на говеда односно намален е број на: машки грла говеда до 1 година за колење за 58,8% или за 4.384 грла во 2018 година, на говеда стари од 1 до 2 год. - женски грла за колење за 7,1%, на говеда стари над 2 год. - јуници за колење за 22,4% и други говеда стари над 2 год. за 29,6%. Зголемувањето во бројна состојба на говедата е забележан кај следните категории: Говеда стари до 1 год. - машки грла за 9,2%, говеда стари од 1 до 2 год. - машки грла за 71%, Говеда стари над 2 год. - машки грла за 4,2% , Говеда стари над 2 год. - стелни јуници за 3,7% и Говеда стари над 2 год. - млечни крави за 5,6%.

Табела 23: Бројна состојба на говеда и производство на млеко и месо, 2013-2018 година

Година	бројна состојба				Производство		
	вкупно говеда	молзни крави	говеда до 1 година	говеда над 2 години	просечна млечност по крава (литри)	производство на кравјо млеко (илјада литри)	производство на говедско месо (тони)
2013	238.333	126.517	61.717	159.763	3.009	380.735	5.485
2014	241.607	126.779	64.169	161.500	3.053	436.257	5.522
2015	253.442	127.663	71.383	164.845	2.828	361.072	4.875
2016	254.768	132.332	58.944	167.639	3.046	403.044	3.962
2017	255.036	137.461	69.654	170.611	2.867	394.140	4.636
2018	256.181	131.372	69.630	169.072	3.077	404.230	4.381

Извор: ДЗС, 2019

Во 2018 година намален е бројот на молзни крави за 4,11% или за 6.089 грла, како и бројот на говеда над 2 години за 0,9% или 1.539 грла, како и бројот на говеда до 1 година е незначително намален во споредба со 2017 година, односно намален е за 24 грла или за 0,03%.

Производството на кравјо млеко е зголемено во споредба со 2017 година за 2,6% или за 10.090 илјада литри, како и млечноста по крава е зголемена за 210 литри или за 7,7%.

Производството на говедското месо е намалено за 5,5% или за 255 тони во споредба со 2017 година. Домашното производство на говедско месо делумно ја задоволува домашната побарувачка, така што потребите во најголем дел се надоместуваат преку увоз.

14.2. Овчарство

Еколошките чисти зони и пространи пасишта кои зафаќаат повеќе од половината од вкупното земјоделско земјиште претставуваат одлична основа за развој на овчарството. Овчарството во голема мерка се базира на мали индивидуални и семејни фарми со големина на стадо од 20 до 200 овци, а поретко со над 300 со комбинирана производна насока (млеко, месо и волна). Околу 97% од овци се одгледуваат од страна на индивидуални земјоделски стопанства.

Расната структура на популацијата на овци во Република Северна Македонија воглавно се состои од расата оплеменета „праменка“, застапена со „овчеполски сој“ и „шарпланински сој“. Во последно време се зголемува бројноста на мелезите од расите „виртемберг“ (за производство на месо) и „аваси“ (за производство на млеко). Со оглед на доминантната можност за извоз на јагнешко месо, традиционално не постои јасно дефинирана производствена ориентација (месо–волна наспроти млеко-месо).

Во 2018 година вкупниот број на овци изнесува 726.990 грла што претставува благо зголемување од околу 2.435 грла во споредба со минатата година или за 0,3%. Истовремено се бележи зголемување на бројот на овци за приплод за околу 14.684 грла или за 2,5%, пропратено со намалување на категоријата на јагниња и шилежиња за 2,7 % или околу 3.243 грла, како и бројот на овни и јалови овци е намален за 9.006 грла, односно за 21,2% во споредба со 2018 година.

Табела 24: Бројна состојба на овци и производство на млеко, месо и волна (2016-2018 година)

Бројна состојба на овци	2016	2017	2018
Овци	723.925	724.555	726.990
Молзни овци	529.600	510.893	541.286
Број на стрижени овци	547.803	670.973	602.964
Јагниња и шилежиња	123.426	116.963	113.690
Овци за приплод	555.932	565.063	579.747
Овни и други јалови овци	43.937	42.559	33.553
Производство на овчо млеко (во илјади литри)	41.066	35.364	36.559
Просечна млечност по молзна овца (во литри)	78	69	68
Производство на овчо месо (во тони)	3.737	3.422	3.446
Производство на волна (во тони)	851	1.359	990

Просек по стрижена овца (во kg)	2,0	2,0	2,0
---------------------------------	-----	-----	-----

Извор: ДЗС, 2019

Вкупното производство на овчо млеко во 2018 година изнесува 36.559.000 литри и претставува зголемување од околу 3,4% во однос на претходната година. Најголем дел од овчото млеко се преработува во бело овчо сирење кое се продава на домашниот пазар, но и мали количества се извезуваат во соседните земји. Други домашни млечни производи се овчи кашкавал, кисело млеко и сурутка. Млечните овчи производи имаат добар извозен потенцијал поради ниските производствени трошоци и високиот квалитет.

Во 2018 година вкупното производство на волна изнесува 990 тони, со просечно производство од 2,0 кг по овца.

Табела 25: Производство на месо 2016-2018, во тони

година	Говедско месо	Свинско месо	Овчо месо	Живинско месо
2016	3.962	12.786	3.737	1.509
2017	4.636	13.105	3.422	1.716
2018	4.381	12.929	3.446	1.499

Извор: ДЗС, 2019

Производството на месо во 2018 година изнесува 24.273 тони, што претставува намалување од околу 3% во споредба со 2017 година. Производството на овчо месо е зголемено за 1 % во однос на претходната година. Производството на другите видови месо е намалено во однос на претходната година и тоа на говедското за 6%, свинско за 1% и живинско за 13%.

Од табеларен преглед за производство на месо во тони се гледа дека најголем процент на производството на месо отпаѓа на свинското 58,1%, потоа на говедското 19,7%, 15,5% на овчо и 6,7% на живинското месо.



14.3. Козарство

Во 2018 година регистрирани се 117.447 грла кози што претставува зголемување за 9.981 грла или околу 9,37% во споредба со 2017 година.

Козарството како сточарска гранка најзастапено е кај индивидуалните земјоделски стопанства (со околу 98,4%). Расниот состав на козите главно е од типот на балканска коза со изразено присуство на мелези од санската раса, но има и козарски фарми кои располагаат со подобрен расен состав од расата на алпина.

Табела бр 26: Бројна состојба на кози производство на млеко 2013-2018 година

година	Број на кози	Број на молзни кози	Просек по молзна коза, литри	Производство на козјо млеко, '000 литри
2013	75.028	51.805	278	14.395
2014	81.344	53.781	253	13.587
2015	88.064	63.948	243	15.568
2016	101.669	70.082	276	19.336
2017	107.466	76.548	251	19.250
2018	117.447	86.865	263	22.846

Извор:ДЗС, 2019

Вкупното производство на козјо млеко во 2018 година изнесува 22.846.000 литри што представува зголемено производство на млеко во споредба со 2017 година за 3.596.000 литри или за 18,7%, како резултат на зголемена млечност по коза за 12 л или за 4,8%. Просечниот принос на млеко на козите е 263 литри по молзна коза, што претставува зголемување на млечноста од 4,8% во споредба со 2017 година

Бројот на одгледувачите на кози се зголемува како резултат на побарувачката на пазарот за козјо млеко и заради неговата профитабилност. Поради релативно високите цени на преработките од козјо млеко, сè повеќе фармери се опремуваат со објекти за преработка на ниво на фарма со цел производство на специјални видови на козјо (или мешано) сирење.

14.4. Свињарство

Согласно податоците на ДЗС во 2018 година регистрирани се 195.538 грла свињи од кои 35,6 % во деловни субјекти и 64,4% во индивидуални земјоделски стопанства Вкупен број на свињи во Република Северна Македонија претставува намалување од 3,3% или 6.659 грла во споредба со 2017 година.

Табела 27: Бројна состојба на свињи по категории 2016-2018 година

Категорија	2016	2017	2018
Прасиња до 20 kg	69.332	61.266	53.741
Свињи од 21 до 50 kg	34.127	34.338	37.967
Свињи за гоеење	70.628	80.019	80.101
Назимки и спрасни назимки	5.778	5.552	4.271

Маторици	21.706	20.162	18.920
Нерези	1.177	860	538
Вкупно свињи	202.758	202.197	195.538

Извор: ДЗС, 2019

Намалување на бројот на свињите е забележан кај следните категории: нерези за 37,4% (322 броја), кај назимки и спрасни назимки за 23,1% (1.281 броја), кај прасиња до 20 кг за 12,3% (7.525 броја) и кај маториците бројот е намален за 6,2% (1.242 броја). Зголемување е забележано кај категорија свињи од 21-50 кг за 10,6% (3.629 броја) и минимално зголемување кај категорија свињи за гоеење од 0,1% (82 броја) во однос на 2017 година.

14.5. Живинарство

Вкупниот број на живина во 2018 година изнесува 1.828.287 броја, од кој на кокошки несилки отпаѓа 1.375.778 броја или 75,2%. Бројот на живина во 2018 година е намален за 11.886 броја или 0,6% во споредба со 2017 година. Околу 74,5% од живината е застапена кај индивидуалниот сектор.

Табела 28: Број на живина и производство на јајца

Показател	2016	2017	2018	2018/2017/ (%)
Број на живина	1.865.769	1.840.173	1.828.287	-0,6
Кокошки несилки	1.352.762	1.466.028	1.375.778	-6,2
Гоени пилиња	97.322	20.456	25.641	+25,3
Производство на јајца (во илјада парчиња)	177.521	224.596	181.783	-19,1
Просек по кокошка (во парчиња)	131	153	132	-13,7

Извор: ДЗС, 2019

Бројот на несилки во 2018 година е намален за 11.866 броја или за 0,6% во споредба со 2017 година, исто така производство на јајца е намалено за 42.813.000 или за 19,1%, како и просек по кокошка е намален за 21 парче или за 13,7%, додека производство на гоени пилиња е зголемено за 5.185 или за 25,3% во споредба со 2017 година..

14.6. Пчеларство

Бројот на пчелни семејства во 2018 година изнесува 81.197 што претставува зголемување за околу 5.791 пчелни семејства или за 8% во споредба со 2017 година.

14.7. Органско земјоделско производство

Органското земјоделско производство бележи значителен пораст според бројот на субјекти во последните три години. Според статистичките податоци на МЗШВ, во Република Северна Македонија во 2017 год. има 654 оператори на органско земјоделско производство, во 2016 год. се регистрирани 533 и во 2015 год - 481 производители.

Според состојбата на вкупното обработливо земјиште, под растително органско земјоделско производство сертифицирани се вкупно во Република Северна Македонија во 2017 год - 2.900 ха, 2016 год - 3.240 ха, во 2015 год. се регистрирани 3.089 ха.

Во сточарското органско производство водечка гранка е овчарството и според состојбата во 2015 год, вкупниот број на овци, говеда и кози изнесува 77.199; во 2016 год - вкупен број од 86.123 и 2017 год вкупен број од 104.784 на сточарското производство, со значителен пораст кај овците и говедата (регистрации говеда вкупен број 8.565, овци со вкупен број 92.386 и вкупен број на регистрирани кози 3.833).

Во пчеларското органско производство вкупниот број на пчелни семејства во периодот од 2015 год. изнесува 6.932, во 2016 год - 7.760 пчелни семејства и во 2017 год, со вкупен број од 7.676 пчелни семејства.

Табела 29: Органско земјоделско производство 2015-2017 година

Број на субјекти регистрирани -оператери за органско земјоделско производство по години			
година	2015	2016	2017
број на оператори	251	533	654
обработливо земјоделско земјиште за растително сертифицирано органско производство			
површина во ха	3 089	3 240	2 900
сточарско органско производство			
број на овци, говеда и кози	77.199	86.123	104.784
пчеларско органско производство			
број на пчелни семејства	6.932	7.760	7.676

Извор: МЗШВ, 2017 година

Согласно Националната програма за земјоделство и рурален развој 2013–2017 година, финансиската поддршка на органското производство продолжи и во 2017 година. Освен утврдената поддршка, која беше 30% повисока од висината на дирекните плаќања за конвенционалното производство, за 2017 година беа предвидени мерки на поддршка со дополнителна поголема висина: 50% за поледелски култури, сточарско и пчеларско производство, 70% за овоштарство и лозарство и 100% за градинарско производство. Сите интервенции кои се

превземаат во насока на поголем раст на органското производство во Северна Република Македонија, ќе продолжат и во 2018 година.

14.8. Рибарство

Вкупното производство на риби во Република Северна Македонија се однесува на уловот од стопанскиот риболов на риболовните води и аквакултурното производство.

Рибите од риболовните води за вршење стопански и организирање рекреативен риболов (освен од водите за кои постојат посебни акти за забрана) се даваат на користење за вршење стопански риболов и организирање рекреативен риболов, по пат на концесија за период од 6 години согласно одредбите од Законот за рибарство и аквакултура.

Аквакултурното производство го вршат одгледувачи на риби во рибнички капацитети кои се регистрирани во Регистар на одгледувачи на риби кој се води во МЗШВ. Во регистарот се запишани 108 одгледувачи на риби.

Производството на поважните видови риби од регистрираните субјекти во аквакултурата и количините од улов при вршење на стопански риболов според евиденциите на МЗШВ, а врз основа на добиените податоци од рибничките капацитети кои се запишани во регистарот на одгледувачи на риби заклучно со декември 2018 година и евиденцијата за улов на риба доставена од концесионерите на рибите за вршење стопански риболов (се врши на риболовните води Охридско Езеро, Преспанско Езеро, Дојранско Езеро и акумулација Шпиље) за 2016, 2017 и за 2018 година е како следи:

Табела 30: Производство и улов на поважните видови риби

Вид риба	2016	2017	2018
	Вкупно/кг.	Вкупно/кг.	Вкупно/кг.
Пастрмка	1.142.840	1.128.413	1.155.532
Крап	513.819	588.887	613.791
Сом	3.207	4.747	5.989
Јагула	905	914	407
Други	130.953	85.946	97.910
Вкупно	1.791.724	1.808.907	1.873.629

Извор : МЗШВ, 2019

Во аквакултурното производство, најзначајно е производството на пастрмка и крап. Покрај овие видови, во рибничките капацитети се произведуваат и сом, амур и толстолобик.

Со вршење стопански риболов покрај пастрмката и крапот како позначајни економски видови се изловуваат и јагулата, сомот, црвеноперката, белвицата, кострешот, линишот и други.

15. Агенција за храна и ветеринарство

15.1. Меѓународна соработка

Агенцијата за храна и ветеринарство како носител на политиките од областа на безбедност на храната и ветеринарната политика во Република Северна Македонија, во рамките на своите надлежности врши активности поврзани со следење и транспонирање на соодветното европско законодавство во националното законодавство. Во рамките на оваа активност, следење на промените во европското законодавство во врска со објавувањето на нови ЕУ мерки, нивна измена, дополнувања и исправки на постоечките ЕУ мерки од областа на безбедноста на храната и ветеринарната политика се врши на дневна основа, се изготвуваат месечни, квартални и збирни годишни извештаи за објавените ЕУ мерки во 2018 година, при што се обезбедува сеопфатен увид во последните промени во европското законодавство, а со цел негово соодветно и навремено транспонирање во националното законодавство. Кварталните и збирниот извештај за објавените ЕУ мерки се користат и при подготовката на ревизијата на НПАА за 2019 година - Поглавје 12.

Во однос на транспозицијата на европското законодавство од областа на безбедност на храната и ветеринарните политики во националното законодавство, во текот на 2018 година се изготвија шест предлог закони за изменување и дополнување на постоечките закони (од кои 3 пријавени во НПАА) кои се усогласуваат со ЕУ законодавството

15.2. Сектор за безбедност на храна од неживотинско потекло

Реализација на Програмата за мониторинг на безбедноста на храната во Република Северна Македонија за 2018 година (Службен Весник на РМ бр. 16/2018 и евалуација на добиените анализи. Програмата е составена од девет под програми во кои е предвидено земање на мостри за лабораториски анализа на 1021 мостра.

Табела 31: Преглед на деветте под програми со планиран број на мостри согласно програмата и конечен реализиран број на земени и лабораториски испитани мостри

	Планиран број согласно програмата	Реализиран број
1.Микробиолошки критериуми	216	210
2.Резидуи од пестициди (овошје и зеленчук)	192	179
3. Резидуи од пестициди или метаболити на пестициди за преработена храна на житна основа и детска храна за доенчиња и мали деца и за почетна формула за доенчиња и во последователна формула за доенчиња- млечна храна за доенчиња	63	57
4.1 Нитрати	27	26
4.2 Тешки метали	66	66
4.3 Истражувачки мониторинг на тешки метали	24	19
5. Микотоксини	234	234
6.Материјали кои доаѓаат во контакт со храната	57	57
7.Мониторинг на ГМО храна	42	41
8.Мониторинг на органски производи	50	15
9. Мониторинг на храна третирана со јонизирачко зрачење	50	50
Вкупно	1021	954

Извор: АХВ

Прв пат годинава беа поднесени податоци од испитувањата направени на национално ниво за резидуите од пестициди во/ на производи од растително потекло од конвенционално производство и од органско производство, до Европската Агенција за Безбедност на Храната (EFSA). Оваа обврска која од 2018 година е задолжителна, произлезе од учеството на наши наблудувачи во Научната мрежа за пестициди на ЕФСА.

15.3. Издадени мислења за посебни видови храна

Во 2018 година од страна на операторите со храна поднесени се вкупно 1202 барања за издавање на мислења за усогласеност на производ од групата посебни

видови храна. Од овие барања 804 се однесуваат за додатоци на исхрана, 369 за храна за посебна нутритивна употреба и 29 за збогатена храна.

По извршен увид во документацијата за производите за кои се бара мислење и спроведена постапка за проверка на усогласеност со релевантните правилници за посебни видови храна издадени се мислења за 968 производи од кои 612 за додатоци на исхрана, 330 за храна за посебна нутритивна употреба и 26 за збогатена храна. Од вкупно издадените 968 мислења 853 се позитивни а 115 се негативни.

По категорија производи состојбата е следнава:

- За додатоци на исхрана издадени се 511 мислења за усогласеност и 101 мислења за неусогласеност со релевантната легислатива.
- За храната за посебна нутритивна употреба издадени се 321 мислења за усогласеност и 9 мислења за неусогласеност со релевантната легислатива.
- За збогатената храна издадени се 21 мислења за усогласеност и 5 мислења за неусогласеност со релевантната легислатива.

Запрена е постапката за решавање на 143 барања за издавање мислење од причини што не е поднесена соодветна документација или заради тоа што производите не припаѓаат на групата производи од посебни видови храна, односно не подлежат на издавање мислење. За 67 производи постапката за издавање мислење е во тек.

15.4. Сектор за ветеринарно јавно здравство

Годишен план за мониторинг на резидуи и недозволени супстанции кај живи животни, производи и суровини од животинско потекло

Годишниот план за мониторинг на резидуи и недозволени супстанции кај живи животни, производи и суровини од животинско потекло за 2018 година е објавен во Службен весник на Република Македонија бр. 39/18 и одобрен од страна на директорот на Агенцијата за храна и ветеринарство бр. 02-1170/1 од 30.03.2018 година.

Годишниот план за мониторинг на резидуи и недозволени супстанции кај живи животни, производи и суровини од животинско потекло е наменет за набљудување и откривање на ризиците од појава на резидуи во храната од животинско потекло на ниво на фарма, кланица, млекарници, во објекти за преработка на риби, центар за собирање и пакување на јајца.

Минималниот број на официјални мостри кои треба да се земаат се дефинирани во согласност со Годишниот план за мониторинг на резидуи и недозволени супстанции кај живи животни, производи и суровини од животинско потекло за 2018 година издаден од Агенцијата за храна и ветеринарство на Република Северна Македонија, до официјалните ветеринари во подрачните единици во Секторот за инспекциски надзор.

Средства за спроведување на испитувањата предвидени со Годишниот план за мониторинг на резидуи и недозволените супстанции кај живи животни, производи и сировини од животинско потекло за 2018 година во висина од 18.000.000,00 денари се предвидени со Програма за користење на средствата за ветеринарно јавно здравство во 2018 година („Службен весник на Република Македонија” бр. 17/18).

Согласно Годишниот план за мониторинг на резидуи и недозволените супстанции кај живи животни, производи и сировини од животинско потекло за 2018 година предвидени се вкупно 1703 мостри, и тоа Табела 32:

	Број на мостри
Говеда	172
Свињи	205
Овци/кози	193
Живина	56
Кравјо млеко	26
Овчо млеко	422
Козјо млеко	134
Јајца	81
Мед	82
Риба	232
Дивеч	100
Вкупно	1703

Од вкупно 1703 предвидени мостри со планот, од страна на официјалните ветеринари доставени се 1683 записници за земените мостри. Од вкупно земените мостри, до ФВМ испитани се вкупно 1681 мостри.

Табела 33: Предвидени мостри и доставени наоди, 2018 година

Вкупно	Предвидени мостри	Доставени наоди	Земените мостри
Говеда	172	173	173
Овци/кози	205	198	199
Свињи	193	195	195
Риби	56	56	56
Живина	26	7	7
Кравјо млеко	422	422	422
Овчо млеко	134	133	133
Козјо млеко	81	81	81
Мед	82	79	79
Јајца	232	230	231
Дивеч	100	107	107
Вкупно	1.703	1.681	1.683

Извор: АХВ

Од вкупно предвидените 1703 мостри, недоставени мостри до Факултетот за ветеринарна медицина – Скопје се 2 или 0,12 %, односно од вкупно земените 1683 мостри недоставени се 2 мостри или 0,12%. Од вкупно земените 1681 мостри, несоодветно мострирани се вкупно 8 мостри, или 0,48%.

Вк. предвидени мостри	1.703
Вк. доставени записници	1.683
Вк. доставени наоди од тестирања	1.681
Вк. недоставени наоди од тестирања	2
Реализација по записници	98,83 %
Реализација по наоди од тестирања/ доставени записници	98,71 %
Несоодветни мостри	8
Нереализирани мостри	51 ^{*1}
Позитивни наоди од тестирања	37

^{*1} Бројот на нереализирани мостри се однесува на мострите за кои добиено е известување од страна на официјалните ветеринари од СИН за неможност за реализација на истите.

Извор: АХВ

При добивање на незадоволително известување од тестирање, официјалниот ветеринар од Секторот за инспекциски надзор постапува согласно Упатството за последователно истражување и мерки кои се преземаат во случај на сомнеж и/или во случај на идентификуван позитивен наод на присуство на резидуи и недозволен супстанции. Во 2018 година добиени се вкупно 37 несоодветни известувања од тестирања, и тоа Табела 34:

Незадоволителен наод на кадмиум	24
Незадоволителен наод на олово	4
Незадоволителен наод на жива	5
Незадоволителен наод на афлатоксин во добиточна храна	3
Незадоволителен наод на афлатоксин во млеко	1

Извор: АХВ

15.5. Одобрување на објекти и оператори со храна од животинско потекло

Одобрувањето на операторите со храна и објектите за производство, обработка и манипулација со храна од животинско потекло во Република Северна Македонија е пропишано во член 51 од Законот за безбедност на храна („Службен весник на Република Македонија” бр. 157/10, 53/11, 1/12, 164/13, 187/13, 43/14, 72/15, 129/15, 213/15, 39/16, 64/18) и истото е усогласено со Регулативата (ЕЗ) бр. 853/2004 на Европскиот Парламент и на Советот од 29 април 2004 година, за утврдување на посебни хигиенски правила за храна од животинско потекло (CELEX број 32004R0853). Регистрите на одобрени објекти за храна од животинско потекло се

објавени на веб страницата на Агенцијата на следната адреса:
<http://fva.gov.mk/mk/registri-hrana-zivotinsko-poteklo>

15.6. Одобрување на објекти за извоз во ЕУ

Во 2018 година има дадено одобрување на 4 објекти и оператори со храна пријавени за извоз во Европска Унија.

Табела 35: Листа на објекти и оператори со храна

	Одобрен број	Име на објект	Место	Дејност/ производ	Ставени на листа на ЕУ
1.	МК 29 10 0323	Салмак МБ ДОО	Демир Капија	Сортирање и пакување на јајца	27.02.2018
2.	МК 12 09 0342	Лацталис МК Млекарница	Битола	Млеко и производи од млеко (суровина: кравјо и овчо млеко)	20.08.2018
3.	МК 12 00 0247	Лацталис МК Логистика ДООЕЛ	Битола	Складирање на млечни производи	20.08.2018
4.	МК 01 06 0178	Пекабеско	Скопје	Производи од месо (суровина: говедско и свинско месо)	12.11.2018

15.7. Одобрување на објекти за извоз во трети земји

Во текот на 2018 година од страна на АХВ изготвени се 43 гаранции за објекти/оператори со храна од животинско потекло за извоз во трети земји кои не се членки на Европската унија.

Програма за официјални контроли на ниво на примарно производство на млеко и исполнување на критериумите за сурово млеко (преструктурирање на одгледувалишта на молзни грла – категоризација на примарни производители на млеко)

За реализација на Програмата изработен е План со цел е да се обезбеди унапредување на квалитетот на сировото млеко и да се обезбеди исполнување на соодветната легислатива на Европската Унија во однос на критериумите за број на микроорганизми и соматски клегки и хигиенско здравствените барања за одгледувалиштата на молзни грла согласно Regulation 2004/853/EC и Regulation 2004/854/EC, а која легислатива е транспонирана во Правилникот за посебните барања за безбедност и хигиена и начинот и постапката на вршење на службените контроли на млекото и млечните производи („Службен весник на Република Македонија” бр. 26/12, 59/16, 197/16), без да дојде до големи пореметување на

секторот на примарно производство на млеко и без да се загрози безбедноста на храната ставена во промет во Република Северна Македонија.

Со планот се уредени активностите за категоризација на одгледувалиштата на млечни крави засновано на проценка на ризик по безбедноста на храната од аспект на исполнување на критериумите за сирово млеко и хигенско здравствените барања согласно законските барања на Република Северна Македонија и Европската Унија. Со Планот утврден е моделот на планирање и имплементирање на контролите базирани врз ризик, во објектите-одгледувалиштата и операторите со храна на ниво на примарно производство (одгледувалишта со молзни грли) за дефинирање на реалните ризици и одредување на односот на критериумите за сирово млеко (број на микророганизми и соматски клетки) во однос на безбедноста на млекото (директно и индиректно влијание).

Во врска со активностите кои се превземаат за спроведување на Планот за унапредување на квалитетот на суровото млеко и обезбедување на исполнетост на соодветната легислатива на Европската Унија во однос на критериумите за број на микроорганизми и соматски клетки и хигиенско - здравствените барања за одгледувалиштата на молзни грла, извршени се посети и категоризација на вкупно 3106 одгледувалишта на молзни грла од вкупно 5747 одгледувалишта на молзни грла или 54,05% од вкупниот број.

Табела 36: Преглед на посетени одгледувалишта по категорија, 2018 година

Категорија	Вкупно	%
I категорија	89	2,87
II категорија	2164	69,67
III категорија	829	26,69
Без категорија	24	0,77
Вкупно	3106	100

Извор: АХВ

Табела 37: Преглед на посетени одгледувалишта по категорија и вкупен број на примарни производители, 2018 година

Категорија	Вкупно	%	просек во однос на вкупен број на примарни производители
I категорија	89	2,87	1,55
II категорија	2.164	69,67	37,65
III категорија	829	26,69	14,42
Без категорија	24	0,77	0,42
Вкупно	3.106	54,05	5747

Извор: АХВ

Во однос на податоците доставени за 4 – те критериуми за категоризација на примарните производители на млеко, добиени се следните податоци, Табела 38:

	Да	%	Не	%	Нема податок	%	Вкупно
Хигиенски барања	1.588	51,13	1.459	46,97	59	1,90	3.106
Здравствени барања	2.877	92,63	172	34,00	57	1,84	3.106
Критериум број на соматски клетки	2.723	87,67	221	7,12	162	5,22	3.106
Критериум број на колонии	117	3,77	2.835	91,27	154	4,96	3.106

Извор: АХВ

15.8. Годишна програма за мониторинг на антимикробна отпорност за 2018 година

Во текот на 2018 година АХВ започна со реализација на Годишната програма за мониторинг на антимикробна отпорност во согласност со Програмата за антимикробна отпорност („Службен весник на Република Македонија” бр. 49/17).

Агенцијата при спроведувањето на мониторингот собира различни и споредливи податоци со цел да се согледаат и карактеризираат опасностите, да се процени изложеноста и да се карактеризираат ризиците поврзани со зоонозите и предизвикувачите на зоонози или други предизвикувачи. Дополнително се земаат предвид барањата од Програмата за антимикробна отпорност и Правилникот за начинот на вршење на официјалните контроли и постапките за мониторинг на

зоонози и предизвикувачи на зоонози и листа на зоонози и предизвикувачи на зоонози кои се редовно предмет на мониторинг („Службен весник на Република Македонија” бр. 80/11), обврските на Република Северна Македонија преземени како земја кандидат за собирање и размена на информации за релевантни научни сознанија, активности за собирање на податоци и/или други релевантни научни информации во врска со проценката на ризикот, односно обврската на АХВ да продуцира и објави годишен извештај на веб-страницата на АХВ, како и информирање на EFSA и OIE за мониторинг на антимикробна резистенција на зоонотски и коменсални бактерии.

Со Програмата за антимикробна отпорност се врши мониторинг на антимикробната отпорност со цел да обезбеди усогласеност со барањата пропишани со Законот за безбедност на храна за добивање на компаративни податоци за појавата на антимикробна отпорност кај предизвикувачите на зоонози, доколку тие претставуваат закана за јавното здравје или други предизвикувачи и се утврдуваат деталните правила за мониторинг и известување за антимикробна отпорност кои се вршат од страна на Агенцијата за храна и ветеринарство во согласност со Правилникот за начинот на вршење на официјалните контроли и постапките за мониторинг на зоонози и предизвикувачи на зоонози и листа на зоонози и предизвикувачи на зоонози кои се редовно предмет на мониторинг („Службен весник на Република Македонија” бр. 80/11).

Согласно Годишната програма за мониторинг на антимикробна отпорност за 2018 година предвидени се вкупно 344 мостри. Од страна на официјалните ветеринари од Секторот за инспекциски надзор заклучно со месец ноември 2018 година вкупно се земени се 226 мостри.

Табела 39: Годишна програма за мониторинг на антимикробна отпорност

		Вкупно предвидени мостри согласно ГПМАМО	Вкупно доставени записници
<i>Salmonella spp.</i>	Бројлери	20	4
	Товени свињи	100	78
	Говеда под 1 год. старост	50	27
<i>C. jejuni</i>	Бројлери	14	5
Индикатор коменсална <i>E. coli</i>	Бројлери	14	5
	Товени свињи	63	39
	Говеда под 1 год. старост	63	46
<i>E. coli</i> кои произведуваат ESBL, AmpC или	Бројлери	4	9
	Товени свињи	8	8
	Говеда под 1 год.	8	5

карбапенемази	старост		
Вкупно		344	226

Извор: AXB

Од вкупно земените 248 мостри согласно Планот за мониторинг на антимикробна отпорност, добиени се вкупно 92 изолати. Табеларниот приказ 40, на добиените изолати е следен:

		Добиени изолати
<i>Salmonella spp.</i>	Бројлери	2
	Товени свињи	
	Говеда под 1 год. старост	
<i>C. jejuni</i>	Бројлери	1
Индикатор коменсална <i>E. coli</i>	Бројлери	87
	Товени свињи	
	Говеда под 1 год. старост	
<i>E. coli</i> кои произведуваат ESBL, AmpC или карбапенемази	Бројлери	2
	Товени свињи	
	Говеда под 1 год. старост	
Вкупно		92

Извор: AXB

Поради ниската преваленца на *Salmonella spp.*, Агенцијата дополнително вклучи 14 изолати добиени од операторите со храна во согласност со следните одредби:

- националниот контролен план за намалување на салмонелозата кај кокошките несилки (*Gallus gallus*) во Република Северна Македонија утврден во Правилникот за начинот на вршење на официјални контроли на Салмонела и други одредени алиментарни интоксикации („Службен весник на Република Македонија” бр. 34/15);
- критериумите за хигиена на процесите утврдени во точки 2.1.3, 2.1.4 и 2.1.5 од Поглавје 2 од Прилог I на Правилникот за посебните барања кои се однесуваат на микробиолошките критериуми за храната („Службен весник на Република Македонија” бр. 100/13);

Табела 41: Потекло и број на изолати

Потекло на изолати	(N) број на изолати
Национален контролен план за намалување на салмонелозата кај кокошките несилки (<i>Gallus gallus</i>) во Република Северна Македонија	9
Точка 2.1.5 од Поглавје 2 од Прилог I на Правилникот за посебните барања кои се однесуваат на микробиолошките критериуми за храната	5

Извор: AXB

Табела 42: Серотипови на *Salmonella* spp.

Серотипови на <i>Salmonella</i> spp. вклучени во Програмата за антимикробна отпорност во 2018 година		
	Бројлери	Свињи
S. Enteritidis	9	0
S. Typhimurium	2	0
S. Newport	0	1
S. Livingstone	1	0
S. Bredeney	1	0
S. Senftenberg	1	0
O 6,7 :H mt : H /	1	0

Извор: AXB

Регистрација и одобрување на објекти и/или активности со нуспроизводи од животинско потекло

Регистрацијата на објекти/или активности со нуспроизводи од животинско потекло е тековна активност на Одделението за нуспроизводи од животинско потекло, чија динамика зависи од бројот на поднесени барања од страна на операторите со нуспроизводи од животинско потекло. Во текот на 2018 година од страна на AXB:

- Издадени се 22 решенија за запишување во регистарот на регистрирани објекти и/или активности со нуспроизводи од животинско потекло;
- Издадено е 1 решение за одобрување на објект и оператор со нуспроизводи од животинско потекло;
- Издадено е 1 решение за запирање на постапка за запишување во регистарот на регистрирани објекти и/или активности со нуспроизводи од животинско потекло;

15.9. Регистрација на правни лица кои вршат увоз на нуспроизводи од животинско потекло

Според обврските од Законот за нуспроизводи од животинско потекло, Законот за безбедност на храната и Законот за ветеринарно здравство, по доставените барања за регистрација на правни лица кои вршат увоз на нуспроизводи од животинско потекло, во текот на 2018 година од страна на AXB:

- Издадени се 21 решение за регистрација на правни лица кои вршат увоз на нуспроизводи од животинско потекло;
- Издадено е 1 решение за запирање на постапка за регистрација на правни лица кои вршат увоз на нуспроизводи од животинско потекло;

15.10. Инспекциски служби на граничните премини на Република Северна Македонија

Инспекциски служби на граничните премини на Република Северна Македонија организирани се како Одделение за државна ветеринарна инспекција на граничен премин кое врши контрола на живи животни и производи од животинско потекло на 9 гранични ветеринарни инспекциски места и Одделение за државна инспекција за храна од неживотинско потекло кое врши контрола на храната од увоз на 17 инспекциски места распоредени на гранични премини и царински испостави на територијата на Република Северна Македонија.

Во однос на бројот на прегледани ветеринарни пратки во 2018 година, увезени и се 19.471 пратки, додека низ територијата на Република Северна Македонија транзитирале има вкупно 3.631 пратки.

16. Фитосанитарна политика

Фитосанитарната управа во соработка со надлежните служби од фитосанитарниот систем презедоа активности во однос на воспоставувањето на статусот за здравје на растенијата. Оваа активност е дел од националната законска рамка објавена во Службен весник број 123/11 врз основа на ИСПМ број 8. Првиот статус беше доставен до Европската Комисија во септември 2018 година.

Програмата за фитосанитарен мониторинг за 2018 година се реализираше со цел следење на статусот на здравјето на стратешките земјоделски култури: семенски и меркантилен компир, овошје, винова лоза, градинарски култури во отворени или затворени простории и тутун.

Законот за фитофармација е во собраниска процедура за усвојување, но неговото усвојување е одложено за јуни 2019 година. Со предлог законот се регулира пуштањето во промет на производите за заштита на растенијата, максимално дозволено количини на резидуи од пестициди во примарните земјоделски производи, подготвување на Националниот Акциски план за одржлива употреба на пестициди, обуки за правилно користење на производите за заштита на растенијата, инспекција на опремата за апликација на пестициди, информирање на јавноста за ризиците од употребата на производите, собирање на податоци за користењето на производите за заштита на растенијата.

Регулативата (ЕС) 396/2005 е транспонирана во нацрт законот за утврдување на МНР (максимално ниво резидуи) во примарните земјоделски производи и други во фазата на регистрација на активни супстанции во производите за заштита на растенија.

Заштитни мерки против штените организми на растенијата

Основната ЕУ законска регулатива во однос на здравјето на растенијата (Директивата 2000/29/ЕС) и за производите за заштита на растенијата (Регулатива 91/414/ЕС) е транспонирана во националниот правен систем.

Фитосанитарната управа е централен надлежен орган во рамките на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство одговорен за креирање и изготвување на политиките и законодавството во фитосанитарниот сектор. Дополнително, Државниот инспекторат за земјоделство - фитосанитарна инспекција и државната фитосанитарна лабораторија се надлежни органи одговорни за спроведување на активностите од областа на здравјето на растенијата и производите за заштита на растенијата.

Фитосанитарниот дел од MANCP (Повеќегодишниот национален контролен план), кој произлегува од Законот за безбедност на храна беше финализиран во однос на приоритетните активности за период 2018-2023.

Врз основа на Законот за здравје на растенија³, Листите на штетни организми, растенија и растителни производи и други објекти и предмети беа ревидирани во согласност со ЕУ Регулацијата 2017/1279.

Изготвен е Правилникот во кој е уреден начинот на обезбедување и објавување на податоци за појава на нов штетен организам од Листа I Дел А Секција I и II Листа II Дел А Секција I и II врз основа на Одлуката 2014/917/ЕС.

Во однос на посебните контролни мерки изготвено е следните подзаконски акти:

- Правилник за границите на посебно регулираното подрачје, мерките за откривање, превенција на ширењето и сузбивање на штетниот организам *Xylella fastidiosa* (Wells et al.), престанување за преземање на мерки и начинот на информирање врз основа на Одлуките на ЕУ 2015/789 и Одлуката 2015/2417 за дополнувањето на Одлуката (ЕУ)2015/789,
- Упатство за инспекциски процедури и методологија за земање примероци за детектирање на *Monilinia Fructicola*. Упатството беше дистрибуирано до производителите и трговците од коскесто овошје, фитосанитарни инспектори и други засегнати страни,
- Одлука за преземање на мерки за спречување на појава и ширење на штетниот организам *Monilinia fructicola* (Winter) Honey и мерки за негово сузбивање,
- Акциски план со цел преземање на фитосанитарни мерки за ерадикација на *Monilinia fructicola* (Winter) Honey,
- Посебен надзор за *Erwinia Amylovora*, вклучувајќи процедури за инспекција и земање на примероци за лабораториски тестирања, врз основа на кој ќе биде изработен контингентен план,
- Посебен надзор за *Plum Pox Potyvirus*, вклучувајќи процедури за инспекција и земање на примероци за лабораториски тестирања.

³ Службен весник број 29/2005, 81/2008, 20/2009, 57/2010, 17/2011, 148/2011, 69/2013, 43/2014, 158/2014, 149/2015, 39/16 и 83/18

Фитосанитарната управа го води Регистарот на производители, преработувачи, увозници и дистрибутери на растенија, растителни производи и други објекти и предмети го опфаќа следното:

- Саден материјал за овошје и лоза
- Семенски и меркантилен компир
- Репка и цвекло, семе на земјоделски култури
- Саден материјал на зеленчук
- Саден материјал на годишни и повеќегодишни култури
- Саден материјал на украсни растенија
- Саден материјал на шумски растенија
- Саксиско и режано цвеќе
- Почва и подлога за одгледување
- Дрво и кора од дрво
- Плодови.

17. Управа за семе и саден материјал

За реализација на планираните активности на Управата за семе и саден материјал за 2018 година од страна на Владата на Република Северна Македонија донесена е Програма за семе и саден материјал во 2018 година во износ од 2.000.000,00 денари и објавена во Службен весник на РМ бр. 17/2018.

Донесен е Закон за изменување и дополнување на Законот за семенски и саден материјал за земјоделски растенија (Службен весник на Република Македонија бр. 83/18) по барање на бизнис заедницата, како и за подобра имплементација на одредени одредби од законот и истите измени се нотирани во најновиот извештај на Европската комисија.

Управата за семе и саден материјал во 2018 година ги спроведе планираните активности согласно Законот за семенски и саден материјал за земјоделски растенија и го реализира следново:

- Издадени се 40 решенија за запишување на снабдувачи во Регистарот на снабдувачи на семенски материјал, кој го води Управата,
- Издадени се 133 решенија за запишување на снабдувачи во Регистарот на снабдувачи на саден материјал, кој го води Управата,
- Запишани се 4 сорти од земјоделски растенија во Национална сортна листа и истите се објавени во Службен весник на Република Северна Македонија,
- Одбиени се 4 сорти од земјоделски растенија кои не ги исполнуваат условите за производна и употребна вредност во соодветна постапка на испитување,
- Пријавени се 6 сорти од земјоделски растенија за испитување и потоа следи постапка за нивно запишување во Национална сортна листа,
- издадени се 515.456 контролни марки-етикети за увезениот семенски и саден материјал.

Земени се вкупно 134 мостри – сорти од снабдувачи на семенски материјал за испитување од партии семе ставени во трговија, вклучувајќи и увезени партии на семе за понатамошно размножување и тоа:

- 93 мостри за постконтрола на семенски материјал од сорти на пченица, јачмен и тритикале и истите се дадени за испитување на опитни полиња (93 парцели) во овластени правни лица; и
- 41 сорти за контрола преку испитување на карактеристики и идентитет на сортите во опитни полиња во овластени правни лица.

Во производната 2018 година издадени се 399 конечени сертификати за семенски материјал и од снабдувачите за производство на семенски материјал во Управата се пријавени површини од следниве култури: - пченица 1.749 ха, јачмен 1019 ха, тритикале 86 ха и добиточен грашок 239,5 ха.

Во 2018 година издадени се 59 конечни сертификати за сертифициран саден материјал од следниве култури. Снабдувачите за производство на сертифициран саден материјал ги пријавиле следниве култури:

1. Винова лоза
 - лозови садници 351.000 броја,
 - калем гранки / окца 3,385,000 број,
 - ожилени калеми 187,600 броја.
2. Овошни растенија
 - овошни садници 317.020 броја,
 - вегетативни подлоги 59.800 броја,
 - изданоци, избојници и резници 259.800 броја,
 - семе 135 кг.
 - калем гранки 31.550 броја,
 - окуланти 155.400 броја,
 - матични растенија 4.257 броја.

18. Државен Инспекторат за Земјоделство

Државниот инспекторат за земјоделство во 2018 година ги реализираше своите поставени работни задачи и цели согласно „Програмата за работа на Државниот инспекторат за земјоделство за 2018 година“. Активностите и нивната динамика беа во насока на доследно спроведување на одредбите од законите и поблиските прописи од делокругот на работење на овој инспекциски орган, преку вршење на надзори и превземање на инспекциски мерки, кај сите субјекти, кои работаат во овие области, но секогаш навремено постапуваше и по доставените информации за одредени неправилности и злоупотреби, кога не се почитуваат одредбите од законите и поблиските прописи.

Државниот инспекторат за земјоделство во текот на извештајниот период за 2018 година има составено севкупно 44.900 записници од извршени инспекциски надзори, при што се издадени 297 платни налози, а наплатени се 83 платен налог. Од страна на Државните фитосанитарни инспектори на 11-единаест гранични премини и 8-осум места на утовар и во внатрешноста на Република Северна

Македонија извршени се вкупно 70.499 инспекциски контроли од кои 32.645 при увоз, 23.355 при извоз, 5.582 при провоз (транзит) и 4.494 при реекспорт, а преку EXIM системот се одобрени 13.534 пратки од увезени земјоделски производи. Во 2018 година извршени се фитосанитарни прегледи на 52.628 пратки од земјоделски и шумски производи, дрвен материјал, семе и саден материјал при увоз, извоз, провоз (транзит) и реекспорт.

Во рамките на Државниот инспекторат за земјоделство функционира и EXIM системот – едношалтерски систем за дозволи за увоз, извоз и транзит на стоки и тарифни квоти, (www.exim.gov.mk), проект на Владата на Република Северна Македонија, и истиот овозможува одобрување на поднесените барања за дозволи и издавање на дозволите од извршените контроли на пратките.

18.1. Инспекциски надзор

Во извештајната 2018 година Државниот инспекторат за земјоделство преку надлежните инспектори има составено вкупно 44.900 записници од извршени инспекциски надзори, додека согласно кварталните планови за работа има испланирано вкупно 28.746 надзори, односно бројот на извршени инспекциски надзори е во целост исполнет и надминат.

Во извештајната 2018 година заклучно месец декември 2018 година 102 надлежни инспектори вршеле инспекциски надзори и во просек во однос на вкупниот број на извршени надзори изнесува по 423.6 составени записници од извршени надзори.

18.2. Инспекциски мерки и санкции

Државниот инспекторат за земјоделство во извештајната 2018 година има извршено 44.900 инспекциски надзори при што се издадени 599 решенија за отстранување на неправилности, спроведени се 106 едукации, издадени се 297 платни налози, а наплатени се 87 платен налог. По однос на неплатени платни налози поднесени се вкупно 174 барања за поведување на прекршочна постапка до прекршочен орган од кои 22 барања се до прекршочна комисија во областа на земјоделството и 152 барање до Суд, додека неподнесени барања по однос на неплатени платни налози се 60, и поднесени се 29 кривични пријави.

Во извештајната 2018 година надлежните инспектори за земјоделство имаат составено вкупно 64 записници од одземени или привремено одземени предмети. За сторените прекршоци спротивно на законските прописи, изречени се соодветни прекршочни мерки на сторената неправилност при што привремено одземените предмети се предадени во Агенција за управување со одземен имот.

18.3. Инспекциски надзори по закони

Државниот инспекторат за земјоделство во 2018 година има постапувано согласно 15 законски акти со вкупно 44.900 составени записници од извршени инспекциски надзори, согласно кварталните извештаи, во кои спаѓаат и надзорите согласно

Законот за Државниот инспекторат за земјоделство. Од страна на Државните фитосанитарни инспектори на еднаест гранични премини и осум местата на утовар извршени се вкупно 66.076 инспекциски контроли на производи, од кои 32.645 производи при увоз, на 23.355 производи при извоз, на 5.582 производи при провоз (транзит) и на 4.494 производи при реекспорт. Постапувајќи по Законот за здравјето на растенијата со составени вкупно 8962 записници од извршени надзори со учество од 19,95 % во однос на вкупниот број на записници.

Во 2018 година извршени се фитосанитарни прегледи на 52.628 пратки од земјоделски и шумски производи, дрвен материјал, семе и саден материјал при увоз, извоз, провоз (транзит) и реекспорт. На граничните премини во 2018 година увезени се следните видови на ѓубрива: 1.223 пратки од НПК, 209 пратки КАН, 5 пратки супер фосфат, 340 пратки уреа, 1 пратка со томасово брашно, 531 пратки од амониум нитрат, 24 пратки МАП 12-52-0, 4 пратки калиев хлорид, 19 пратки од фолијарни ѓубрива, 96 пратки од течни минерални ѓубрива и 63 пратки од органски ѓубрива, а од производи за заштита на растенијата увезени се 62 пратки инсектициди, 91 пратки од фунгициди и 65 пратки од хербициди.

Најголемиот број на надзори се иницирани од донесени програми и законски основ по кој постапува ДИЗ, а за кои се вршени надзори по барање на правни лица со учество во вкупниот број на надзори од 69,48 % во однос на вкупниот број на извршени надзори во 2018 година, и тоа согласно: Законот за виното, Законот за квалитет на земјоделски производи, Закон за тутун и тутунски производи, Законот за квалитет и безбедност на ѓубињата, биостимулаторите, и подобрувачите на својствата на почвата, Закон за семенски и саден материјал за земјоделски растенија, бидејќи во овие области се извоз - увоз и издавање на уверенија за квалитет-сертификати, како и Законот за здравјето на растенијата постапувајќи по Мониторинг програмите во фитосанитарната политика.

Согласно Закон за тутун и тутунски производи вкупно извршени 2813 надзори, Закон за земјоделство и рурален развој извршени се 1853 надзор соучество во вкупниот број на надзори од 4,12%. Согласно Законот за рибарство и аквакултура извршени се 1279 надзори при што согласно овој закон се изречени (425) и најмногу инспекциски мерки во 2018 година (од вкупно инспекциски мерки 1205) соучество во вкупниот број на надзори од 35,26 %.

19. Одржливо управување со природни ресурси – земјоделско земјиште, шуми и води

Со Законот за земјоделското земјиште се уредуваат користењето, располагањето, заштитата и пренамената на земјоделското земјиште. За успешното раководење со распределбата на земјоделското земјиште во државна сопственост одговорен е Секторот за регистрирање управување унапредување и продажба на земјоделско земјиште. Во 2018 година овој сектор вклучува 25 вработени во 4 одделенија и тоа: одделение за регистрирање на земјоделското земјиште,

отделение за управување, отделение за унапредување и отделение за продажба на земјоделско земјиште.

Табела 43: Преглед на корисници на државно земјоделско земјиште 2014-2018

година	број на корисници (правни и физички лица и ИЗ)	површина во ха
2014	86	1 322
2015	316	3 517
2016	249	1 213
2017	10	41
2018	366	3232

20. Шумарство – Сектор за шумарство и ловство

20.1. Општи карактеристики на шумарскиот сектор

Согласно член 56 од Уставот на Република Северна Македонија, шумите се прогласени за добро од општ интерес при што уживаат и посебна заштита. Шумите како природно богатство, покрај економската, имаат и значајна социјална и општокорисна функција. Сите активности на стопанисување со шумите (одгледување, користење и заштита) се регулирани со Законот за шумите („Службен весник на РМ”, бр.64/09, 24/11, 53/11, 25/13, 79/13, 147/13, 43/14, 160/14, 33/15, 44/15, 147/15, 7/16 и 39/16).

На шуми и шумско земјиште во Република Северна Македонија отпаѓаат 1.159.600 ха (45% од целокупната територија), од кои вкупната површина под шума изнесува 1.007.095 ха (39% од територијата). Од 1970 година до денес површината е зголемена за повеќе од 140.000 ха преку пошумување на голини и ерозивни земјишта воглавно заради заштитна функција.

Според потеклото, шумите се класифицирани како:

- Високостеблени - зафаќаат помалку од 30% од вкупната површина под шуми и учествуваат со 61,6% во вкупната дрвна резерва и
- Нискостеблени - зафаќаат 70% од вкупната површина под шуми и учествуваат со 38,4% во вкупната дрвна резерва.

По состав, шумите се 82% лисјарски, 12% четинарски и мешани 6%. Вкупната дрвна маса изнесува 74.343.000 м³, а вкупниот годишен прираст 1.830.000 м³ со просечен годишен прираст од 2,02 м³ по хектар. Планираниот годишен сечив етат (планирана годишна дрвна маса за сеча) изнесува околу 1.300.000 м³.

Шумите во државна сопственост зафаќаат 89 % од вкупната површина под шуми, а по дрвна резерва нивното учество е 92,2%. Шумите во приватна сопственост зафаќаат 11 % од вкупната површина под шуми и учествуваат со 7,8% во вкупната дрвна резерва. Стопанисувањето со шумите во државна сопственост го вршат ЈП „Национални шуми“, (во чиј состав се наоѓаат 30 подружници - шумски стопанства)

и други правни лица кои вршат одгледување и заштита на шумите за посебна намена.

20.2. Управување и стопанисување со шумските ресурси

Во Република Северна Македонија има 46 расадници за производство на шумски саден материјал наменет за пошумување и за хортикултурно уредување и озеленување, од кои 12 расадници се на ЈП „Национални шуми“. Годишно во расадниците на ЈП „Национални шуми“ се произведуваат 8.000.000 садници со семе од издвоени семенски состоини. Производството на посадочниот материјал се извршува по класична и контејнерска метода.

- Контејнерско производство се изведува во расадниците во Свети Николе, Куманово, Струмица и Ресен,
- Класично производство се изведува во следниве расадници: Берово, Делчево, Кавадарци, Радовиш, Кичево, Охрид, Прилеп, Скопје и Ресен.

Дрвните видови кои се произведуваат се од автохтони и алохтони дрвни видови кои се од посебен интерес за шумарството, но и помала количина на декоративни дрвни видови и грмушки кои својата примена ја наоѓаат во пејсажната архитектура.

Дел од видовата структура од шумски саден материјал е следнава: црн бор, бел бор, приморски бор, молика, смрча, ела, дуглазија, аризонски чемпрес, ариш, јасен, јавор, даб, багрет и други.

20.3. Заштита на шумите

Во 2018 година државата се соочи со релативно голем број на пожари. Согласно податоците од ЈП „Национални шуми“, настанати се вкупно 129 пожари, при што е опожарена површина од 2.822,99 ха и изгорена е дрвна маса во количина од 5.786,00 м³.

Сите овие шумски пожари беа резултат на човечки активности, т.е. палење на стрништа во земјоделството, незаконско проширување на површините под пасишта за штета на шумите, невнимателно ракување со оган од несовесни граѓани и што е најкритично - случаи со намерно подметнување на пожар со познати /непознат сторител итн.

Центарот за управување со кризи во меѓувреме, согласно нејзините законски надлежности во делот на пожарите, преку апликација до ЈИКА – Јапонската агенција за меѓународна соработка имплементира проект во својство на национален координатор со наслов „РАЗВОЈ НА ИНТЕГРИРАН СИСТЕМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈА И РАНО ПРЕДУПРЕДУВАЊЕ ОД ШУМСКИ ПОЖАРИ“.

На веб базираната апликација од МКФФИС (*Macedonian Forest Fire Information System*) развиена од страна на проектот може да се пристапи од страна на јавноста на следниот линк <http://mkffis.cuk.gov.mk>.

Во иглолисните шуми (природни и новоподигнати), закана за нормалниот развој на црнборовите култури е боровиот четник од генерацијата 2018/2019 година во регионите на Прилепско, Битолско, Неготинско, Светиниколско, Штипско, Кочанско, Виничко, Пехчевско и Кривопаланечко, заради високата бројност на неговите популации, на вкупна површина од околу 10.622 ха. Додека белборовите новоподигнати насади се најзагрозени од поткорниците на бор, кои се евидентно присутни во 2018 година и тоа во регионите на Кочани, Македонска Каменица, Делчево, Крива Паланка, Кратово, Ново Село (Струмичко) и природните белборови насади на Малешевски Планини, Беласица, Кајмакчалан и Витолишка шума.

Во листопадните шуми состојбата е добра со исклучок на губарот (*Lymantria dispar* L.), кој е во пренамножување во Валандовско и затоа треба и понатаму да се следи состојбата во тој регион, за да не се прошири и во останатите региони, односно во Гевгелиско, Демиркаписко, Дојранско, каде може да биде сериозна закана и со дабовиот болвач и тоа во одделни региони, како што се Валандовско, Гевгелиско и Дојранско.

Во 2018 година и понатаму продолжи да се шири молецот на шимширот во урбаните средини во скоро сите градови низ републикава, а во природните наоѓалишта, јак напад од него е констатиран на цело Водно и Матка.

Растителните болести се присутни со мал и среден интензитет и се едни од факторите за сушење на дабот, на питомиот костен (рак по кората), на боровите, за појавата на црвенило и опаѓање на игличите и гранките на боровите, сушење на елата и дивата фоја. Секако се врши мониторинг и на паразитските и полупаразитските растенија, со цел да се контролира нивната состојба на терен.

21. Ловство и ловен туризам

Република Северна Македонија го зафаќа централното подрачје на Балканскиот полуостров кое е преплетено со речни долини, котлини и високи планини, кои достигнуваат до 2.800 м н.в. и сето тоа овозможува услови за развивање и негување на ловот и ловниот туризам како профитабилна стопанска дејност. Покрај организациониот, човечкиот и физичкиот потенцијал, најзначајниот ресурс на ловниот туризам е природниот потенцијал, односно ловниот дивеч (сите, прелетен и крупен) и ловиштата (отворени и оградени).

Во Република Северна Македонија востановени се вкупно 266 ловишта, од кои 122 се за крупен, а 144 за ситен дивеч. Од нив четири се државни ловишта за крупен дивеч: „Јасен“, „Јасен I“ – Скопје, „Лешница“–Тетово и „Полаки“–Кочани и едно ловиште за ситен дивеч „Трубарево“ – Скопје, кое е наменето за наставно - научни цели.

Што се однесува до сегашната понуда и побарувачка на дивечот во ловниот туризам може да се каже дека ловиштата во државава претставуваат одлична дестинација за поголем број странски гости, како за лов на ситен дивеч (еребица и

миграторни видови), така и за лов на крупен дивеч (дивокоза, волк, погонски лов на диви свињи во отворени или во оградени ловишта), а посебно за лов на алохтони видови дивеч кои што во овој дел од Европа можат да се најдат само во ловиштата во Република Северна Македонија. Поради овој факт, постои голем интерес кај странските ловци-туристи за отстрел на критскиот козорог, други видови на диви кози и овци, елен ексис, сика елен и други алохтони видови.

Врз основа на сето ова може да се констатира дека е присутна богата понуда на квалитетен дивеч во нашите ловишта и дека со изградба на нови и модернизација на постојните капацитети за сместување, Република Северна Македонија во блиска иднина ќе биде една од најатрактивните ловно-туристички дестинации во Европа и пошироко.

22. Управа за водостопанство

22.1. Закон за водостопанство

Со донесувањето на новиот Закон за водостопанство (Службен весник на РСМ 51/2015) престанаа да важат Законот за водостопанствата и Законот за водните заедници. Со новиот закон се централизира управувањето со системите за наводнување и одводнување преку формирање на АД Водостопанство на Република Северна Македонија во државна сопственост и подружници, односно постоечките водостопанства прераснаа во подружници. Со укинувањето на Законот за водни заедници, истите престанаа да постојат.

АД Водостопанство на Република Северна Македонија во државна сопственост во својот состав ги има следните подружници:

Табела 44: Подружници на АД Водостопанство

	Подружница (ХМС)
1	Тиквеш - Кавадарци
2	Брегалница - Кочани
3	Свети Николе
4	Скопјско Поле – Скопје
5	Прилепско Поле – Прилеп
6	Берово – Берово
7	Кумановско-Липковско Поле – Куманово
8	Струмичко Поле – Струмица
9	Радовишко Поле – Радовиш
10	Битолско Поле – Битола
11	Полог – Гостивар
12	Полог - Тетово
13	Јужен Вардар - Гевгелија
14	Црн Дрим - Охрид

Извор: МЗШВ, 2019

22.2. Хидромелиоративни системи за наводнување и одводнување - Системи за наводнување

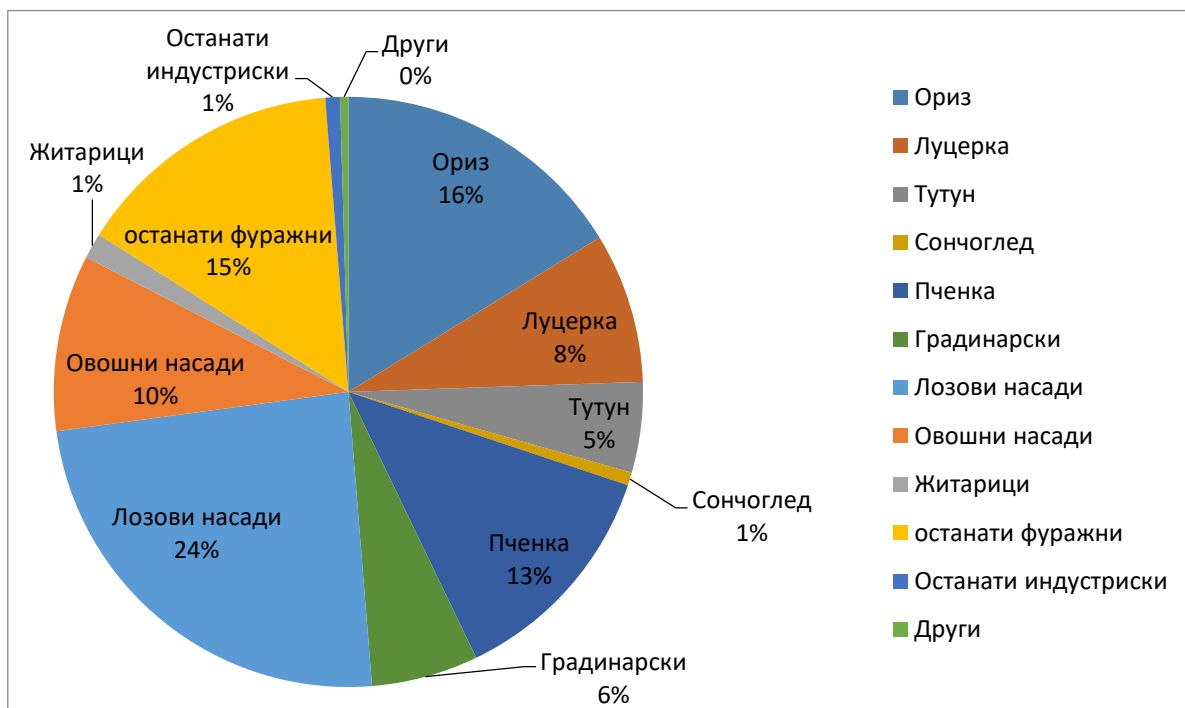
Со Водостопанската основа е оценето дека од обработливата земјоделска површина од околу 577.000 ха, со изградените хидромелиоративни системи и доколку се изградат нови хидромелиоративни системи, реално може да се обезбеди наводнување на околу 400.000 ха, односно 69% од вкупната обработлива земјоделска површина.

Според техничката документација, врз основа на која се градени системите, беше предвидено да се обезбеди наводнување на 163.693 ха плодно земјиште, но изградените основни објекти (брани, акумулации, пумпни станици, магистрални канали и др.) во средно сушна година можат да обезбедат наводнување на 144.894 ха земјоделско земјиште.

Според времето, динамиката, изворите на финансирање и другите услови за изградба, карактеристични се три периоди во изградбата на хидромелиоративните системи за наводнување и тоа: до 1958 година; од 1958 до 1975 и од 1975 година до денес. Во првиот период изградени се 27 ХМС со кои се опфатени 19.026 ха., во вториот период се изградени системите кои опфаќаат површина од 68.448 ха. и 46 помали системи, кои обезбедуваат наводнување на 39.514 ха. Во третиот период беа изградени 14 нови системи, како и повеќе од 25 системи со мали акумулации. Со овие системи се обезбеди наводнување на 40.918 ха.

Во текот на сезоната за наводнување 2018 година, согласно податоците од АД Водостопанство на Република Северна Македонија во државна сопственост и Јавните претпријатија Стртежево, Лисиче и Злетовица, наводнувани се 19.834,3 ха земјоделски површини во рамки на системите за наводнување.

Графикон 10: Учество на наводнуваните култури во сезоната за наводнување 2018 година



МЗШВ: Управа за водостопанство, 2019 година

22.3. Системи за одводнување

Во Република Северна Македонија хидромелиоративните системи за одводнување се градени заради заштита и одводнување на земјоделски, комунални и други земјишта и заради уредување на режимот на водите, заштита на населби, сообраќајници и друго.

Со системите за одводнување се опфатени 82.195 ха. Изградбата на овие системи е во два периода. Во првиот период до 1958 година изградени се 1.052 ха системи за одводнување, а во вториот период од 1958 година до денес изградени се 81.143 ха или вкупно 82.195 ха. Во „Скопско Поле“ со системите за одводнување се одводнуваат 6.600 ха, во „Пелагонија“ 30.000 ха, во „Струшко Поле“ 2.680 ха, во „Струмичко Поле“ 9.000 ха, во „Кочанско Поле“ 6.000 ха, во „Овче Поле“ 1.700 ха и во „Преспанско Поле“ 1.800 ха.

22.4. Капитални проекти во водостопанството

Обезбедување на доволни количини на вода за населението и наводнување на земјоделски површини е еден од приоритетите на Управата за водостопанство. Владата на Република Северна Македонија усвои Акциски план за инвестиции во водостопанската инфраструктура за период 2015 – 2025 година во чии рамки се спроведуваат капитални проекти, како и проекти за модернизација и

рехабилитација на системите за наводнување. За таа цел во рамки на оваа програма се реализират следните капитални инвестиции:

ХС „Лисиче“. Хидромелиоративниот систем „Лисиче“ е повеќе наменски објект. Тој се користи за водоснабдување на населението во градот Велес, водоснабдување на околните села што гравитираат на системот, снабдување на индустријата со технолошка вода, и со втората фаза од проектот со наводнување на 4100 ха плодна земјоделска површина, ревитализација на езерото „Младост“, обезбедување на билоски минимум на реката „Тополка“ и за подобрување на микро климата во регионот. Досега од почетокот на изградбата на овој хидросистем изградени се зафат на река Тополка, доведен цевковод со должина од 20 км, филтер станица и браната со придружните објекти. Наводнувањето треба да обезбеди профитабилност на објектот. Акумулациониот простор на браната Лисиче проектиран е за потребите на вода за наводнување на 4100 ха, односно 2/3 од акумулираните води.

ХС „Злетовица“. Со цел да ја подобри лошата состојба со водоснабдувањето во североисточниот дел на Северна Македонија, Владата на Република Северна Македонија во 2001 год. го промовираше развојот на повеќенаменскиот проект „Злетовица“ за да му обезбеди сигурно и стабилно водоснабдување на овој регион, како проект од врвен национален приоритет. Основната и приоритетна намена на овој проект (1 фаза од реализација) е долгорочно да го реши проблемот со водоснабдување на преку 100.000 жители кои живеат во општините: Пробиштип, Штип, Свети Николе, Кратово, Карбинци и Лозово како и водоснабдување на индустријата во тие општини. Овој проект се реализира во три фази: фаза 1 Водоснабдување, фаза 2 Систем за наводнување и фаза 3 Објекти за производство на електрична енергија. Од страна на Европската Инвестициона Банка во 2011 година се додели грант за подготовка на техничка документација за фаза 2 – наводнување и фаза 3 – електрика. Техничката документација е изработена и е пратена на одобрување до ЕИБ. Фазата 2 е предвидена за наводнување на 4.500 ха обработлива земјоделска површина. Фазата 3 од овој повеќенаменски проект е изградба на три мали хидроцентрали по течението на река Злетовица со инсталирана моќност од 15 MW и планирано годишно производство на електрична енергија од 48 GWh.

Наводнување на Јужната долина на Вардар. Со реализација на првата фаза од овој Проект опфатени сечетиринезависни системи, и тоа систем Миравци со површина од 570 ха, систем Удово со површина од 605 ха, систем Негорци со површина од 630 ха и систем Паљурци со површина од 1,127 ха. Со првата фаза од Проектот, која завршикон крајот на 2008 година, со систем за наводнување беа опфатени вкупно 2,932 ха во регионот на Гевгелија, Валандово и Богданци.

Во тек е реализација на активности од втората фаза на Проектот кој ќе опфаќа рехабилитација/модернизација и проширување на постоечки и нови системи за наводнување во следниве системи: систем Миравци со 423 ха, систем Негорци/Прдејци со 456 ха, систем Гевгелија со 393 ха, систем Грчиште со 250 ха,

систем Паљурци со 750 ха, систем Кованци со 52 ха и систем Валандово со 1,500 ха, или вкупно ќе бидат опфатени околу 3.900 ха.

ХС Конско. Водата во акумулацијата Конско ќе се користи за водоснабдување на населението на градот Гевгелија и околните населби, наводнување на земјоделски површини во гевгелиско-валандовско-богданскиот регион од околу 4.200 ха систем за наводнување капка по капка, производство на електрична енергија и обезбедување на дополнителни количини на вода за хидро системот „Спас на Дојранско езеро“, кои се претходно усогласени со можностите на системот. Реката Конска се формира на падините на паланината Кожуф и е десна притока на реката Вардар. Изведувачот на работите за изградба на браната ги врши работите согласно динамиката за извршување на работите за изведба, односно во тек се работи за изградба на браната.

ХМС Равен – Речица, Полог. Со изградба на ХМС Равен – Речица во регионот на Полог – Гостивар, ќе се овозможи наводнување на околу 6.000 ха земјоделски површини кои до сега немале можност да бидат наводнувани или се наводнувале делумно. Со проектот се планира изградба на зафат на реката Вардар кај село Равен, возводно од Гостивар, а водата ќе се доведува преку главен доведен канал со должина од 26 км и мрежа за наводнување. Во текот на оваа година се започна со изградба на системот за наводнување и изведувачот на работите ги врши работите согласно динамиката за извршување на работите за изведба.

Изградба на Брана на река Слупчанска. Со изградба на брана на река Слупчанска се планира да се обезбедат количини на вода во вкупниот систем Глажња - Липково за водоснабдување на населението во општините Куманово и Липково, наводнување на постојните околу 6.500 ха земјоделски површини и обезбедување на вода за нови околу 1.300 ха. Обезбедените количини се неопходни во вкупниот биланс на овој регион, а ќе се користат преку постоечкиот систем и планираните нови објекти со оваа инвестиција. Во текот на оваа година се работеше на изработка на техничката документација за изградба на брана на Река Слупчанска, согласно склучениот договор во 2016 година.

Изградба на брана на Оризарска река. Со изградба на брана на река Оризарска, водата од акумулацијата се предвидува да се користи за водоснабдување на населението преку регионалните водоснабдителни системи на Кочани и Винаца, за наводнување на земјоделски површини во Кочанско Поле од околу 1.500 ха како и за производство на електрична енергија преку изградба на две хидроцентрали со моќност од 2852 kW. Оризарска Река е десна притока на река Брегалница, една од поголемите од серијата водотеци од Осоговскиот планински масив, а во Брегалница се влева во близина на село Грдовци во Кочанската Котлина. Се работи на изградба на пристапен пат до браната. Во текот на оваа година превземени се активности за обезбедување на градежна дозвола за изградба на системот за наводнување.

23. Управа за хидрометеоролошки работи

23.1. Климатски подрачја во Република Северна Македонија

Поаѓајќи од искуствата на повеќето климатски класификации и адекватниот пристап за територијата на Република Северна Македонија ги разликуваме следните похомогени климатски подрачја ⁴

- Субмедитеранско подрачје (50 – 500 м)
- Умерено – континентално – субмедитеранско подрачје (до 600 м)
- Топло континентално подрачје (600 – 900 м)
- Ладно континентално подрачје (900 – 1100 м)
- Подгорско – континентално – планинско подрачје (1100 – 1300)
- Горско – континентално планинско подрачје (1300 – 1650 м)
- Субалпско планинско подрачје (1650 – 2250 м)
- Алпско планинско подрачје (под 2250 м)

Субмедитеранското подрачје зафаќа мали површини кои се целосно земјоделски. Ограничено е на најјужниот дел на Вардарската Долина (Гевгелиско – Валандовскиот регион до Демир Капија), потоа во Дојранско и југозападниот дел на Струмичко, а се карактеризира со најблагопријатни климатски и педолошки услови за производство на раноградинарски култури, производство на винова лоза, овошни култури и др.

Континенталното – субмедитеранското подрачје. Заедно со првата зона, континенталното – субмедитеранското подрачје зафаќа површина од 897.000 ха или 34,9 % од територијата на Република Северна Македонија. Се простира во деловите покрај Повардарието, од Демир Капија се до северната граница (Демиркаписко, дел од Тиквеш, Велешка и Скопска котлина), помали делови околу реката Пчиња, деловите околу долното и средното течение на Црна река, Брегалница и нејзините притоки. Се карактеризира со студени и влажни зими и топли, сушни лета каде што постојат поволни климатски и почвени услови за земјоделско производство.

Топлото коонтиненталното подрачје зафаќа површина од околу 704.000 ха или 27,4 % од површината од нашата земја. Се простира на деловите од Полошката, Кичевската, Дебарската, Струшката, Охридската и Преспанската котлина како и Пелагонија. Претставува преоден регион меѓу медитеранската и континенталната клима, односно подрачје каде доминира топлата континентална клима со слабо влијаните на медитеранот (што се манифестира преку медитеранскиот pluviометриски режим). Тоа се подрачја каде што се застапени житните култури, овошките и виновата лоза.

Ладното континентално подрачје зафаќа површина од 342.000 ха или 13,3 % од површината на државата, и тоа во суштина е понискиот дел од планините, каде рељефот е планински со геолошки супстрат од компактни карпи. Според

климатските показатели ова подрачје е постудено и повлажно од предходното во кое доминира студената континентална клима со извесно влијание на планинската клима.

Подгорско континенталното планинско подрачје зафаќа површина од 250.000 ха или 9,7 %. Ова е подрачје на климатоналната заедница на буковата шума.

Горско континентално планинско подрачје зафаќа површина од 10,4 % или 269.000 ха. Тоа е подрачје на горска букова шума, распространета на целата површина од Република Северна Македонија, каде релјефот е исклучително планински.

Субалпско планинско подрачје со површина од 97.000 ха или 3,8 % од површината на земјата со широка распространетост на неколку шумски заедници и тоа претежно четинари (ела, смрча, молика и кривуљ).

Алпско планинско подрачје се протега на височини над 2.250 м. и има површина од 13.000 ха или 0,5%, и овде нема шумски растителни заедници. Тоа е подрачје на високопланински тревни заедници и тоа на планините: Кожуф, Нице, Баба, Дешат, Кораб, Шар планина и Јакупица. Врнежите од дожд во овие региони варираат меѓу 500 и 800 мм.

23.2. Агromетeоролoшка анализа на временските услови во Република Северна Македонија во периодот јануари-декември 2018 година

Анализата на влијанието на временската состојба врз земјоделските култури во производната 2018 година, е направена врз основа на податоци од оригиналната документација на Управата за хидрометеоролошки работи. Во агromетeоролoшката анализа се опфатени 7 станици распоредени во различни климатолошки региони во Републиката, при што се опфатени подрачја со медитеранска и изменето медитеранска клима (Гевгелија, Струмица, Демир Капија и Скопје), како и подрачја со континентална клима (Прилеп, Битола и Штип).

Во анализата се земени параметрите: средно месечна температура на воздухот, средномесечна минимална температура, средномесечна максимална температура, месечни суми на врнежи и релативна влажност на воздухот, параметри преку кои најсликовито може да се опишат карактеристиките на годината. Споредбите со повеќегодишните (триесетгодишни) просеци се правени со просекот (1981/2010).

Топлата зима на самиот почеток без снежна покривка и некарактеристични повисоки температури на воздухот овозможуваа непречени работи во земјоделството на отворено како што е кроењето на праската и виновата лоза, кои се изведуваа со голем интензитет и во овој период од годината.

Ниските ноќни и утрински температури на воздухот на некој начин ги балансираа високите надпросечни дневни температури, па така сеуште овошките се одржуваа во мирување се до првата половина од март месец кога скоро на сите места беше забележано полно цветање кај коскестите видови. Изненадување за земјоделците

беше појавата и формирањето на снежна покривка во втората половина од март скоро на целата територија на Републиката, но со оглед на тогашната синоптичка ситуација и постепено разведрување, не беше забележан мраз со голем интензитет, па и штетите кај културите, особено овошките беа помали и имаше овошки од сите видови во текот на таа производна година, но проретчени но со подобар квалитет.

Топлиот април и надпросечниот мај во однос на температурите беа поволни за пролетната сеидба и за расадувањето на тутунот и останати градинарски култури на отворено. Промената на времето во текот на јуни месец со повремени врнежи од дожд и појава на нестабилност попладне ги надополни резервите на влага во почвата која поради високите дневни температури беше на пониско ниво.

Ваквата промена предизвика проблеми со жетвата на јачменот која беше веќе отпочната, но продолжувањето на ваквото време и во текот на јули месец скоро ја прекина жетвата на пченицата со што и честите врнежи допринесоа и за намалување на квалитетот на пченичното зрно. Нестабилноста која се јавуваше на одредени места пропратена со невреме и град им причини и штети на земјоделските производители особено кај житните култури кои беа неожнеати, но и кај овошките и виновата лоза.

Ваквата состојба се одржуваше се до втората половина на август месец кога изостанаа врнежите, а високите температури на воздухот ја наложија потребата од наводнување кај пролетните окопни и градинарски култури.

Според фенолошките податоци од мрежата на фенолошки станици во Републиката вегетацијата во просек доцнесе некаде околу 10-15 дена, скоро во целокупната производна реколта.

Релативно брзо во однос на изминатите години беше забележана и првата слана, односно првиот есенски мраз кон крајот на септември месец, кој заради задоцнетата вегетација причини штети во Беровскиот регион.

Летно-есенската суша од крајот на август, започна да предизвикува сериозни проблеми околу организацијата и изведувачето на сеидбата на маслодајната репка и останатите рани видови, но со нејзиното продолжување и во текот на октомври и ноември месец се создаде состојба особено кај индивидуалните земјоделски производители и да не можат со својата полесна механизација да влезат во нивите и да вршат припреми и сеидба на пченицата, иако оптималните сеидбени рокови течеа.

Можна беше сеидба само на парцелите каде предкултура била окопна култура или било непосредно после жетвата заорано стрништето.

Промената на времето и првите есенски врнежи во текот на втората половина од ноември и декември месец допринесе барем дел од она што беше предвидено за есенска сеидба да се заврши, се до појавата на првите снежни врнежи кон крајот на декември кои се задржаа краткотрајно, но не предизвикаа штети кај веќе

посеаните површини, туку напротив со количествата на врнежи допринесоа за задоцнето но сепак успешно поникнување.

Според табеларните прикази трендот на покачување на температурите на воздухот продолжи и во текот на оваа година, изразена преку сите температури, како средномесечните, така и кај средно месечните минимални и максимални температури каде отстапувањата кај средномесечните температури се движат од 1.2 во Скопје и Припеп до 1,4 во Битола и Гевгелија, или кај средномесечните максимални овие отстапувања се поголеми и достигнуваат вредности од 1,5 °C во Припеп и Штип до 2.1 °C во Битола, со што јасно се гледаат движењата на овие параметри во регионите каде е најголемо влијанието на медитеранската клима и во Пелагонија како една од двете најголеми житници во Републиката. Кај средномесечните минимални температури овие отстапувања се помали или слични и истите се во границите од 1.0 °C во Демир Капија до 1.7 °C во Битола. Ваквите температури не претставуваа опасност за успешно презимување на есенските посеви и на останатите земјоделски култури.

Количествата на врнежи на повеќето места беа подпросечни со исклучок на Скопје каде наврнаа 139,4 л/м² повеќе врнежи од многугодишниот просек, додека во Припеп наврнаа повеќе 78 и во Битола 59 л/м². Сушниот период кој предизвика и проблеми со есенската сеидба се забележува и од табелата со врнежи каде се гледаат количествата врнежи во текот на септември и октомври месец, каде на сите мерни места се подпросечни или целосно отсутни.

Релативната влага во воздухот е многу блиску до просечната со исклучок на Струмица каде овие отстапувања се 5 % пониска влага која се должи на повисоките температури и помалите количества на врнежи кои се пониски од просечните за 47 мм.

Ваквите отстапувања немаат никакво негативно влијание врз земјоделските култури, напротив условите за појава на болести и ширење на штетници се намалени, бидејќи еден од оптималните услови за оваа појава е висока релативна влажност на воздухот.

Појавата на првите есенски мразеви кои се забележани кон крајот на септември месец имаа негативно влијание врз земјоделските култури во Беровскиот регион каде заради покасната вегетација дел од земјоделските производи не беа собрани од поле.

Оваа година според агрометеоролошката оценка останува запомнета како година со над просечни температури на воздухот, пониски и нерамномерно распоредени врнежи со мали исклучоци кои не предизвикаа поголеми отстапувања на приносите кај поголемиот дел од земјоделските култури, со исклучок на одредени штети од појавата на мразеви кај овошките во текот на март месец, додека кај житните култури имаше отежната жетва и просечни приноси..

24. Образование, наука и трансфер на знаење

24.1. Земјоделски средни училишта

Земјоделските, ветеринарните, прехранбените, шумарските и дрво преработувачките насоки се присутни во државните средни училишта. Најголемиот број на ученици кои посетуваат настава во средните земјоделски училишта се од руралните средини.

24.2. Високо образование во земјоделството

Македонскиот систем за земјоделско високо образование вклучува неколку образовни институции: Факултет за земјоделски науки и храна-Скопје, Факултет за ветеринарна медицина-Скопје, Шумарски факултет -Скопје (сите во состав на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје); Факултет за биотехнички науки – Битола (во состав на Универзитетот „Св. Климент Охридски“ во Битола); Земјоделски Факултет (во состав на Универзитетот „Гоце Делчев“ од Штип) и Факултетот за прехранбена технологија и исхрана (во состав на Тетовскиот државен универзитет).

Системот на развој вклучува соработка со образовни институции од аспект на зајакнување на студиската програма, размена на студенти, стипендирање на домашни студенти за понатамошно образование во странство, итн.

Образовните активности на факултетите, главно се финансирани преку Министерството за образование и наука и делумно од сопствени приходи. Овие промени треба да го обезбедат потребниот број на нови специјализирани професионалци, потребни во активностите на индивидуалните фарми, малите и средните претпријатија од индустријата за храна, како и за научно-истражувачка работа во специјализирани институции.

Најголем дел од запишаните студенти, студираат на државниот универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, а потоа на Земјоделски факултет во Штип и Универзитетите во Битола.

24.3. Наука и истражување

Согласно општествените и економските промени, ставен е приоритет на развој на производствен модел за подобрување на количеството и квалитетот на земјоделското производство.

Покрај научно-истражувачката работа во рамките на факултетите, институции за истражување и развој, кои исто така спроведуваат истражувања за поддршка на развојот на земјоделството и шумарството, се следниве: Земјоделски институт, Институт за сточарство (интегриран со Факултетот за ветеринарна медицина) во Скопје, Институт за тутун во Прилеп и Хидро биолошкиот Институт во Охрид.

Сите јавни истражувачки активности, вклучувајќи и земјоделство, се финансираат преку Министерството за образование и наука, при што покрај платите на лицата со

научни титули, по пат на јавен конкурс се финансираат и програмите за научно-истражувачка дејност.

Според Законот за високо образование, научните институти во состав на универзитетот како негови единици, може да вршат и високо-образовна дејност (втор и трет циклус универзитетски студии) во научната област за која се основани, доколку се акредитирани за вршење на овој овид студии и имаат решение за почеток со работа, утврдено со статутот на универзитетот.

Земјоделскиот институт главно, остварува четири дејности: научно-истражувачка, образовна, издавачка и апликативна дејност. Научно-истражувачката работа е насочена кон изнаоѓање техничко-технолошки решенија и кон нивна апликација во производството. Добиените сознанија за генетската варијабилност на домашните популации и интродуираните сорти од поважните поледелски, градинарски, лозови и овошни видови, овозможуваат научно-истражувачката работа да биде насочена кон создавање нови повисокоприносни и поквалитетни генотипови од целокупното земјоделско растително производство. Како резултат на досегашната селекциска работа, Институтот креирал и му се признаени многубројни сорти кај поледелските култури и се јавува како соработник на специјалистички, магистерски и докторски теми, но и советодавни услуги за производителите.

Институтот за сточарство има развиено електронско означување и систем на следливост и за да се прошири оваа активност даден е предлог да се формира централна канцеларија со комјутери и оператори на бази на податоци за да ги внесуваат деталите на редовна неделна основа за секоја фарма.

Ветеринарен институт и Факултет за ветеринарна медицина- ветеринарни лаборатории - согласно Законот за ветеринарно здравство, лабораториите кои му припаѓаат на Факултетот за ветеринарна медицина (ФВМ) работат како национална назначена лабораторија за спроведување лабораториски анализи од службени контроли на Управата за ветеринарство. Анализите се вршат во следните лаборатории: Институт за храна - (Лабораторија за микробиологија на храна, Лабораторија за квалитет за храна, Лабораторија за резидуи и контаминенти, лабораторија за контрола на квалитет на млеко) и Ветеринарен Институт (лабораторија за серологија, лабораторија за ТСЕ) од страна на соодветно обучен персонал. Лабораториите целосно се реконструирани и добро опремени со калибрирана опрема и контролирана средина. Бројот на вработени што ги вршат испитувањата според акредитираните методи во досегашните услови е доволен. Во иднина, според потребите нивниот број ќе биде зголемен. Континуитетот на системот за квалитет е обезбеден преку регуларна внатрешна и надворешна ревизија. Имплементацијата на стандардот МКС ISO/IEC 17025:2006 и акредитацијата на ФВМС претставува гаранција за клиентите дека резултатите од испитувањата се веродостојни и според последните национални и интернационални стандарди и прописи.

Научен Институт за тутун - Прилеп, како еден од најстарите институти на Балканот (87 години постоење) преку својата научно-истражувачка и апликативна дејност во

сите сегменти на производството, преработката и одржување на сортноста и квалитетот на ситнолисниот ароматичен тутун од ориентален тип, допринесува тутунот да биде водечки земјоделски производ во извозот на Република Северна Македонија. Институтот располага со сопствено опитно поле за производство на сортно семе, оранжерија, комплетна лабораторија, метеоролошка станица и библиотека.

24.4. Советодавни и консултативни услуги

За разлика од порано кога советодавните услуги во земјоделскиот сектор беа главно во надлежност на институциите од јавниот сектор, како што е Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството (АПРЗ) и научно-истражувачките институции, моментно различни категории на обезбедувачи на совети во земјоделството го заземаат своето место во советодавните услуги во земјата. Во услови на ограничени буџетски средства кај јавните институции, субјектите од индивидуалните стопанства, здруженијата на земјоделци и меѓународните донаторски организации, иако сè уште со ограничен обем на понуда на услуги, недоволно диверзифицирани методи и целни групи и лимитирани ефекти во задоволувањето на потребата за совети, сè повеќе се наметнуваат како значаен фактор во советодавната дејност.

24.5. Услуги од научно-истражувачките институции (факултети и институти)

Јавните научно-истражувачки и образовни институции, како институтите и факултетите, обезбедуваат специјализирани високостручни советодавни услуги, базирани врз научно-истражувачка и апликативна дејност. Советодавната димензија претставува рамка за трансфер на достигнувањата од научно-истражувачки и апликативен карактер на факултетите и институтите, директно до корисниците или често пати во рамки на проектни активности, преку соработката со МЗШВ, во делот на истражувачки, но и на применети истражувања за потребите на министерството.

Податоците собрани преку редовното работење, како и за соодветни намени, бараат соодветно систематизирање, натамошна обработка, анализа и толкување на обработените податоци и добиените резултати. Во таа насока, јавните научно-истражувачки и образовни институции, како институтите и факултетите, со својот капацитет можат да придонесат кон создавање на услови за натамошно креирање на аграрната политика на земјата.

25. Агенција за поттикнување на развојот на земјоделството (АПРЗ)

Одржливиот развој на земјоделството, земјоделскиот советодавен сервис има многу важна улога. Задачите и надлежностите на советодавните услуги се широки и холистички во содржината и обемот, така што функционираат и надвор од земјоделскиот трансфер на технологии.

Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството (АПРЗ) е институција која во континуитет креира и испорачува висококвалитетни совети за потребите на земјоделските стопанства во функција на практична примена на најсовремените научни и технички сознанија насочени според потребите на пазарот.

АПРЗ преку системот на давање на советодавни услуги на земјоделските стопанства (ЗС), има за цел да овозможи трансфер на знаења и информации, како и нивна имплементација кај ЗС во насока на подобрување на квалитетот и квантитетот на земјоделското производство со економска оправданост, конкурентност на македонските пазари во ЕУ и пошироко, одржлив развој на земјоделството во руралните подрачја, како и поддршка во развојот и реализацијата на аграрната политика со одржување на база на податоци од ЗС преку теренски посети на ЗС.

АПРЗ се издвојува со своја специфика во реализацијата на активностите со останатите министерства и агенции, особено со МЗШВ, во делот на постојаната присутност на советниците на терен кај ЗС. Советниците во АПРЗ преку постојани и континуирани средби со земјоделците, покрај размената на информации даваат квалитетни, навремени, стручни совети во секторот земјоделство и помагаат во правилна распределба и аплицирање на средствата од Програмите на Владата на РСМ за поддршка во земјоделството, што резултира со директна и индиректна поддршка и резултат во:

- Подобрување на едуцираноста и неформално образование кај ЗС
- Интеграција во ЕУ
- Постигнување зголемен економскиот раст, вработеност, по раст на животниот стандард, конкурентност, квалитет на живеење.

Во насока на компатибилност со стратешките цели и приоритети на Владата на РСМ и нивно ефикасно реализирање, АПРЗ е устроена како Национална советодавна служба со следните специфики:

- Со активностите АПРЗ продуцира рамномерен развој на руралните подрачја со непосредни активности од страна на советниците, балансирајќи ја севкупната ситуација во сферата на советодавните услуги.
- Активностите на националната советодавна служба и нивните советодавни услуги се карактеризираат со непристрасност и непрофитабилна ориентираност.
- Преку националната советодавна служба државата добива реални, непристрасни, веродостојни и точни информации од теренот, кои што информации и податоци се нужни за градење на стратегија во земјоделскиот сектор и негова поддршка во развојот. Овие информации наменски може да ги користат сите државни институции, но и сите правни и физички лица во реализацијата на своите потреби.

- Глобалната поставеност во земјоделскиот сектор, МЗШВ го става во улога на креатор на севкупните политики во тој сектор, а АПРЗ е имплементатор на таквите политики, особено во советодавната сфера.

Непосредниот контакт на советодавецот со земјоделецот кој што се темели на взаемна долгогодишна доверба, е основен атрибут на организационата и функционална поставеност на АПРЗ и претставува нејзина исклучителна засебност и оригиналност.

АПРЗ директно помага во процесот на креирање на политики со што овозможува самите политики да бидат што е можно пореални и да ја отсликуваат потребата од теренот. Советникот кој што е во постојан контакт со земјоделците добива изворни информации за состојбите од теренот, а таквите информации чија што релевантност е неспорна, можат да бидат искористени од страна на МЗШВ во креирање на реални политики во земјоделскиот сектор. Се користи интернет, располага со ВЕБ страна и има изграден повеќе кориснички информациски систем -софтвер. Софтверот овозможува влез, обработка и дистрибуција на податоци од земјоделски производители т.е. ги поддржува регулативите на Мрежата на сметководствени податоци за фарма (ФАДН) според барањата на ЕУ.

26. Тековни политики за развој на земјоделството во 2018 година споредено со 2017 година

Согласно Националната Програма за развој во земјоделството и руралниот развој за период 2018-2022 година земјоделските политики се дефинираат преку мерките и подмерките од Годишните програми за земјоделство и рурален развој.

Согласно Програмата за финансиска поддршка во земјоделството за 2018 година се вклучени вкупно 48 мерки од кои 41 мерка за поддршка на доходот на земјоделските стопанства (за растително производство 21 мерка и за сточарство 20 мерки) и за државната помош 7 мерки.

Табела 45: Мерки за поддршка на доходот

Број на мерка	Мерки за поддршка на доходот на земјоделските стопанства	Вкупен број мерки
1	Директни плаќања за растително производство	21
2	Директни плаќања за сточарско производство	20
Мерки за државна помош во земјоделството		
3	Помош во премии и осигурување	1
4	Помош за заштита на земјоделското земјиште	1
5	Помош за одделни категории носители на земјоделско стопанство	1
6	Помош во сточарскиот сектор	1

7. и 7-а.	Помош за загуби предизвикани од природни непогоди и неповолни климатски настани кои се случиле во 2016 и 2017 година	1
8. и 8-а.	Дополнителна помош за загуби предизвикани од природни непогоди и неповолни климатски настани кои се случиле во 2016 и 2017 година	1
9	Финансиска поддршка за складирање на пченица од домашно производство од род 2018 година	1
	Вкупно	48

Од вкупно 41 мерки за поддршка на доходот, 9 мерки се однесуваат на поддршка на земјоделските пазари и тоа 8 мерки за растително производство продадено во преработувачки капацитети по килограм (овошни и градинарски растенија, оризова арпа, пченица, тутун, сливи, јаболка и винско грозје) и една мерка во сточарството за продадено млеко по литар. Во споредба со мерките за поддршка на земјоделските пазари во 2017 година, во 2018 година се предвидени 4 мерки повеќе кои имаат за цел поттикнување на откупот и пласманот на земјоделските пазари кои беа пазарни вишоци поради зголемениот обем на производство и намалената откупна цена.

Во 2018 година во споредба со мерките од Програмата за финансиска поддршка во земјоделството за 2017 година од вкупно 41 мерка во растителното и сточарското производство во 18 мерки се изменети поблиските критериуми и висината на финансиската поддршка, со цел опфат на земјоделски стопанства со големина на земјоделската површина која е најзастапена во структурата на сите земјоделски стопанства кои имаат потенцијал за развој на квантитет и квалитет на земјоделските производи со крајна цел подобрување на конкурентноста на земјоделските пазари.

Табела 46: ЕУ поддршка - ИПА Проекти

ТАИБ 2012	Тип на договорот	Сума на договорот	Цел на проектите
„Изработка на ортофото карти и дигитализација на употребата на земјоделското земјиште и развој на ИТ софтвер за Фарм регистарот и ФАДН системот и надградба на ЛПИС софтверот“	Проект за услуги Контрактор: MGGP S.A., Полска	€ 1.200.000,00 склучен договор € 877.000,00	Целта на овој договор е испорака на ажурирана и хомогена база на податоци за целата земја кои ќе се користат како основен извор на материјал или графичка инфраструктура за ажурирање на ЛПИС, понатамошна имплементација на ИАКС како подлога на податоци за други слични мерки (заштита, оценка на животната средина и сл.). Проектот подразбира авионско снимање, а снимките ќе бидат за цела територија на Република Северна Македонија, кои потоа ќе се дигитализираат и ќе се врши надградба на софтверите за Фарм регистарот и ФАДН системот и ЛПИС. Извршено е аеро снимањето на цела територија на државата, се дигитализираат сликите. Проектот е реализиран.
„Контрола на квалитетот на изработените ортофото карти и на слоевите на дигитализираната употреба на“	Проект за услуги (рамковен договор) контрактор CARDNO emerging	€ 80.000,00	Контролата на квалитет на последната испорака од проектот "Изработка на ортофото карти и дигитализација на употребата на земјоделското земјиште и развој на ИТ софтвер за Фарм регистарот и ФАДН системот и надградба на ЛПИС софтверот". Проектот е реализиран.

земјоделското земјиште"	markets UK		
ТАИБ 2013 тековни и реализирани проекти	Тип на договорот	Сума на договорот	Цел на проектите
"Финализирање на мрежата на сметководствените податоци на фарми ФАДН"	Твининг проект Избрани твининг партнери мин за земјоделство на Италија и Полска	€ 800.000,00	Целта на овој договор е натамошно унапредување на мрежата за сметководствени податоци од земјоделски стопанства (ФАДН) и усогласување со европското законодавство, ревизија на националната легислатива за ФАДН и развој на нова методологија и процедури за собирање податоци, обработка и дефинирање на контрола на квалитетот. Проектот започна на 1.2.2018 и ќе заврши на 31.7.2019.
„Изградба на основните реформи во секторот тутун“	Договор за услуги Склучен со фирмата Evoluxer Од Шпанија	€ 950.000,00 склучен договор € 864.000,00	Проектот започна со имплементација на 22 јануари 2018 со времетраење од 24 месеци. Целта е понатамошно усогласување на секторот за тутун со регулативата на ЗУП за ЕУ, со што ќе се зголеми ефикасноста на тутунските фарми и да се поддржи диверзификацијата на приходот од тутунската фарма, како и да се зајакне организацијата на секторот и политичкото опкружување. Проектот започна на 22.1.2018 и ќе заврши на 19.12.2019.
"Набавка на ИТ опрема и теренски возила за земјоделство и рурален развој"	Договор за набавка склучен со фирмата SAGA MK d.o.o.e.l Skopje	€ 1.534.837,00 € Потпишан: Лот 1 € 1.149.683,00 € Лот 2 € 222.858,00 €	Склучен договор на 15.12.2017. Возилата се испорачани - 4 возила за МЗШВ и 14 возила за АФСАРД (ЛОТ 2). Испорачани се ИТ опрема (хардвер и системски софтвер со лиценца). Инсталирањето на хардверот во "system room" е завршено и е функционално. Миграцијата на e-mail серверот е завршено и функционално. Инсталирањето на 230 "thin clients" е завршено, тие се во функција. Остатокот од 70 "thin clients" ќе бидат инсталирани на останатите вработени (некои ќе бидат зачувани за дополнителни вработувања), а 10 ќе останат како резерва.
"Мали системи за наводнување: образложување на концептот и подготовка на ToP"	Договор на услуги ИПА 2013 (централизиран) EPTISA Southeast DOO	€ 1.630.000,00	Целта на проектот е идентификација на потенцијални локации за наводнување и подготовка на физибилити студии за избрани мали проекти за наводнување. Проектот започна на 4.9.2017 и ќе заврши на 4.1.2020 година, времетраење од 28 месеци.
"Евалуација на влијанието на ИПА и националните фондови за реформите во секторот за земјоделство и рурален развој"	Рамковен договор ИПА 2 - 2013	128.000 €	Проектот имаше за цел да ја оцени ефективностa и влијанието од страна на националните и ЕУ фондови во секторот за земјоделство и рурален развој, така што ќе се добијаат препораки за подобрување на усогласеноста на политиката на секторот со заедничката земјоделска политика, ЗЗП, и зголемување на влијанието на инвестициите врз земјоделските производи. Проектот е започна во јануари 2018 и заврши во јули 2018. Конечниот извештај е објавен на веб-страницата на МЗШВ: http://www.mzsv.gov.mk/cms/Upload/docs/2017-389748%20Revised%20Final%20Report%2031102018.pdf
ИПА 2 - 2015 (централизиран) тековни проекти	Тип на договорот	Сума на договорот	Цел на проектите
Консолидација на земјиште (Административен договор со ФАО)	Административен договор со ФАО	€ 2.560.000,00 од кои 2,5 милиони € се	Целта на активностa за консолидација на земјиштето е да се дефрагментира земјоделското земјиште. Сегашната просечна големина на парцелите е помалку од 0,3 ха. Консолидацијата на земјиштето ќе ја зголеми просечната

		ИПА средства	големина на парцелите. Проектот е започнат во март 2017 и ќе трае до 2020 година.
Грант - Поддршка на развојот на Земјоделски задруги	Грант	€ 1.980.000,00 од кои 1.8 милиони € се ИПА средства	Целта на проектот е поддршка за создавање на земјоделците задруги за економска цел (споделување на опрема, заедничка обработка и маркетинг). Целни групи: 30 постоечки земјоделски задруги и 30 групи земјоделци кои сакаат да формираат нови кооперативи учествуваат во проектни инфо-сесии и обуки за развој на бизнис планови, од кои 20 добиваат проектни суб-грантови и продолжени обуки / тренинг. Чадор организација на задруги вклучени во активности, обуки и добивање на суб-грант за развој. Проектот е започнат во декември и ќе трае 38 месеци.
ИПА 2 - 2015 (централизиран) Планирани сигурни проекти/проекти во фаза на имплементација	Тип на договорот	Сума на договорот	Цел на проектите
Договор за работи - Изградба, реконструкција и надградба на мали системи за наводнување	Договор за работи	€ 3.000.000,00	Целта на овој проект е изработка на мали системи за наводнување со ниски цени, еколошки наменети за развој на земјоделство. Објавен е оглас за локална отворена тендерска постапка за изградба на мали системи за наводнување (Чаушица, Славишко Поле и Колибари).
Супервизија на изградба, рехабилитација и надградба на мали системи за наводнување	Рамковен договор	€ 300.000,00	Национално финансирање
Договор за услуги - Заедничко уредување на пазарите: анализа на синџир на вредности, пазарни стандарди и задруги	Договор за услуги во фаза на имплементација	€ 700.000,00	Минималните стандарди за квалитет на производите ќе се спроведуваат за одредени пазари (овошје и зеленчук и житарки) во согласност со националното законодавство донесено според прописите на заедничкото уредување на пазарите на ЕУ. Проектот е започнат во декември 2018 и ќе трае 20 месеци.
Надградба на ИАКС системот во АФПЗРР - Прилагодување на интегриран систем за администрација и контрола (ИСАК)	Договор за услуги	€ 1.500.000,00 Склучен е договор на 1.160 милиони €	Подобрување на интероперабилноста и ефективноста на ИАКС системот; Интегрираниот административен и контролен систем (ИАКС) содржи голем број на под-елементи (регистри, бази на податоци, итн) Целта на проектот е да се надгради ИАКС системот со ново софтверско решение за да се обезбеди интероперабилност. Склучен е договор на 8 март 2019 година. Проектот е во тек.
Функционална анализа на МЗШВ	(Административен договор со Светска банка)	€ 500.000,00	Целта на оваа функционална анализа е проценка на ефективноста и ефикасноста на работењето на министерството, како и зголемување на позитивното влијание врз земјоделството и руралниот развој. Проектот започна во октомври 2018 и треба да заврши во јули 2019.

27. Корисни адреси и интернет страници

Институција/организација	Интернет-страница	Телефон (+389/2)
Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство	www.mzsv.gov.mk www.zpis.gov.mk	3 134 477
МЗШВ Сектор за анализа на земјоделска политика		3 241 824
МЗШВ Сектор шумарство		3 124 290
МЗШВ Сектор земјоделство		3 161 710
МЗШВ Сектор за рурален развој		3 124 333
МЗШВ Управа за ветеринарно здравство		3 112 210
МЗШВ Управа за семе и саден материјал		3 226 417
МЗШВ Управа за заштита на растенија		3 112 210
МЗШВ Управа за водостопанство		3 111 792
Државен земјоделски инспекторат		3 121 462
Земјоделски пазарен информативен систем ЗПИС	www.zpis.gov.mk	3 134 477 лок.414
МЗШВ Управа за хидрометеоролошки работи	www.meteo.gov.mk	3 097 103
Влада на РМ Сектор за европски прашања (СЕП)	www.sep.gov.mk	3 239 165
Министерство за животна средина и просторно планирање	www.moepp.gov.mk	3 066 930
Државен завод за статистика	www.stat.gov.mk	3 295 668
Агенција за поддршка на развојот на земјоделството	www.agencija.gov.mk	047/228 330
Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој	www.ipardpa.gov.mk	3 228 849
Факултет за земјоделски науки и храна	www.fznh.ukim.edu.mk	3 115 277
Факултет за ветеринарна медицина	www.fvm.ukim.edu.mk	3 240 700
Федерација на фармери	www.ffrm.gov.mk	3 012 303